

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevního práva

Teologické nauky

Bc. Marek Šafář

***Opatření katolické církve proti sexuálním
deliktům duchovních se zaměřením na
Českou republiku***

Diplomová práce

Vedoucí práce: Dr. Libor Botek, Th.D.

2022

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené literární a elektronické zdroje.

V Olomouci dne

Bc. Marek Šafář

Obsah

ÚVOD	5
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	7
1.1 Vymezení vybraných pojmů z trestního práva	9
2 SEXUÁLNÍ DELIKVENCE Z POHLEDU SEXUOLOGIE.....	11
2.1 Sexuální deviace a sexuální delikvence	11
2.2 Pedofilie	11
2.3 Možnosti léčby	14
2.4 Oběti	16
3 ÚVOD DO ČESKÉHO PRÁVNÍHO SYSTÉMU	19
4 SEXUÁLNÍ DELIKVENCE POHLEDEM SEKULÁRNÍHO TRESTNÍHO PRÁVA.....	21
4.1 Pohlavní zneužití.....	21
4.2 Sexuální nátlak	24
4.3 Znásilnění	25
4.4 Šíření pornografie	27
4.5 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	28
4.6 Zneužití dítěte k výrobě pornografie.....	29
4.7 Svádění k pohlavnímu styku	30
4.8 Trestné činy „nemravnostního“ charakteru	31
4.8.1 Křivé obvinění	31
4.8.2 Neoznámení trestného činu.....	32
4.8.3 Nepřekažení trestného činu.....	33
4.8.4 Nadřívání	34
5 SEXUÁLNÍ DELIKVENCE POHLEDEM KANONICKÉHO PRÁVA	35
5.1 Skutková podstata trestného činu sexuální zneužití nezletilého v CIC.....	37
5.2 Tresty	39
6 VZTAH KANONICKÉHO A TRESTNÍHO PRÁVA.....	40
7 SPECIFIKA KNĚŽSKÉ SLUŽBY.....	43

7.1	Otázka celibátu	43
7.1.1	Průřez historií celibátu v římskokatolické církvi	43
7.1.2	Důvody pro a proti povinnému celibátu	45
7.1.3	Celibát jako ohrožující faktor?	47
7.2	Homosexualita v církvi.....	49
7.3	Zneužití autority kněze	51
7.4	Hodnocení závažnosti selhání duchovních	52
8	STATISTIKY	54
8.1	Světové statistiky.....	54
8.2	České statistiky	55
8.3	Vliv na úbytek věřících	59
9	SYSTÉM CÍRKEVNÍ JURISDIKCE.....	60
9.1	Zákonodárny orgán České a Moravské církevní provincie	62
10	OPATŘENÍ KATOLICKÉ CÍRKEVE PROTI SEXUÁLNÍM DELIKTŮM DUCHOVNÍCH	63
10.1	Průřez opatřeními katolické církve před r. 2000	63
10.2	Opatření Apoštolského stolce – právní dokumenty	65
10.2.1	Motu proprio Sacramentorum sanctitas tutela z r. 2001	65
10.2.2	List Kongregace pro nauku víry: De delictis gravioribus z r. 2001.....	66
10.2.3	Okružní list Kongregace pro nauku víry biskupským konferencím z r. 2011	67
10.2.4	Motu proprio Come una madre amorevole z r. 2016	68
10.2.5	Motu proprio Vos estis lux mundi z r. 2019	69
10.2.6	Instrukce o důvěrnosti kauz z r. 2019	72
10.2.7	Novela motu proprio Sacramentorum sanctitas tutela z r. 2019.....	72
10.2.8	Novelizace CIC z 23.5.2021	72
10.2.9	Novelizace Norem De delictis gravioribus z 7.12.2021	74
10.3	Další opatření Apoštolského stolce	75
10.3.1	Papežská komise pro ochranu nezletilých	75
10.3.2	Vademecum o vybraných procesních otázkách pro řešení případů sexuálního násilí nezletilých duchovními	77
10.3.3	Vybrané mezinárodní konference na téma zneužívání nezletilých v církvi.....	81
10.4	Opatření české katolické církve	82
10.4.1	Směrnice České biskupské konference z r. 2015	82
10.4.2	Instrukce České biskupské konference z r. 2020	86
10.4.3	Kontaktní systém v České republice	91
11	VYHODNOCENÍ NORMATIVY ŘK CÍRKEVE PRO ŘEŠENÍ DELIKTŮ ZNEUŽÍVÁNÍ	93
	ZÁVĚR.....	97

ÚVOD

Mezi mediálně přitažlivá témata týkající se katolické církve, pomineme-li české specifikum restitucí církevního majetku, zajisté patří vedle sexuální etiky a bioetiky i sexuální skandály duchovních. Jedná se o kauzy, které s chutí propírají bulvární média, jsou vzrušeně komentované veřejností, ať jsou jejich cílem konkrétní duchovní obvinění ze sexuálního deliktu nebo církevní hodnostáři zakrývající tyto skandály.

Sexuální zneužívání v církvi otevírá velmi bolestivé a zároveň vážné téma. Autor si uvědomuje, že vstupuje na pole, které ať církev tak laická veřejnost vnímá jako emocionálně vypjaté, takřka explozivní. Napětí mezi odhalenými kauzami, které hýbou celou společností, a mezi snahou bránit církev, kterou krédo¹ označuje slovem svatá, vhání mnoho lidí do velkých dilemat.

Z tohoto pohledu není téma sexuálních deliktů katolických duchovních snadno uchopitelné a vyžaduje komplexní pohled na základě více disciplín, optikou sexuologie, psychologie, trestního a kanonického práva a různých teologických oborů.

Abychom lépe porozuměli cílům opatření, kterými se církev snaží předcházet, odhalovat a sankcionovat tyto delikty, budou v první části práce vymezeny základní pojmy, se kterými budeme pracovat. Při vymezení pojmů z oblasti práva bude využit jejich výklad ve smyslu kanonického a (sekulárního) trestního práva. Problematiku sexuální delikvence uvedeme různými pohledy, zejména optikou sexuologie, kanonického a trestního práva.

Okrajově stanovíme parametry kněžské služby a její specifika. V naší sekularizované společnosti je sexualita běžným tématem k otevřené diskuzi. Ve veřejném prostoru je často zmiňována jako ohrožující faktor podílející se na sexuálních deliktech duchovních otázka celibátu a s tím spojená sexuální abstinence. V této práci se zamyslíme nad celibátem jako možným rizikovým faktorem, zmíníme argumenty kompetentních osob i samotných celibátníků pro a proti povinnému celibátu. V části věnované statistice seznámíme s kvantifikací údajů ohledně deliktů ve světovém a českém měřítku. Krátce nahlédneme do problematiky odlivu věřících z římskokatolické církve a zamyslíme se, do jaké míry může medializovaná sexuální delikvence kléru souviset s nedůvěrou k církvi. Na závěr první části vyhodnotíme systém církevní jurisdikce a její nástroje, jakými lze snížit na minimum sexuální skandály v církvi, a to jak zákonodárnou mocí Vatikánu tak i v České a Moravské církevní provincii.

¹ Vyznání víry (modlitba Věřím, jinak také Credo) patří k základním modlitbám římskokatolické církve.

Druhá část práce bude věnována samotným opatřením katolické církve proti sexuálními deliktům duchovních, které byly učiněny Vatikánem a představiteli římskokatolické církve v České republice. Pokusíme se vyhodnotit jednotlivá opatření, zaměříme se na jednotlivé mimokodexové dokumenty církve včetně jejich novelizací, posoudíme jejich komplexnost, přiměřenost a efektivitu.

Pokud bylo nezbytné čerpat z internetových zdrojů, byly v internetovém prostředí vybrány co možná nejspolehlivější, nikoli bulvární servery a byla ověřena hodnověrnost zdroje informace, zejména metodou srovnání a zjištění jeho původu.

Autor práce upozorňuje, že při sexuologickém a právním rozboru chování, provázející pohlavní zneužití, jsou specifikovány i jednotlivé sexuální akty vůči dítěti, což může být pro citlivější osoby pohoršující nebo znepokojující.

Děkuji vedoucímu diplomové práce Dr. Liboru Botkovi, Th.D. za odborné vedení a poskytnutí cenných odborných rad při zpracování práce a velmi děkuji mé manželce Iloně za vydatnou podporu a trpělivost.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Za účelem potřebného předporozumění pro správné chápání termínů, které jsou užity v této práci, je nutné stanovit jejich definici a všimnout si rozdílů pohledy kanonického práva a světského práva.

Trestný čin je v obecné rovině protiprávní čin, za který je možno uložit trestněprávní sankci. V rovině trestního práva se jedná o čin, který zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“) označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v tomto zákoně.² Stejně tak se bude jednat o trestný čin i v rovině kanonického práva; jedná se tedy o čin, jehož znaky jsou uvedeny v Kodexu kanonického práva (CIC).³

V českém překladu CIC se používá pro označení všech trestných činů (*delictum*) pojem „zločin“.⁴ Nejedná se však o zločin ve smyslu pojmosloví světského trestního práva. Zde se totiž trestné činy dělí na přečiny, zločiny a zvlášť závažné zločiny. Hranici mezi těmito druhy trestných činů stanovuje výše trestní sazby za jednotlivý čin. Pojmem zločin tedy trestní právo označuje jen jednu z podskupin trestných činů.

Duchovní: zákon o církvích a náboženských společnostech stanoví,⁵ že základní dokument církve musí obsahovat způsob ustanovování a odvolávání duchovních a seznam v církvi a náboženské společnosti používaných označení duchovních.

Jiné zákony se o pojmu *duchovní* nevyjadřují. Pojem *duchovní* tedy není v českém právním systému jasně specifikován a jeho bližší určení je ponecháno vnitřním předpisům církve. V různých církevních denominacích je pojem duchovní vázán na různé praxe a stupně svěcení a může mít tedy dost odlišný význam. V římskokatolické církvi je v jejím základním dokumentu za duchovního považován arcibiskup a biskup, představení a členové společnosti zasvěceného života, kněží, jáhni a ostatní osoby vykonávající duchovenské služby.⁶

V parametrech světského občanského práva bývá slovem duchovní označován muž, jemuž byl udělen některý ze tří stupňů svěcení: diakonát (jáhenství), presbyterát (kněžství) nebo nejvyšší stupeň episkopát (biskup).

Klerik (z řec. *kléros*, tj. povolání) je muž, jenž přijal některý ze tří stupňů kněžského svěcení – diakonát (jáhenství), presbyterát (kněžství) nebo episkopát (biskupské svěcení). V praxi může

² Srov. § 13 trestního zákoníku.

³ Zkratka CIC značí Kodex kanonického práva z r. 1983 (Codex Iuris Canonici), Praha: Zvon, 1994, tak i dále.

⁴ V novelizaci CIC z 23.5.2021 je slovo *delictum* přeloženo již jako *trestný čin*.

⁵ Srov. § 10 odst. 3 písm. g) zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, dostupné v: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

⁶ MENKE, Monika. *Trestněprávní odpovědnost duchovních v kontaktu s nezletilými v právu českém a kanonickém* (2018). Dostupné v: <https://www.iurium.cz/2018/06/08/odpovednost-duchovnich/>

tento výraz označovat příslušníka katolického duchovního stavu s určitým stupněm svěcení, ale i bohoslovce (studenta katolické bohoslovecké fakulty, tj. zájemce o kněžské povolání).⁷

Pro potřeby této práce budeme používat pojem *duchovní* a budeme mínit osoby podle vymezení základního dokumentu Římskokatolické církve v České republice.⁸

Nezletilý: světský trestní zákon rozlišuje pojem *dítě*, což je osoba mladší 18 let.⁹ Za osobu mladistvou je považována osoba od dovršeného patnáctého do osmnáctého roku. Trestní právo nezná pojem nezletilý; ve smyslu občanského práva se jedná o osobu mladší 18 let. Předpisy katolické církve chápou jako nezletilého osobu mladší 18 let a na jeho roveň kladou i osobu, která nemá plné užívání rozumu. Předepisujeme, že v souvislosti se zločiny proti šestému přikázání hovoří CIC o nezletilé osobě pod 16 roků.¹⁰ Pozdějšími předpisy byla horní věková hranice poškozené osoby zvýšena na 18 roků.

Sexuální zneužívání: v odborné literatuře je nejpoužívanějším pojetím sexuálního zneužívání definice Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992, která považuje sexuální zneužívání dítěte za nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, chování či činnosti, přičemž zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu dítě bylo svěřeno do péče, nebo s kým přijde do kontaktu.¹¹

V odborné literatuře je sexuální zneužívání často označováno jako syndrom CSA (z anglického Child Sexual Abuse). Definice sexuálního zneužití byla širěji specifikována Úmluvou Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání z r. 2007 (součástí českého právního řádu se stala až v r. 2016) a zahrnuje jakoukoli účast na sexuálních praktikách s dítětem s použitím nátlaku, síly nebo pohrůzek, nebo dojde-li ke zneužití dítěte z pozice požívané důvěry, nadřazenosti nebo vlivu nad dítětem, a to i v rodině, anebo dojde-li ke zneužití dítěte v obzvláště zranitelné situaci, zejména pokud se jedná o dítě s mentálním či fyzickým postižením, či dítě ve stavu závislosti. Jednání sexuálního zneužití je možné i při návrhu dospělé osoby dítěti prostřednictvím komunikačních a informačních technologií a sjednání setkání za účelem spáchání trestného činu.¹²

⁷ Dostupné v: <http://www.iencyklopedie.cz/klerus>

⁸ Dostupné v: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/293_00293/zakladni-dokument-cirkve-rimskokatolicke.pdf

⁹ Srov. § 126 trestního zákoníku.

¹⁰ Srov. kán. 1395 § 2 CIC.

¹¹ VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí*, 1997, s. 12.

¹² Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (přijata Výborem ministrů dne 12. července 2007). Dostupné v: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2016-59>

1.1 VYMEZENÍ VYBRANÝCH POJMŮ Z TRESTNÍHO PRÁVA

Vzhledem k tomu, že české (světové) trestní právo pracuje s pojmy odlišně specifikovanými jako právo kanonické, je potřeba na úvod vymežit základní pojmy, které se týkají zkoumané trestné činnosti, optikou trestního práva.

Úmysl: trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.¹³

Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.¹⁴

Účastníkem na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu je, kdo úmyslně spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor), vzbudil v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin (návodce), nebo umožnil nebo usnadnil jinému spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu (pomocník).¹⁵

Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.¹⁶

Trestní zákoník stanovuje celou řadu **přítěžujících okolností**.¹⁷ U trestných činů s velkým rozmezím trestní sazby, což je i případ Pohlavního zneužití, hrají polehčující a přítěžující okolnosti významnou roli. V případech sexuálních deliktů vůči dítěti přicházejí v úvahu tyto přítěžující okolnosti:

c) spáchání trestného činu surovým nebo trýznivým způsobem, zákeřně, se zvláštní lstí nebo jiným obdobným způsobem,

d) spáchání trestného činu využívaje něčí nouze, tísně, bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti,

f) ke spáchání trestného činu bylo zneužito svého zaměstnání, postavení nebo funkce,

¹³ Srov. § 15 odst. 1 písm. a, b) trestního zákoníku.

¹⁴ Srov. § 22 odst. 1 trestního zákoníku.

¹⁵ Srov. § 24 odst. 1 písm. a, b, c) trestního zákoníku.

¹⁶ Srov. § 123 trestního zákoníku.

¹⁷ Srov. § 42 trestního zákoníku.

h) spáchání trestného činu vůči dítěti, osobě blízké, těhotné, nemocné, zdravotně postižené, vysokého věku nebo nemohoucí a ohrozil tím jejich život nebo zdraví, způsobil jim škodu, újmu na zdraví nebo jinou újmu anebo se na jejich úkor bezdůvodně obohatil,

m) spáchání trestného činu ve větším rozsahu, na více věcech nebo více osobách, páchaní po delší dobu,

q) opětovné spáchání, po odsouzení stejného, obdobného nebo jakéhokoli trestného činu (tzv. recidiva).

Svolení poškozeného hraje mnohdy důležitou roli v případech znásilnění, kdy podezřelý často směřuje svou obhajobu právě za účelem prokázání, že inkriminovaný akt proběhl se souhlasem poškozené/ho.

Trestní zákoník *svolení poškozeného* definuje takto: „trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny.“ Odst. 2 stanovuje, že „svolení podle odstavce 1 musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně; je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba uvedená v odstavci 1 by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.“¹⁸

¹⁸ § 30 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku.

2 SEXUÁLNÍ DELIKVENCE Z POHLEDU SEXUOLOGIE

Tato kapitola má za úkol uvést do problematiky sexuálního zneužití dítěte pohledem sexuologie, tedy stanovit parametry pedofilie a její druhy, přiblížit přístup k obětem a možnosti léčby. Zdůrazníme témata pedofilní deviace související s nejčastějšími projevy sexuální delikvence v prostředí církve, o kterých budeme podrobněji hovořit v kapitole se statistickými údaji. Sexuologie může být církvi velkým přínosem v řešení delikvence kněží, když se církevní představitelé mohou optikou sexuologie a za využití jejich poznatků zasadit o účinnější prevenci, případně terapii deviantních duchovních.

2.1 SEXUÁLNÍ DEVIACE A SEXUÁLNÍ DELIKVENCE

Sexuální deviace patří mezi sexuální poruchy a podle odborné sexuologické definice lze hovořit o kvalitativně změněné sexuální motivaci.¹⁹ Jiná definice kvalifikuje sexuální deviaci jako trvalou poruchu řízení sexuálních emocí nebo odchylky od normálního sexuálního zaměření.²⁰

Sexuální delikvence se týká jak sexuologické, tak právní terminologie. Jedná se o protiprávní chování osob, které má vztah k jejich sexualitě, často deviantní. Motivem sexuální delikvence je uspokojení sexuálního pudu pachatele bez ohledu na jednání postihovaná trestním právem a bez ohledu na souhlas oběti a jí způsobenou újmu.

Je nasnadě, že ne každý sexuální deviant musí být nutně i sexuální delikvent. Mnozí sexuální devianti dokáží svou sexuální aktivitu potlačit a alternativní sexuální nedevariantní aktivitou své pudy uspokojit. Stejně tak velké procento sexuálních delikventů netrpí žádnou sexuální deviací a jejich delikvence je projevem řady vnějších faktorů.²¹

2.2 PEDOFILIE

Pedofilie patří stejně jako fetišismus mezi deviace s kvalitativní poruchou sexuální motivace, která je charakterizována neadekvátním zaměřením erotické touhy. U této deviace jde o erotosexuální zaměření na osoby v předpubertálním věku, tedy na chlapce a dívky bez znaků dospívání. V nejvíce případech jde o zaměření na děti ve věku 5 až 12 let.²²

¹⁹ ZVĚŘINA, J., *Sexuologie (nejen) pro lékaře*, 2003, s. 287.

²⁰ BRZEK, A., *Sexuologie pro právníky*, 1997, s. 18.

²¹ Tamtéž s. 18-20.

²² WEISS, P., *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*, 2008, s. 74-75.

Trestný čin pohlavní zneužívání ve smyslu trestního zákoníku je trestný ve vztahu k osobám do 15. roku věku, tedy do dne patnáctých narozenin.²³ Podle Mezinárodní úmluvy o právech dítěte je za dítě považován každý člověk ve věku do 18 let.²⁴ Z tohoto pohledu hovoří o dítěti i sexuologie. V pojetí objektu pohlavního zneužívání je zde patrný rozdíl mezi vnímáním jedince dítěte z pohledu sexuologie a českého trestního práva, které rozlišuje děti ve věku do 15 let a mladistvé ve věku mezi 15. a 18. rokem.

Obecná sexuologie uvádí, že pedofilního devianta přitahuje na objektu jeho nezralost, ať fyzická jako jsou chybějící znaky dospívání, čili nevyvinuté sekundární pohlavní znaky (ochlupení ohanbí, prsa u dívek), ale i nezralost psychická (nevinnost dětského chování). Sexuologie rozeznává pedofilii heterosexuální, homosexuální a ambisexuální (nerozlišující pohlaví objektu). V církevním prostředí zaujímá významné procento sexuální zneužití starších dětí, tedy již dospívajícího jedince v pubertálním věku. Sexuologie rozděluje tuto aktivitu nebo preferenci na hebefilii - zaměření na dospívající dívky s náznaky prsou, případně s pubickým ochlupením, a na efebofilii – zaměření na dospívající chlapce s pubickým ochlupením, se schopností erekce, případně i ejakulace.²⁵

Závadové jednání pedofilního jedince oproti hebefilnímu jedinci vykazují rozdílné znaky. Pedofilní muž je fascinován předpubertálním dětským chováním, rád učí děti různým hrám a nevinným věcem, vžívá se do dětského světa, snaží se plynule rozvíjet interpersonální vztah. Muž s takovou deviací má malý zájem o koitus s dospělou ženou, případně mužem, bývá pokládán za slabého milence. Naproti tomu muž s hebefilními sklony, který je přitahován dívkami v pubertálním věku, rád mluví s objektem zájmu o dospělých věcech, poučuje ji o oblastech sexuálních praktik, co nejdříve usiluje o nekoitální sexuální praktiky s návazností na koitální, bývá vnímán jako vášnivý milenec.²⁶

Samotné delikventní jednání pedofila, tedy sexuální zneužití, se dělí na kontaktní a nekontaktní. Nekontaktní sexuální chování může být ve formě verbálních sexuálních návrhů, zneužití dítěte pro výrobu pornografického záznamu, expozice dětského genitálu, masturbace spojená s voyerismem, čili sexuální vzrušení devianta při pozorování nahého nebo svlékajícího se dítěte. Mezi kontaktní sexuální chování patří nepenetrativní aktivity, jako dotýkání se, mazlení, dotýkání se prsou a genitálií, rukou, předmětem nebo genitálem, jak

²³ Srov. § 187 odst. 1 trestního zákoníku.

²⁴ *Násilí na dětech: "násilí nezná hranice, ale zanechává stopy": [1.-4. června 2003; Praha, Česká republika] : sborník z 2. národní a I. střeoevropské konference konané pod záštitou veřejného ochránce práv, 2003, s. 9.*

²⁵ Tamtéž s. 81.

²⁶ Tamtéž s. 34-35.

přes oděv, tak nahého těla nezletilého. Penetrativními aktivitami může být orální, genitální nebo anální sexuální kontakt.²⁷

Aby sexuální chování mohlo být označeno jako zneužívání i se všemi trestněprávními důsledky, mělo by splňovat tři základní podmínky:

- pachatel je mnohem starší a zralejší než napadené dítě
- pachatel je v pozici autority nebo v pečovatelském vztahu k dítěti
- pachatel vymáhá sexuální aktivity silou, pohrůžkou nebo podvodem.

Sexuologie dále rozlišuje pohlavní zneužití podle prostředí, kde se odehrává, na intrafamiliární (incestní zneužití, uvnitř rodiny, osobou v příbuzenském ale i obdobném vztahu) nebo extrafamiliární (učitel, soused, rodinný přítel, duchovní). Je tedy zřejmé, že pohlavní zneužití dítěte duchovním je klasický případ extrafamiliární klasifikace.²⁸

Výskyt pedofilních jedinců ve společnosti není přesně kvantifikován, ale odhaduje se na 1 až 2 procenta z dospělých osob.²⁹ Řada pedofilně zaměřených jedinců však žije společensky nenápadně životy, snaží se svou deviací zvládnout, neatakují žádné děti. V opačném případě je pravdou, že naopak nezdrženlivý pedofilní člověk může svou aktivitou poškodit více než jednu oběť. Pedofil má tendenci, obzvláště po pozitivním zážitku z pohlavního zneužití, po čase svůj čin opakovat; logicky je častější recidiva v případě neodhalení předchozích útoků. Spouštěcím mechanismem pedofilního útoku může být i požití alkoholu, užití drog nebo náhlá vlna agrese v případě impulzivního typu s poruchami chování. Jinak řečeno, z forenzně sexuologického i z psychologického hlediska je nutné rozlišovat sexuální delikventy na ty, kteří trpí parafilii, tedy kvalitativní odchylkou sexuálního motivačního systému, a na ty, kteří se deliktů dopouštějí v rámci jiné, většinou osobnostní či sociální patologie.³⁰ Z hlediska psychopatologického je u pedofilních delikventů nejčastěji diagnostikována porucha osobnosti, různý stupeň retardace nebo demence, ale může se jednat i o hypersexuálního nebo psychosexuálního nezralého jedince, emocionálně problematického nebo o jedince se zvýšenou sexuální tenzí.³¹

Jak je tomu u duchovních, obviněných z pohlavního zneužívání? Nelze zřejmě hledat mezi duchovními těžce narušené osobnosti, s těžkým stupněm retardace, demence nebo s jinými závažnými psychickými nebo sociálními poruchami. Duchovní je osobou vzdělanou, prochází před svěcením formací a prověrkou osobnostní struktury a takové závažné poruchy zde nelze

²⁷ HANUŠOVÁ, J., *Sexuální zneužívání*, 2006, s. 6-7.

²⁸ Tamtéž s. 7-8.

²⁹ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 13.

³⁰ BRICHČÍN, S., *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*, 1996, s. 30-31.

³¹ WEISS, P., *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*, 2008, s. 79-81.

předpokládat. U duchovních s pedofilními sklony se bude v drtivé většině jednat o celoživotní sexuální zaměření na dětské objekty, tedy o pedofilní deviace. V duchu výše zmíněného rozlišení pedofilních pachatelů se v případě kněží bude tedy jednat o jedince s parafilii. Co se týče výše uvedeného členění pedofilní deviace, v případě duchovních se bude jednat ve většině případů o hebefiliu nebo o efebofii, ať homosexuální nebo heterosexuální. Ve valné většině mediálně známých případů se jednalo o homosexuální efebofii. Jejich podíl mezi všemi kněžími se neliší od podílů efebofilů mezi ženatými muži (méně než 2 %) ani od podílu v jiných denominacích či v souborech pracovníků pomáhajících profesí, kde jsou dospělí v autoritativním postavení vůči mládeži.³² Studie nekatolického autora Philipa Jenkinse hovoří o 0,3 procentech mužů z celé množiny katolických kněží, kteří byli shledáni vinnými z pedofilního útoku.³³ Bližšímu nahlédnutí do statistik se budeme věnovat v samostatné kapitole.

Z hlediska tří základních podmínek, nutných pro klasifikaci pohlavního zneužívání, bude v případě duchovních zpravidla splněna podmínka, že pachatel by měl být vůči oběti v nadřazeném postavení. Duchovní je bezpochyby vůči dítěti autoritou, ať v rámci spirituálního vedení, zprostředkovatele svátostí, včetně svátosti smíření (v tomto ohledu rizikové), nebo v rámci učitele náboženství nebo vedoucího křesťanských sdružení a aktivit. Podle Józefa Augustyna lze jednání se svěřeným nezletilcem v mnoha případech považovat za aktivitu mezi dítětem a jinou náhradní rodičovskou postavou a z hlediska psychosociálního lze takové jednání vnímat jako „pseudoincestní“.³⁴

Duchovní s pedofilním zaměřením má více možností, jak dítě nebo adolescenta podvodem získat k realizaci sexuálního zneužití. Jako duchovní vůdce může svého svěřence oklamat pomocí tzv. falzifikované teologie. Může se stavět jako mluvčí Boha, do pozice absolutní autority, případně může dítě oklamat pozměněným náboženským učením. Je znám případ duchovního, který svému svěřenci nařizoval, aby se při duchovní formaci svlékl do naha s odůvodněním, že Bůh stvořil člověka nahého a jako nahého jej intenzivněji přijímá.³⁵

2.3 MOŽNOSTI LÉČBY

Léčení osob s pedofilní deviací se podobá léčení osob s jakýmkoli jiným těžkým celoživotním, v tomto případě vrozeným hendikepem. První problém, na který terapie

³² AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 24.

³³ Tamtéž s. 14.

³⁴ Tamtéž s. 16.

³⁵ MÜLLER, W., *Zamlčené rány: otázky sexuálního zneužívání v katolické církvi*, 2011, s. 117.

pedofila naráží, je to, že pedofilní jedinec si svou deviací nerad přiznává. Rovněž odsouzený pachatel za pohlavní zneužívání si zpravidla nepřiznává, že by mohl být ohrožen (resp. jeho oběti) potenciální recidivou. Homosexuální pedofilní delikventi se přitom bez řádné terapie dopouští recidivy ve 40 až 60 %. Odbornou léčbou se dá snížit poměr recidivujících delikventů na 10 až 15 %.³⁶

Závěry sexuologie v oblasti parafilie (vrozené sexuální deviace) jsou jednoznačné: nelze ji vyléčit. Jinými slovy, jedince s vrozenými pedofilními sklony nelze žádnou terapií přimět, aby objektem jeho sexuální touhy byli dospělí jedinci. Platí to stejně u osob s heterosexuálním i homosexuálním zaměřením.³⁷ Léčba osob s pedofilním zaměřením prošla dlouhým vývojem. Až do 70. let byla léčba aplikována jen v omezeném režimu, kdy byl pacientům injekčně nebo perorálně podáván ženský syntetický hormon dietylstilbestrol a dále jim nebyla věnována náležitá psychoterapeutická léčba, v dnešní době již vždy aplikovaná.³⁸ Cílem terapie je sebepoznání, pojmenování a přiznání vlastní sexuální deviace a postupné řízené znovuzачlenění do společnosti. Terapie používá metody systematické psychologie, ať v ambulantním nebo hospitalizačním módu, a důslednou farmakologickou léčbu, případně kombinaci obojího. U nejnebezpečnějších deviantů můžou (ať už soudním rozhodnutím nebo dobrovolně) nastoupit radikální prostředky jako operační zákrok – kastrace. Toto radikální řešení bylo mnohokrát diskutováno z etického hlediska, nicméně výsledky sexuologické a psychologické praxe hovoří o nejúčinnějším řešení. Následné výzkumy kastrovaných delikventů svědčí i o jejich úspěšném zapojení do rodinného a pracovního života. Samozřejmostí je u jakýmkoli způsobem léčeného devianta zákaz kontaktu s objekty jeho zájmu. Pedagogická a jiná činnost s mládeží je mu přísně zapovězená, stejně jako místa se stálým nebo předpokládatelným výskytem dětí.

Zkušenosti z praxe terapeutických oddělení prokazují, že pacienti, kteří jsou inteligentní a vzdělaní, jsou více ohroženi recidivou. Jejich rozumové schopnosti a interpersonální obratnost jim totiž umožňují, aby prošli léčbou bez vlastního úsilí a v psychoterapii zůstávali jaksi „na povrchu“. Vzhledem ke svým intelektuálním schopnostem dovedou lépe předvídat, co po nich terapie požaduje a mohou tak snahu vyléčit se lépe předstírat.³⁹ Na ústavní ochrannou léčbu, zpravidla nařízenou soudem, navazuje ambulantní léčba, a to v případě, že závěry ústavní léčby nasvědčují snížení nebezpečnosti pacienta. Délka ústavní i ambulantní

³⁶ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 22.

³⁷ Tamtéž s. 22.

³⁸ WEISS, P., *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*, 2008, s. 282-284.

³⁹ Tamtéž s. 287-288.

léčby přímo závisí na závažnosti parafilního problému; u nejnebezpečnějších jedinců s agresivními nebo recidivujícími sklony se může jednat i o léčbu celoživotní.⁴⁰

2.4 OBĚTI

V této kapitole krátce vymezíme nejčastější následky pohlavního zneužití a dopad na budoucí život oběti. Vzhledem k povaze práce pomíneme oběti intrafamiliárního zneužití.

Sexuální zneužití je hrubým útokem na dítě, zasahující do nitra jeho integrity a důvěry. Sexuální zneužití může být, zvláště pro dítě nízkého věku, značně matoucí. Znamená to pro něj zranění ze strany důvěryhodného dospělého; dítě si z takového zážitku může odnést zkušenost, že jediný způsob, jak získat pozornost a lásku, je odložit svou sebeúctu a dotyčného nějakým způsobem obdarovat.⁴¹ Dlouhodobé závěry zkoumání a diagnostika zneužitých dětí stanovují nejčastější dlouhodobé příznaky. Patří mezi ně snížené sebevědomí, zvýšená úzkost, posttraumatická stresová porucha, deprese, ale i poruchy v sexuální oblasti a sebevražedné sklony. V oblasti emocionality a behaviorálního chování se potom jedná o hněv, smutek, pocity trapnosti, strachu, pocit ohrožení a nízké sebehodnocení. V 35 % má zážitek dopad na školní prospěch a v 19 % na vztahy v rodině. Dlouhodobé studie hovoří o tom, že jen jedna třetina zneužitých dětí je asymptomatická.⁴² Již bezprostředně po činu se zážitek sexuálního zneužití může projevit ve změně chování oběti. Dítě může nevědomě prozradit své ohrožení nejrůznějšími podobami neobvykle uzavřeného chování nebo naopak neobvykle otevřeného až sexualizovaného chování. Do půl roku po činu se zpravidla dostavuje posttraumatická stresová porucha, kterou doprovázejí reakce na prožitý stres, jako ztráta předchozích zájmů, odcizené chování, horší spánek, úzkosti. Oběť se snaží úzkostlivě vyhýbat místům a situacím, ve kterých ke zneužití došlo. Dítě se nízko sebehodnotí, chápe se jako špatné, uzavírá se do sebe a mnohdy si vytváří svůj fantazijní svět, což může vést až k psychické i faktické sociální izolaci.⁴³

Závěry zkoumání této problematiky jasně udávají, že zkušenost se sexuálním zneužitím v dětství má negativní dopad na budoucí partnerský a sexuální život. Není ojedinělé, že velký podíl žen, které zažily v dětství sexuální zneužití, se nachází mezi prostitutkami, toxikomankami a alkoholičkami. U žen, které se pokusily jednou o sebevraždu, bylo zjištěno

⁴⁰ WEISS, P., *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*, 2008, s. 284-285.

⁴¹ VANÍČKOVÁ, E., *Sexuální zneužívání dětí: rizika a potřeby dětí jako východisko prevence*, 2012, s. 16.

⁴² Tamtéž s. 15-17.

⁴³ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 18-19.

56 % těch, které mají v anamnéze sexuální zneužití v dětství. 70 % takových žen je mezi těmi, které se pokusily o sebevraždu opakovaně.⁴⁴

Sexuální zneužití, namísto pozitivní formace dětské duše, deformuje jeho psychosexuální a sociosexuální zrání. Zneužití chlapci bývají v dospělém věku sami agresory při sexuální aktivitě a u dívek lze pozorovat některé sexuální dysfunkce, ale i tendenci k přerušování těhotenství. Některé zneužití dívky se i v dospělosti stávají oběťmi sexuálního násilí, respektive nemají zábrany se do této role samy stavět.⁴⁵ Zneužití chlapci a dívky začínají se sexuálními aktivitami, nekoitálními i koitálními, v dřívějším věku, než jak je dle statistik běžné. Byla také prokázána souvislost mezi sexuálním zneužitím v dětství a pozdějším promiskuitním chováním, včetně zkušeností s komerčním sexem.⁴⁶

Platí obecná poučka, že „závažnost sexuálního traumatu pro další vývoj obětí souvisí s mírou použitého násilí, s délkou doby traumatizace (je rozdíl, jestli se jedná o jednorázové zneužití, anebo zda zneužívání probíhá po dobu několika let) a s věkem, v němž k traumatu dochází (znásilnění ve 12 letech má obvykle závažnější následky než v 17 letech).“⁴⁷

Velkou roli v dopadu traumatizujícího zážitku na oběť má jistě i způsob vedení šetření státních (nebo i církevních) orgánů, zvláště trestního řízení. Necitlivé chování rodičů, učitelů, policejních vyšetřovatelů a soudců může být pro dítě/oběť větší traumatizující zážitek než samotný čin pachatele. V dnešní době je ve vyspělých zemích zaveden systém vyšetřování, který vedou vyškolení odborníci z řad pedagogického sboru, sociálních úřadů, policie a soudu a s dítětem je zacházeno s nejvyšší možnou ohleduplností. Jednou z nich je povinnost vyhotovit z prvotního výsledku v přípravném řízení záznam, který může být použit jako důkaz i při soudním řízení, čímž se snižují traumatizující opakované výsledky a s tím spojená sekundární viktimizace.⁴⁸

V posledních desetiletích je právem věnována obětem sexuálních deliktů zvýšená péče a odborný výzkum. Z něho mimo jiné vyplývá velmi negativní skutečnost, že většina případů sexuálního zneužití dítěte zůstává utajena kvůli neoznámení, které má spoustu psychických a sociálních příčin.⁴⁹ Statistiky hovoří o 10 % žen a 7 % mužů, kteří mají zkušenost se

⁴⁴ WEISS, P., *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*, 2008, s. 87.

⁴⁵ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 19-22.

⁴⁶ Tamtéž s. 87-88.

⁴⁷ Tamtéž s. 88.

⁴⁸ Podmínky trestního řízení s účastí dítěte nebo mladistvého je podrobně upraveno zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

⁴⁹ Blíže k tomu: *Násilí na dětech: "násilí nezná hranice, ale zanechává stopy": [1.-4. června 2003; Praha, Česká republika] : sborník z 2. národní a I. středoevropské konference konané pod záštitou veřejného ochránce práv, 2003.*

sexuálním zneužitím do 15 let svého věku dospělou osobou.⁵⁰ K zadostiučinění a k jisté katarzi po prožitém traumatu může přispět odhodlání věc oznámit úřadům. Jestliže soud jasně určí oběť a viníka a vynese trest, může proces ulevit oběma stranám deliktu. Oběť může takový akt spravedlnosti zbavit nutkavých sebeobviňování a pochyb o vlastním podílu na prožitém zlu.⁵¹

⁵⁰ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církve a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 20.

⁵¹ Tamtéž s. 21.

3 ÚVOD DO ČESKÉHO PRÁVNÍHO SYSTÉMU

Právní systém České republiky důrazně chrání děti před předčasnými zkušenostmi s různými formami pohlavního styku a jiných sexuálních aktivit páchaných druhou osobou, které by mohly narušit jejich mravní (duševní) i tělesný vývoj. České trestní právo potom přísně postihuje ty, kteří se tohoto jednání dopustí. Trestní právo navazuje na ústavní práva a práva zaručená Listinou základních práv a svobod, která vyjadřuje základní práva občana s českým státním občanstvím vůči státu. Listina základních práv a svobod zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a to, že nikdo nesmí být vystaven nelidskému nebo ponižujícímu zacházení.⁵² Listina tak garantuje nedotknutelnost osoby v právu na zachování tělesné a duševní integrity, tj. vyjádření zásadní nepřipustnosti jakýchkoli nedobrovolných zásahů do tělesné schránky člověka a jeho vědomí. Nedotknutelnost osoby je v této interpretaci konkretizací obecného principu ochrany lidské důstojnosti projevující se v tělesné a duševní sféře člověka.

Dalšími normami, kterými je české právo v oblasti zneužívání nezletilých vázáno, jsou mezinárodní úmluvy a smlouvy. Na evropské úrovni se bude jednat zejména o poslední akty platné pro státy Unie: Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním z 12. července 2007⁵³ a Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.⁵⁴

S Úmluvou Rady Evropy vyslovil souhlas Parlament České republiky dne 2. května 2016. Úmluva reaguje na fakt, že sexuální vykořisťování a pohlavní zneužívání dětí dosáhlo zneklidňujících rozměrů, a to jak na národní, tak i mezinárodní úrovni, zejména s ohledem na vzrůstající používání informačních a komunikačních technologií dětmi i pachateli, a že prevence a potírání takového sexuálního vykořisťování a pohlavního zneužívání vyžaduje mezinárodní spolupráci. Rada Evropy vytvořila srozumitelný mezinárodní instrument zaměřený na aspekty prevence, ochrany a trestního práva v oblasti boje proti všem formám sexuálního vykořisťování a pohlavního zneužívání dětí s cílem vzniku zvláštního systému kontroly.

Směrnice Evropského parlamentu doplňuje Úmluvu Rady Evropy a další mezinárodní a evropské akty týkající se práv dítěte, ochrany obětí, prevence obchodování s lidmi ad.

⁵² Listina základních práv a svobod, č. 7, odst. 1 a 2.

⁵³ Dostupné v: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2016-59>

⁵⁴ Dostupné v: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>

Směrnice důrazně doporučuje soudním systémům členských států, aby v případě trestných činů týkajících se pohlavního zneužívání a pohlavního vykořisťování dětí a dětské pornografie využívaly v případě vyslovení rozsudku horní hranice sazby trestů, aby členské státy doplnily svou zákonnou úpravu o skutky páchané prostřednictvím informačních a komunikačních technologií a terminologii z oblasti kyberkriminality a aby byla přijata přísná opatření na ochranu dětských obětí.

4 SEXUÁLNÍ DELIKVENCE POHLEDEM SEKULÁRNÍHO TRESTNÍHO PRÁVA

Pro splnění účelu této práce vybíráme z českého trestního práva ty trestné činy, kterých se vzhledem k jejich skutkové podstatě a ke statistikám případů sexuálního zneužití nezletilých dopouštěli duchovní nejčastěji. Jinými slovy, zaměříme se na trestné činy, u kterých lze předpokládat, že odpovídají nejpřílehavěji mravnostní trestné činnosti duchovních ve vztahu k nezletilým. Bude se jednat o trestné činy uvedené v trestním zákoníku v Hlavě III (Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti) a o vybrané trestné činy v Hlavě IV (Trestné činy proti rodině a dětem). Zmíníme i ty trestné činy, kterých se v souvislosti se zkoumanou trestnou činností mohou dopustit další zúčastněné osoby, a to křivé obvinění, neoznámení trestného činu, nepřekažení trestného činu a nadržování.

4.1 POHLAVNÍ ZNEUŽITÍ

Pohlavního zneužití se podle českého trestního práva dopustí ten, kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije. Za tento čin stanovuje zákoník trest v relativně velkém rozmezí jeden rok až osm let odnětí svobody.⁵⁵

Odst. 2 rozšiřuje skutkovou podstatu o zneužití dítěte, které je svěřené doзору pachatele, který by zneužil jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Další odstavce rozšiřují skutkovou podstatu na případy se způsobením těžké újmy na zdraví nebo smrti.

Objektem tohoto trestného činu je ochrana dětí mladších patnácti let před předčasnými zkušenostmi s různými formami pohlavního styku, které by mohly narušit jejich mravní nebo tělesný vývoj. Formy zneužití jsou v tomto trestném činu specifikovány dvěma způsoby. *Souloží* je myšleno spojení pohlavních orgánů muže a ženy, tj. vniknutí mužského pohlavního údu (penisu) do pochvy (vagíny) ženy. Pro dokonání činu stačí i jen částečné vniknutí, nemusí dojít k porušení panenské blány, ani k výronu semene. Naroveň souloží je v rozhodovací praxi soudů kladen i orální pohlavní styk, tj. vkládání penisu do úst, olizování genitálií ženy nebo zasunování pohlavního údu do konečníku (anální styk). Druhým způsobem je *pohlavní zneužití provedené jiným způsobem*. Tento pojem bude zahrnovat všechny formy pohlavního styku, tedy nejen ty, které lze považovat za srovnatelné se souloží, ale i jiné, méně závažné formy, např. o osahávání či tření genitálií, prsou, sání prsních bradavek apod. Může jít

⁵⁵ Srov. § 187 odst. 1 trestního zákoníku.

o jednání aktivní (pachatel sám provede některé z uvedených jednání na těle oběti), i pasivní (pachatel např. přinutí oběť, aby mu třela pohlavní úd).⁵⁶

Trestní odpovědnost pachatele nevyklučuje ani souhlas dítěte, jeho iniciativa k pohlavnímu styku s pachatelem, ani fakt, že dítě má již sexuální zkušenosti z předchozího života. V praxi se lze setkat i s případy méně intenzivních zásahů do sexuální integrity dítěte (ojedinělé letmé dotyky, dotyky přes oděv atp.), kde je nutno pečlivě vážit zásadu subsidiarity trestní represe, princip *ultima ratio*.⁵⁷

Obdobně bude nutno citlivě hodnotit i některé individuální okolnosti případu, např. pohlavní styk motivovaný vzájemným citovým vztahem mladistvého pachatele a dítěte ve věku blízkém 15 let.⁵⁸

Dítě mladší patnácti let je tímto ustanovením chráněno do dne předcházejícího dni jeho patnáctých narozenin. V případě Pohlavního zneužití se jedná o úmyslný trestný čin, takže pachatel musí být přinejmenším srozuměn, že poškozený je mladší patnácti let. Právě zavinění pachatele ve vztahu k tomuto znaku skutkové podstaty bývá často v trestním řízení komplikovaně dokazovanou skutečností. I když pachatel znalost věku dítěte popírá, lze ji dovozovat z dalších skutečností, např. rozumové či fyzické vyspělosti dítěte, faktu, že navštěvuje základní školu apod. Pachatel přitom musí jednat v úmyslu dosáhnout svého pohlavního vzrušení, i kdyby k němu nakonec nedošlo. Takovým jednáním tedy nebude např. zákrok gynekologa prováděný *lege artis*.⁵⁹

Co se týče druhého odstavce, zde jsou vymezeny dvě kombinace zvlášť přitěžujících okolností. První je naplněna v případě, že pachatel spáchá čin na dítěti svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti, druhá, spáchá-li jej na dítěti svěřeném jeho doзору, zneužívaje svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.⁶⁰

Dítě může být svěřeno doзору pachatele na podkladě různých skutečností, z nichž plyne povinnost o dítě řádně pečovat. Může se jednat o zákonnou povinnost rodiče vůči dítěti, opatrovníka vůči osobě zbavené svéprávnosti, povinnost učitele vůči žákovi, vychovatele dětského domova vůči chovanci, vedoucího letního dětského tábora vůči jeho účastníkovi. Ve většině případů půjde právě i o vztah duchovního vůči svěřenci, žáku, penitentovi, farníkovi apod. Zneužití závislosti spočívá v tom, že pachatel dosáhne souhlasu dítěte svěřeného jeho

⁵⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 257-258.

⁵⁷ Zásada subsidiarity trestní represe (*ultima ratio*) vyjadřuje, že trestní právo je krajní prostředek určený k ochraně zákonem stanovených zájmů, který musí být užíván jen tehdy, pokud užití jiných právních prostředků ke sjednání nápravy nepřichází v úvahu, neboť již byly vyčerpány nebo jsou zjevně neúčinné či nevhodné.

⁵⁸ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 657.

⁵⁹ Tamtéž s. 657-658.

⁶⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 258.

dozoru s pohlavním stykem jen proto, že toto se obává nepříznivých důsledků odepření souhlasu. Např. dítě se obává, že je učitel nechá po škole, členka pěveckého sboru se obává, že nebude sbormistrem vybrána pro vystoupení sboru v cizině. Pachatel zneužívá svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu, např. trenér využije důvěry své svěřenkyně k provádění masáží, které mají charakter pohlavního zneužívání.⁶¹

Nejvyšší soud ČR stanovil, že k naplnění skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 odst. 2 trestního zákoníku se vyžaduje, aby byly kumulativně splněny dva znaky. Aby ke spáchání činu došlo na osobě svěřené dozoru pachatele, která má povinnost na ni dohlížet a bdít nad ní, a aby k tomu bylo zneužito závislosti oběti. Závislost je stav, v němž se osoba nemůže svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v určitém směru odkázána na pachatele.⁶²

V případě žaček základní školy, členky pionýrského oddílu, které rodiče svěřili do opatery vedoucího pionýrského oddílu po dobu výletu, se jedná o osoby závislé na jeho dohledu právě ve smyslu odst. 2.⁶³

V případech pohlavního zneužití Obvodní soud pro Prahu 8 deklaruje, že je namístě vyhodnocení nemajetkové újmy s přiznáním finančního odškodnění. Zvláště je to přiléhavé v případech, kdy není postačující morální zadostiučinění a neoprávněným zásahem došlo ke snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře. Za takovou značnou míru zásahu do důstojnosti a vážnosti fyzické osoby se považuje zejména újma, kterou tato fyzická osoba vzhledem k povaze, intenzitě, opakování, trvání a šíři okruhu působení nepříznivého následku spočívajícího ve snížení její důstojnosti či vážnosti ve společnosti pociťuje a prožívá jako závažnou.⁶⁴

Jak již bylo naznačeno, v případě, že podezřelou osobu bude duchovní, jehož skutek bude orgánem činným v trestním řízení kvalifikován jako Pohlavní zneužití podle odst. 1, bude na místě zvážení, zda není naplněna i skutková podstata podle odst. 2, tedy zda se jedná o dítě svěřené dozoru pachatele, který by zneužil jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. V mnoha případech tomu tak zřejmě bylo, ovšem s ohledem na konkrétní okolnosti případu.

⁶¹ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 658-659.

⁶² Podle rozsudku Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tdo 340/2018, ze dne 11.4.2018.

⁶³ Podle rozsudku Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 4 Tz 49/83.

⁶⁴ Podle rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 8, sp. zn. 5 T 70/2016, ze dne 22.2.2017.

4.2 SEXUÁLNÍ NÁTŁAK

Sexuální nátlak spáchá ten, kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti.⁶⁵ Jednání podle odst. 2 se dopustí ten, kdo přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Odst. 3 rozšiřuje skutkovou podstatu na stejný skutek spáchaný na dítěti a odst. 5 na dítěti mladším patnácti let.

Objektem trestného činu je zde svoboda rozhodování v sexuálních vztazích. Ustanovení obsahuje tři základní skutkové podstaty. U všech směřuje jednání pachatele k tomu, aby se oběť pohlavně sebeukájela, obnažovala nebo prováděla jiné srovnatelné chování, případně byla donucena k pohlavnímu styku. K takovému jednání donutí pachatel oběť násilím, pohrůžkou násilí nebo jiné těžké újmy, nebo takového jednání dosáhne pachatel zneužitím bezbrannosti oběti. V případě odst. 2 (stejně jako u Pohlavního zneužití) přiměje pachatel oběť k uvedenému jednání zneužívaje její závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.⁶⁶

Za *pohlavní sebeukájení* se považuje každé jednání oběti směřující k vyvolání jejího sexuálního vzrušení bez fyzického kontaktu s pachatelem. Nejčastěji půjde o dráždění pohlavních orgánů či jiných erotogenních zón (stehna, prsa, anální otvor) rukama, pomocí speciálních erotických pomůcek, ale i za použití běžných předmětů.⁶⁷

Obnažováním se rozumí odkrývání intimních partií těla, které bývají tradičně zakryty. Úmyslem pachatele přitom je dosáhnout takto svého uspokojení pozorováním oběti. K naplnění skutkové podstaty proto nedojde při obnažování prováděném za jiným účelem (lékařský zákrok *lege artis*, osobní prohlídka prováděná v souladu s jiným zákonem apod.).

Za *jiné srovnatelné chování* bude možno považovat další aktivity zpravidla vyžadované osobami trpícími některou z forem sexuální deviace narušující svobodu rozhodování oběti v sexuální sféře a její důstojnost - např. nucení oběti vykonat před pachatelem tělesnou potřebu, močit na něj (pising), nucení ženy deformovat svá ňadra svazováním atp.⁶⁸

Pachatel přiměje jiného *zneužívaje jeho bezbrannosti*, pokud dosáhne jím požadovaného jednání oběti bez použití násilí či výhrůžek, zneužívá však faktu, že oběť mu z určitých

⁶⁵ Viz § 186 odst. 1 trestního zákoníku.

⁶⁶ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 651.

⁶⁷ Tamtéž s. 651.

⁶⁸ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 652-653.

důvodů není s to oponovat. Může jít i o situace, kdy oběť je nějakým způsobem mentálně či fyzicky indisponována (např. invalidní osoba na vozíku).⁶⁹

Zneužití postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu podle odst. 2 bude dopadat na situace, kdy oběť pachateli nějakým způsobem podléhá a respektuje jeho autoritu (např. poměr učitel - žák, trenér - sportovkyně, lékař - pacient, sbormistr - členka pěveckého sboru).⁷⁰

K trestní odpovědnosti pachatele není nutné, aby znal věk poškozené osoby, postačuje, že se zřetelem na okolnosti a svoje osobní poměry o uvedené okolnosti vědět měl a mohl, tzv. nevědomá nedbalost.⁷¹

Závislost oběti, na rozdíl od její bezbrannosti, je stav, v němž se oběť sice nemůže úplně svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v určitém směru odkázána na pachatele, není však vůči němu bezbranná a má – pokud nejde o patologickou závislost – stále určitý prostor k svobodnému rozhodování. Stačí i faktický poměr závislosti. Stav závislosti může záležet např. v psychické závislosti poškozené osoby vytvořené v důsledku jejího ovlivnění pachatelem tvrzením, že je léčitel, který jediný je schopen vyléčit nevyléčitelnou chorobu, kterou poškozená osoba trpí, a to za pomoci pohlavního styku.⁷² V případě duchovního by se mohlo jednat o obdobná tendenční tvrzení z oblasti spirituální.

4.3 ZNÁSILNĚNÍ

Trestného činu Znásilnění se dopustí ten, kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti.⁷³ Odst. 2 rozšiřuje skutkovou podstatu o čin uvedený v odstavci 1 spáchaný souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží nebo na dítěti. Odst. 3 tradičně rozšiřuje kvalifikaci na skutky spáchané na dítěti mladším patnácti let.

Objektem tohoto trestného činu je právo na svobodné rozhodování o vlastním pohlavním životě. Předmětem útoku může být žena nebo muž, ale i osoba disponující současně znaky obou pohlaví. Po subjektivní stránce jde o úmyslný trestný čin.⁷⁴

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 1667-1668.

⁷⁰ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 653.

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 1668-1669.

⁷² Podle rozsudku Vrchního soudu v Praze 2, sp. zn. To 12/2013, ze dne 11. dubna 2013.

⁷³ Srov. § 185 odst. 1 trestního zákoníku.

⁷⁴ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 642.

Pojem *násilí* není definován přímo v trestním zákoníku, ustálená judikatura jej definuje jako použití fyzické síly k překonání kladeného odporu nebo k zamezení odporu očekávaného. Bude ovšem třeba jej vykládat v kontextu s konkrétními okolnostmi, především vzhledem k fyzickým dispozicím pachatele i oběti. Za násilí je nutno považovat i případ, kdy pachatel uvede oběť do stavu bezbrannosti lstí (např. nasype jí do nápoje uspávací prostředek, aby mu nekladla při souloži očekávaný odpor). Násilí může mít formu *vis absoluta* (fyzickým násilím), nebo *vis compulsiva* (psychickým násilím).⁷⁵

Za *pohlavní styk* se považuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Vzhledem ke znění odst. 2 zde půjde o jiné formy pohlavního styku, než jsou soulož nebo jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, zasahující sexuální integritu oběti méně intenzivním způsobem (o těchto srovnatelných praktikách jsme hovořili výše).⁷⁶

O *zneužití bezbrannosti* půjde v situaci, kdy je oběť bez přičinění pachatele v takovém stavu, ve kterém není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna projevit či klást dostatečný odpor jeho jednání. Důvodem může být to, že je hendikepována fyzicky (např. je těžce zraněná, ochrnutá, spoutaná, vysokého věku, vyčerpaná), anebo psychicky (jedná se o dítě, duševně nemocnou nebo mentálně zaostalou osobu). Může ale jít i o kombinaci obou důvodů (osoba opilá, pod vlivem drog, v mdlobách, v hlubokém spánku). Za bezbrannost se nepovažuje stav osoby, která je sice nezletilá, ale natolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně zřetelně najevo.⁷⁷

Nový pojem „jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží“ navazuje na pojem "jiný obdobný pohlavní styk", který byl do původní skutkové podstaty trestného činu znásilnění doplněn s účinností od 1.5.2001. Snaží se odstranit problémy, které výklad předchozího pojmu provázely. Důvodem rozšíření byla především snaha postihnout rovnocenně i ty pachatele, kteří se sice vůči oběti nedopustí soulože, avšak jejich jednání má na sexuální sféru oběti obdobně citelný dopad, neboť u ní vyvolává srovnatelné trauma. Proto jsou v rozhodovací praxi soudů kladeny souloži naroveň i tzv. orální pohlavní styk, tj. vkládání penisu do úst, resp. jeho sání (felace), resp. olizování genitálií ženy (cunilinctus), dále zasunování pohlavního údu do konečníku (anální styk). Každý případ je třeba posuzovat individuálně s ohledem na intenzitu aktu a další okolnosti. Zatímco k souloži může dojít

⁷⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 253.

⁷⁶ Tamtéž s. 253, stejně i ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 1652-1653.

⁷⁷ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 645-646.

pouze mezi mužem a ženou, k jinému pohlavnímu styku provedenému způsobem srovnatelným se souloží i mezi osobami stejného pohlaví.⁷⁸

Nejvyšší soud ČR v r. 2011 odstranil nesrovnalosti v rozhodovací praxi soudů ohledně trestných činů Znásilnění a Pohlavního zneužití. Vybíráme hlavní myšlenku rozhodnutí. Pohlavní zneužití je možné chápat jako subsidiární ve vztahu k trestnému činu Znásilnění, neboť poskytuje zvláštní ochranu práva na nedotknutelnost tělesné integrity v intimní oblasti osob mladších patnácti let. Naproti tomu trestný čin Znásilnění poskytuje ochranu všem fyzickým osobám, u nichž bylo omezeno právo na svobodné rozhodování o pohlavním životě násilím, pohrůzkou násilí nebo zneužitím bezbrannosti. U osob mladších patnácti let se přitom bezbrannost do jisté míry předpokládá. K spáchání trestného činu znásilnění na této osobě sice může dojít i tenkrát, pokud pachatel užil násilí, pohrůžky bezprostředního násilí nebo zneužil její bezbrannosti, avšak s ohledem na účel a smysl ochrany poskytované trestním zákonem podle citovaných ustanovení zde nelze stavem bezbrannosti rozumět nedostatek věku poškozené osoby.⁷⁹

4.4 ŠÍŘENÍ PORNOGRAFIE

Trestného činu Šíření pornografie se dopustí ten, kdo písemné, fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dítěti, nebo na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje.⁸⁰

U tohoto je objektem zájem na ochraně mravního citění a nerušeného vývoje mládeže před negativními dopady pornografie. Takové dílo zvláště intenzivním a vtíravým způsobem zasahuje a podněcuje sexuální pud, překračuje podle převládajících názorů ve společnosti uznávané hranice sexuální slušnosti, uráží neakceptovatelným způsobem cit pro sexuální slušnost a vyvolává pocit studu. V praxi tedy půjde o příliš otevřenou a vulgární prezentaci lidského těla či sexuálního chování v úmyslu podněcovat sexuální pud. Definicí ovšem problematizuje fakt, že vnímání toho, co je pornografie, se historicky vyvíjí, postupně se liberalizuje, liší se místně a také v závislosti na subjektivním vnímání každého. Roli může sehrát i kontext, v němž je dílo prezentováno. Dílo se může vyskytovat v podobě písemné (povídka), fotografické (snímky), počítačové (počítačová grafika), filmové, elektronické nebo jiné (socha, kresba, zvukový záznam).⁸¹

⁷⁸ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 647.

⁷⁹ Podle rozsudku Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 8 Tdo 1053/2011, ze dne 23.11.2011.

⁸⁰ Viz § 191 odst. 2 trestního zákoníku.

⁸¹ ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 1695.

Toto ustanovení postihuje i šíření tzv. pornografie prosté, a sice v taxativně uvedených případech a za splnění další podmínky, že cílovým objektem pornografického díla je dítě (tj. osoba mladší 18 let). *Místem dětem přístupným* je místo, které je běžně přístupné osobám mladším 18 let (výloha, pult prodejny tiskovin, výstavní síň, autobusová zastávka, park).⁸²

Vzhledem k tomu, že jde o trestný čin úmyslný, k trestnosti pachatele nepostačí, dojde-li ke zpřístupnění pornografického díla v důsledku jeho nedbalosti (např. zapomene pornografické DVD v počítači, který po něm užívají děti).⁸³

4.5 VÝROBA A JINÉ NAKLÁDÁNÍ S DĚTSKOU PORNOGRAFIÍ

Trestný čin Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií⁸⁴ spáchá ten, kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem. Skutková podstata v odst. 2 je rozšířena o jednání spočívající v získání přístupu k dětské pornografii prostřednictvím informační nebo komunikační technologie.

Objektem je zde zájem na ochraně nerušeného mravního vývoje dětí před důsledky jejich zneužití k výrobě pornografie.⁸⁵

Za pornografické dílo zobrazující nebo jinak využívající dítě (tzv. dětská pornografie) se považuje zobrazení dítěte sledující dráždění sexuálního pudu pozorovatele, resp. určité skupiny pozorovatelů, zejména osob trpících sexuální deviací se zaměřením na děti (pedofilie), na dospívající dívky (hebefilie) nebo na dospívající chlapce (efebofilie), zatímco u většiny pozorovatelů takové účinky mít nebude. Půjde zejména o zobrazení dětí v polohách vyzývavě předvádějících své pohlavní orgány, děti v pozicích skutečného či předstíraného pohlavního styku apod. Nebudou jimi naopak vyobrazení dětí pořízená bez takového účelu (např. zobrazení nahých dětí na koupališti).⁸⁶

Za dětskou pornografii ve smyslu § 192 se pokládá též pornografické dílo, které zobrazuje osobu, jež se jeví být dítětem (tedy osobou mladší osmnácti let), ačkoliv ve skutečnosti jde o osobu starší osmnácti let, která má však objektivně vzhled dítěte. Pachatel si je přitom vědom, že tato osoba je starší osmnácti let, ale předstírá, buď výslovně nebo nepřímou (např. z kontextu pornografického díla), že je vyobrazena osoba mladší osmnácti let.

⁸² ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 1697-1698.

⁸³ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 669-672.

⁸⁴ Viz § 192 odst. 1 trestního zákoníku.

⁸⁵ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 675.

⁸⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 265.

Vzhledem k vyšší společenské škodlivosti tzv. dětské pornografie je trestné již její samotné přechovávání, a to v jakékoli formě. Nevyžaduje se, aby měl pachatel pornografické dílo přímo u sebe, postačí, má-li jej pod kontrolou a může s ním disponovat (např. ve skřínce na pracovišti). V případě počítačové pornografie ovšem nebude možno považovat za přechovávání samotné prohlížení dětské pornografie, neuloží-li pachatel taková zobrazení na médiu (nosiči dat).⁸⁷

Trestnost úmyslného získávání přístupu k dětské pornografii prostřednictvím informačních a komunikačních technologií je naplněním požadavku článku 5 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii (o směrnici jsme hovořili výše).

Informační a komunikační technologie jsou veškeré prostředky, jichž se používá pro práci s informacemi a pro komunikaci. Zahrnují jak hardwarové prvky (např. počítačové systémy), tak softwarové vybavení (např. internetové vyhledávače, různé operační systémy). K přístupu k dětské pornografii pachatel využívá komunikace počítačů a celých počítačových sítí (např. internet, sítě mobilních operátorů).⁸⁸

4.6 ZNEUŽITÍ DÍTĚTE K VÝROBĚ PORNOGRAFIE

Trestného činu Zneužití dítěte k výrobě pornografie se dopustí ten, kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle.⁸⁹

Objektem tohoto trestného činu je zájem na nerušeném mravním vývoji dětí před důsledky jejich zneužití k výrobě pornografie. Po subjektivní stránce jde o úmyslný trestný čin. Pachatel přiměje dítě k výrobě pornografického díla, pokud v něm bez použití násilí či pohrůžky násilí či jiné újmy vzbudí rozhodnutí na výrobě díla participovat (nejčastěji jako model). Může k tomu použít racionální argumenty, dítě přemluvit nebo použít psychického nátlaku.⁹⁰

Výklad pojmů, obligatorních znaků „dítě“, „zlákáni“, „svedení“ a „pornografické dílo“ je v tomto případě stejný jako u výše uvedených trestných činů.

⁸⁷ ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 1704-1705.

⁸⁸ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 675-676.

⁸⁹ Viz § 193 odst. 1 trestního zákoníku.

⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 1709.

4.7 SVÁDĚNÍ K POHLAVNÍMU STYKU

Trestného činu Svádění k pohlavnímu styku se dopustí ten, kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplaty, výhodu nebo prospěch.⁹¹ Jednání podle odst. 2 spáchá ten, kdo vykoná pohlavní styk s dítětem nebo se účastní jeho pohlavního sebeukájení, obnažování nebo jiného srovnatelného chování za účelem vlastního pohlavního uspokojení, jestliže tomuto dítěti nebo jinému byla za to nabídnuta, slíbena nebo poskytnuta úplata, výhoda nebo prospěch. Odst. 3 rozšiřuje jednání ze zavrženíhodné pohnutky a o čin spáchaný na dítěti mladším patnácti let.

Hlavním smyslem dané právní úpravy je posílení ochrany zdravého duševního a mravního vývoje osob, které ještě nepřekročily osmnáctý rok svého věku a u kterých může právě s ohledem na jejich doposud neukončený vývoj dojít k vážnému a nežádoucímu narušení jejich hodnotového systému v důsledku nevhodného chování ze strany třetí osoby v sexuální oblasti. V praxi se bude vždy jednat o případy, kdy se pachatel snaží sváděním dítěte k pohlavnímu styku dosáhnout vlastního pohlavního uspokojení.⁹²

Zavrženíhodná pohnutka je faktor charakterizující subjektivní stránku jednání pachatele, tedy jeho vnitřní psychický stav ve vztahu k samotnému jednání a jeho následkům. Obecně lze zavrženíhodnou pohnutkou rozumět takovou pohnutku činu, která odráží bezcitnost pachatele, jeho amorálnost, sexuální zvrácenost či zvrhlost.⁹³

Výklad ostatních obligatorních znaků je stejný jako u předešlých trestných činů.

⁹¹ Viz § 202 odst. 1 trestního zákoníku.

⁹² JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 279.

⁹³ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 710.

4.8 TRESTNÉ ČINY „NEMRAVNOSTNÍHO“ CHARAKTERU

V této podkapitole se v krátkosti zaměříme na trestné činy nemravnostního charakteru, které však s mravnostními delikty duchovních úzce souvisí. Těchto trestných činů se mohou dopustit oznamovatelé případů, kteří křivě obviní duchovního z mravnostního trestného činu, nebo nadřízený obviněného duchovního nebo jiné osoby, které příslušný čin neoznámí státním orgánům nebo se nepříčiní o jeho překažení.

4.8.1 Křivé obvinění

Trestný čin Křivé obvinění spáchá ten, kdo jiného lživě obviní z trestného činu,⁹⁴ a podle odst. 2 ten, kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání. Odst. 3 písm. c) rozšiřuje skutkovou podstatu o případy křivého obvinění, spáchanými v úmyslu jiného vážně poškodit v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu.

Objektem trestného činu křivého obvinění je jednak zájem na ochraně každé osoby před lživými útoky na její práva, svobodu a jednak čest, pokud jde o obvinění z trestného činu.⁹⁵

Lživě obvinít znamená nepravdivě tvrdit, že jiný se dopustil jednání, které naplňuje skutkovou podstatu trestného činu. Lživé obvinění z trestného činu (objektivně nepravdivé informace o skutkových okolnostech) musí směřovat vůči konkrétní osobě. Osoba nemusí být označena jménem. Postačí uvedení takových okolností, které ji spolehlivě individualizuje.

Obviněním se rozumí činnost, která může být podnětem k trestnímu stíhání konkrétní nevinné osoby. Vyslovení pouhého podezření však nelze považovat za vědomě lživé obvinění. Obvinění musí být objektivně nepravdivé v tom smyslu, že trestný čin nebyl vůbec spáchán nebo ne tak, jak pachatel uvádí, nebo že pachatelem trestného činu nebyla osoba obviněná.⁹⁶

Jinou vážnou újmu může být v případě křivě obviněného duchovního chápána snaha o zbavení nadřízené pozice (např. biskupa jeho úřadu) nebo snaha o vyloučení z duchovenstva (laicizaci).

Případy křivých obvinění jsou četná i u případů mravnostního charakteru. Takové falešná oznámení mnohdy iniciují rodiče v rozvodovém řízení, aby docílili znevážení manžela a získání výhod pro rozvodové řízení. Další příčinou může být mstivá motivace některých dětí v těžce dysfunkčních rodinách, ale i patologická fantazie značící zpravidla psychosociální poruchu. V případě oznámení proti duchovnímu nejde opominout ani případy odmítnutých

⁹⁴ Viz § 345 odst. 1 trestního zákoníku.

⁹⁵ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 1201.

⁹⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 455.

lidí, vlastní náboženská zklamání nebo snahu vysoudit od církve peněžitou náhradu (odškodnění).⁹⁷

Praxe orgánů činných v trestním řízení poukazuje na to, že drtivá většina křivých oznámení vyjde v průběhu vyšetřování najevo.

4.8.2 Neoznámení trestného činu

Trestného činu Neoznámení trestného činu se dopustí ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin (...) zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), (...) a neoznámí jej bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.⁹⁸ Znění paragrafu obsahuje celou řadu trestných činů, ze kterých jsme vybrali jen ten, o jehož právním výkladu se zmiňujeme výše. Do znění paragrafu tedy *nejsou* zahrnuty trestné činy Pohlavní zneužívání, Znásilnění, Sexuální nátlak ani jiné mravnostní delikty. V případě neoznámení těchto trestných činů se tedy nelze dopustit trestného činu Neoznámení trestného činu.

Odst. 3 stanoví, že oznamovací povinnost podle odstavce 1 nemá advokát nebo jeho zaměstnanec, který se dozví o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Oznamovací povinnost nemá také duchovní registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.⁹⁹

Trestně postihováno je neoznámení toliko určitého omezeného okruhu závažných trestných činů. Jejich taxativní výčet je v § 368 odst. 1 a je užší než okruh trestných činů, ve vztahu k nimž je trestné jejich nepřekažení podle § 367. Za jejich neoznámení trestně odpovídá jen ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že byly někým spáchány a neoznámí je včas.¹⁰⁰

Neoznámení trestného činu je specifickou úmyslnou formou trestné součinnosti, uplatňující se nezávisle na ostatních formách trestné součinnosti, blízká těm z nich, které nepřímo podporují trestnou činnost netečností k jejímu páčání. Její trestní postih je výrazem snahy o potlačování trestné činnosti nejen jejím vlastním stíháním, ale i stíháním pasivity osob, které mohou znemožnit nebo výrazně ztížit její odhalení a potrestání pachatelů.¹⁰¹

⁹⁷ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 20-21.

⁹⁸ Celé znění viz § 368 odst. 1 trestního zákoníku.

⁹⁹ K pojmům *registrovaná církev a náboženská společnost* viz zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

¹⁰⁰ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 1269.

¹⁰¹ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 484.

4.8.3 Nepřekažení trestného činu

Trestný čin Nepřekažení trestného činu spáchá ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin (...) znásilnění (§ 185), pohlavního zneužití (§ 187), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), (...) a spáchání nebo dokončení takového činu nepřekazí.¹⁰² Jak již bylo řečeno, výčet trestných činů, které je trestné „nepřekazít“, je širší než u výčtu trestných činů, u nichž je trestné neoznámení.

V pozadí sankcionování všech trestných činů je snaha předejít společensky nežádoucím a škodlivým aktivitám a eliminovat jejich důsledky nebo alespoň omezit jejich dopady. Současně je zájem vtáhnout do boje proti trestné činnosti co nejširší okruh osob, a zvláště pak ty z nich, které jsou konfrontovány s trestnou činností jiných osob nebo disponují informacemi o ní a mají možnost jí zabránit nebo přispět k jejímu zabránění anebo alespoň znemožnit jejím pachatelům uniknout trestnímu postihu.¹⁰³

Trestný čin jiného lze překazít a tím se vyhnout trestní odpovědnosti za jeho nepřekažení jednak určitým fyzickým zákrokem nebo psychickým působením na pachatele, ať už samostatně nebo společně s jinou osobou nebo včasným oznámením trestného činu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.¹⁰⁴

Trestný však není ten, kdo nemohl trestný čin překazít bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.¹⁰⁵

V případech Pohlavního zneužívání duchovním by tedy nebylo trestné neoznámení tohoto trestného činu osobou, která se o něm hodnověrně dozvěděla. Trestné by bylo jednání spočívající v nepřekažení spáchání pohlavního zneužití nezletilého nebo nezamezení v pokračování této trestné činnosti. V případě zavrženíhodného trestného činu Pohlavní zneužití je s podivem, že čeští zákonodárci nevyhodnotili neoznámení tohoto závažného trestného činu jako trestné jednání, tedy nezahrnuli jej do výčtu trestných činů v paragrafovém znění Neoznámení trestného činu. Je však pravdou, že „překazít“ trestný čin podle judikatury k Nepřekažení trestného činu lze i oznámením státnímu orgánu, čímž se prakticky neoznámení Pohlavního zneužití stává trestným.

¹⁰² Viz § 367 odst. 1 trestního zákoníku.

¹⁰³ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 2012, s. 482.

¹⁰⁴ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 1265-1266.

¹⁰⁵ ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 3072-3073.

4.8.4 Nadržování

Trestného činu Nadržování se dopustí ten, kdo pachateli trestného činu pomáhá v úmyslu umožnit mu, aby unikl trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření nebo jejich výkonu (...); pomáhá-li však takto pachateli trestného činu, na který trestní zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.¹⁰⁶

Nadržování patří mezi formy trestné součinnosti umožňující pachatelům trestných činů odvrátit nebo zmírnit trestněprávní důsledky jejich jednání. Trestní postih je výrazem snahy o otláčování kriminality nejen jejím vlastním stíháním, ale i stíháním kroků způsobilých znemožnit nebo výrazně ztížit její odhalení a potrestání jejích pachatelů.¹⁰⁷

Formy pomoci pachateli trestného činu mohou být v závislosti na specifických okolnostech jednotlivých případů velice různorodé. Některé z nich - jako například odstranění překážek úniku z místa činu, opatření prostředků k útěku, poskytnutí úkrytu, zahlazování stop trestného činu nebo ukrývání důkazů a jejich odstraňování - patří do sféry fyzické pomoci. Další formy pomoci - a mezi nimi například poskytnutí rady při manipulaci s důkazy nebo vytipování objektů, v nichž je možné se skrývat - mají povahu psychické pomoci.¹⁰⁸

Do skutkové podstaty trestného činu Nadržování by bylo možno (po pečlivém zvážení všech okolností) zahrnout mediálně známé případy sexuálních deliktů duchovních, které se jejich církevní nadřízením snažili zakrýt z důvodu nejrůznějších obav a napomáhali tak pachatelům uniknout „světskému“ trestnímu stíhání.

¹⁰⁶ Viz § 366 odst. 1 trestního zákoníku.

¹⁰⁷ VANTUCH, P., *Trestní zákoník s komentářem*, 2011, s. 1262.

¹⁰⁸ ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník s komentářem*, 2009, s. 3067.

5 SEXUÁLNÍ DELIKVENCE POHLEDEM KANONICKÉHO PRÁVA

Kanonické právo je právo katolických, pravoslavných a anglikánských církví v návaznosti na náboženská dogmata, resp. na božské právo (*ius divinum*), které nesmí nijak narušovat, být s ním v rozporu. Kanonické právo a teologie rozlišuje právo božské přirozené (*ius divinum naturale*), které je právem zjeveným přirozeným způsobem, vepsaným do srdce člověka, a právo božské pozitivní (*ius divinum positivum*), které je právo zjevené, jehož pramenem je především Písmo svaté.¹⁰⁹

Pro stanovené cíle této práce postačí, že budeme pracovat s Kodexem kanonického práva (CIC), platného pro členy katolické církve latinského obřadu¹¹⁰ a ponecháme stranou Kodex východních církví (CCEO).

Západní kanonické právo má za sebou velmi dlouhou historii, kdy první náznaky právních norem lze pozorovat již v počátcích křesťanství. V procesu utváření prošlo kanonické právo mnoha změnami, různými pohledy na právo vzhledem k církevním rozkolům a měnicími se vztahy církve a státu. Je zřejmé, že kanonické právo bylo ovlivněno jak právem římským, tak teologickými potřebami církevní obce, resp. církevního společenství. K největšímu rozvoji a ustálení norem v katolickém kanonickém právu došlo v období od 12. století do Tridentského koncilu v polovině 16. století.¹¹¹ Do té doby církevní zákony sestávaly zejména z papežských předpisů a usnesení koncilů. Za počátek moderní systemizace kanonického práva lze považovat Gratiánův dekret (*Decretum Gratiani*) z první poloviny 12. století.¹¹² Tato systematická, byť soukromá, právní sbírka kamaldulského mnicha a profesora disciplinární teologie na boloňské univerzitě se stala předlohou pro další sbírky zákonů, které pak vytvořily Corpus iuris canonici, jenž byl pramenem práva až do r. 1917.¹¹³

V r. 1917 došlo ke kodifikaci kanonického práva v Zákoníku kanonického práva (Codex Iuris Canonici, CIC/1917) papežem Benediktem XV.

V současnosti platný Kodex kanonického práva z r. 1983¹¹⁴ sestává ze sedmi základních celků: Kniha I - Všeobecné normy, Kniha II - Boží lid, Kniha III - Učitelství úřad církve,

¹⁰⁹ Srov. HRDINA, I. A., SZABO, M., *Teorie kanonického práva*, 2018, s. 35-36.

¹¹⁰ Srov. Kán. 1 CIC.

¹¹¹ HRDINA, I. A., SZABO, M., *Teorie kanonického práva*, 2018, s. 53-55.

¹¹² HRDINA, I. A., BALÍK, S., *Kanonické právo I: dějiny, teorie, obecná část*, 1997, s. 14.

¹¹³ HRDINA, I. A., *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*, 2011, s. 34-35.

¹¹⁴ Pro potřeby této kapitoly budeme používat poslední verzi Codex Iuris Canonici, která byla papežem Janem Pavlem II. promulgována dne 25. 1. 1983. KODEX KANONICKÉHO PRÁVA - CODEX IURIS CANONICI, (1983). Z latiny do češtiny přeložil prof. JUDr. ThDr. Miroslav Zedníček. Zvon, české katolické nakladatelství, spol. s r. o. Praha, 1993.

Dostupné v: <https://is.muni.cz/el/1422/jaro2018/MVV19468K/um/CIC-1983CZ-Zednicek.pdf>

Knihy IV - Posvěcující služba církve, Knihy V - Majetek církve, Knihy VI - Církevní tresty, Knihy VII - Soudní a mimosoudní řízení. Normativní úprava, týkající se tématu této práce, je obsažena v oddíle s trestním právem hmotným, v Knize VI – stanovující církevní tresty za specifikované trestné činy, a v oddíle s trestním právem procesním, v Knize VII, která upravuje soudní a mimosoudní řízení. Konkrétně se jedná o ustanovení v Knize VI CIC kán. 1331 až 1353 (tresty a trestání), kán. 1364 až 1398 (skutkové podstaty jednotlivých zločinů) a o ustanovení v Knize VII CIC kán. 1717 až 1731 (trestní řízení). Při bližším pohledu je patrné, že samotná úprava kanonického práva ve věcech trestních zabírá jen zlomek z celého obsahu CIC (z celkem 1752 kánonů). Samotné skutkové podstaty taxativně vyjmenovaných trestných činů jsou obsaženy v 34 kánonech CIC. Jedná se o nesrovnatelně menší „objem“ oproti 278 skutkových podstat trestných činů uvedených ve Zvláštní části (světského) trestního zákoníku (z.č. 40/2009 Sb., trestní zákoník). Tento fakt svědčí o již nastíněné skutečnosti, že hlavním cílem a posláním právní úpravy obsažené v Kodexu kanonického práva není specifické trestní právo, ale jeho posláním je stanovení norem pro maximální šíři církevní praxe, což z něj činí komplexní normativní systém.¹¹⁵ Kanonické právo vymezuje (trestá) tedy jen relativně úzkou skupinu trestního jednání a lze předpokládat, že počítá s trestněprávní ochranou sekulárním trestním právem.

Kanonické „trestní“ právo upravuje negativní jednání členů církve, které ohrožuje společenství církve, její zájmy a zájmy jednotlivců tam, kde k nápravě nepostačují běžně dostupné prostředky. Jak je běžné u většiny normativních aktů i CIC poskytuje prostředky k prevenci, nápravě i trestu, a to k dosažení vyššího stupně spravedlnosti. Církev má podle kán. 1311 CIC právo trestat věřící, kteří se provinili proti CIC, a to mocí vrozenou a vlastní.¹¹⁶

Jak vyplývá z podstaty kanonického práva, kanonickoprávní trestní normy by měly ze své podstaty více využívat zásadu *ultima ratio*,¹¹⁷ než je tomu v praxi světského trestního práva. V terminologii kanonického práva se užívá tzv. zásady umírněnosti, jež vychází z teologického principu: „Hospodin nechce smrt hříšníka, ale aby se obrátil a žil“ (srov. Ez 18,23; 33,11) nebo „Bůh však nechce život odejmout a velmi se rozmýšlí, aby zapuzeného od sebe zapudil nadobro“ (2 Sam 14,14). Církví jde více o nápravu delikventa, než o nápravu narušeného řádu, protože jejím posláním je přivést člověka k Bohu a k jednání podle Jeho

¹¹⁵ Srov. HRDINA, I. A., SZABO M., *Teorie kanonického práva*, 2018, s. 40-41.

¹¹⁶ Srov. HRDINA, I. A., *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*, 2011, s. 260.

¹¹⁷ Vysvětlení pojmu *ultima ratio* viz podkapitolu Pohlavní zneužití.

vůle: „...abyste mohli rozpoznat, co je vůle Boží, co je dobré, Bohu milé a dokonalé.“
(Ř 12,2)

5.1 SKUTKOVÁ PODSTATA TRESTNÉHO ČINU SEXUÁLNÍ ZNEUŽITÍ NEZLETILÉHO V CIC

Kodex kanonického práva (do novelizace ze dne 23.5.2021)¹¹⁸ upravoval ochranu nezletilé osoby pod šestnáct roků v části 2 s názvem: Tresty za jednotlivé zločiny, ve stati V s názvem: Zločiny proti zvláštním povinnostem, v kán. 1395 takto:

§ 1. *Duchovní, který žije v konkubinátě, kromě případu, o němž v kán. 1394, a duchovní setrvávající s pohoršením v jiném vnějším hříchu proti šestému přikázání Desatera bude potrestán suspenzí, ke které, jestliže po napomenutí setrvá ve zločinu, mohou být postupně přidávány další tresty, třeba i propuštění z duchovenského stavu.*

§ 2. *Duchovní, který spáchal jiný zločin proti šestému přikázání Desatera a zločin byl spáchán násilím nebo hrozbami nebo veřejně nebo s nezletilou osobou pod šestnáct roků, bude potrestán spravedlivými tresty, a jestliže to případ vyžaduje, i propuštěním z duchovenského stavu.*¹¹⁹

Ustanovení prvního paragrafu cílí na trestné činy trvalého charakteru oproti činům nahodilého charakteru, které jsou objektem druhého paragrafu. Konkubinátem podle § 1 se rozumí stav soužití muže a ženy, který se podobá manželství, avšak není završen civilním ani církevním sňatkem. Kán. 1394, na který ustanovení § 1 odkazuje, hovoří o duchovním a řeholníkovi, kteří uzavřeli neplatný církevní nebo civilní sňatek. Výklad sousloví „jiný vnější hřích“ proti šestému přikázání Desatera není blíže specifikováno a dává prostor širšímu výkladu. Zde je potřeba připomenout, že ustálený výklad přikázání „Nesesmilniš“ v pojetí katolické církve zachycuje i případy chlípnosti, smilstva (pohlavní spojení nesezdaných párů), účast na prostituci, masturbace, držení nebo šíření pornografického zobrazení, příležitostný milenecký nebo jiný intimní poměr, ať heterosexuální nebo homosexuální.¹²⁰ Rozhodujícímu církevnímu orgánu je dána možnost napomenutí, po kterém by duchovní měl zanechat vytýkaného jednání. V opačném případě jsou páchajícímu duchovnímu přidávány další tresty, třeba i propuštění z duchovenského stavu.

¹¹⁸ Změny v 6. knize CIC po novelizaci rozebereme ve zvláštní kapitole *Novelizace CIC ze dne 23.5.2021*.

¹¹⁹ V novelizaci CIC ze dne 23.5.2021 je kodex rozšířen o skutkovou podstatu trestných činů proti deliktům, které již přímo kvalifikují znásilnění, pohlavní zneužití nezletilého, držení pornografického materiálu ad., a to v kán. 1395 § 3 a kán. 1398 § 1 a § 2, viz kapitola *Novelizace CIC z 23.5.2021*.

¹²⁰ Srov. Katechismus katolické církve, § 2351-2359.

Druhý paragraf hovoří o jiném zločinu proti šestému přikázání, tedy nikoli jen o vnějším hříchu jako v prvním paragrafu. Bude se jednat zejména o nahodilé delikty, které postihuje šesté přikázání ve svém nejširším výkladu, viz výše. Skutkovou podstatu rozšiřuje o specifitější jednání oproti prvnímu paragrafu, o zločiny spáchané závažnějším způsobem co do způsobu a objektu. Hovoří o jednání násilím, hrozbami, veřejně nebo spáchaných na nezletilé osobě mladší 16 let. Do této skutkové podstaty bude možno zahrnout např. milenecký nebo obdobný intimní poměr prováděný pohoršujícím způsobem veřejně,¹²¹ za použití násilí jakéhokoli druhu, nebo pod pohrůžkou násilí případně pohrůžkou jiného charakteru (zneužití postavení duchovního apod.). Čin spáchaný s nezletilou osobou je vymezen obětí ve věku do 16 let. Věk oběti byl následnými dokumenty Svatého stolce zvýšen na hranici 18 let. K tomuto se blíže vyjádříme v pojednání o příslušných dokumentech.

Vztah prvního a druhého paragrafu se může zdát nejasný. Obecně je přijímáno, že znění § 2 obsahuje samostatnou skutkovou podstatu, která je nezávislá na § 1. Lze tedy pachatele současně soudit jak za naplnění znaků skutkových podstat v § 1, tak i za naplnění znaků skutkové podstaty z § 2.

Existuje i právní názor, dle kterého je druhý paragraf kvalifikovanou skutkovou podstatou prvního, to znamená, že popisuje takové závažnější okolnosti spáchání zločinu, při jejichž splnění lze udělit přísnější trest, než který může být uložen pro základní skutkovou podstatu. Podle tohoto výkladu by první paragraf obsahoval dvě základní skutkové podstaty a znění druhého paragrafu dvě kvalifikované skutkové podstaty. V případě uznání tohoto výkladu, který respektuje pouze kontinuitu znění obou paragrafů, by však mohla nastat absurdní situace, kdy by byl čin spáchán násilím nebo s osobou nezletilou a současně by pachatel setrval v pohoršení ve vnějším hříchu. V takovém případě by mohl být sankcionován pouze suspenzí, jelikož přísnější trest by mohl dostat jen v případě, že by po napomenutí v jednání pokračoval. Při tomto výkladu je nutno zmínit možnost nepřesného překladu s latinského znění kánonu, které by v jistém smyslu ukazovalo na tento druhý výklad. Překlad latinského znění „Clericus qui aliter contra sextum Decalogi preceptum deliquerit“ oproti současnému českému překladu „Duchovní, který spáchal jiný zločin proti šestému přikázání Desatera“ by totiž mohl znít „Duchovní, který spáchal trestný čin proti šestému přikázání Desatera jiným způsobem“.¹²² Tento druhý způsob výkladu však není v praxi akceptován.

¹²¹ Podle světského trestního práva je čin spáchaný veřejně, pokud je spáchán na místě veřejnosti přístupném nebo před více než dvěma osobami, srov. s ust. § 117 a § 358 trestního zákoníku.

¹²² Srov. BRUNCKO, Stanislav. *Trestné činy duchovních proti šestému přikázání Desatera s nezletilou osobou v komparativním pohledu kanonického a českého trestního práva*. Bakalářská práce, Olomouc, 2012. Vedoucí práce Doc. lic. Damián Němec, dr., s. 9-10. [cit. 2021-09-28]. Dostupné v: <https://theses.cz/id/x4k7qk/>

5.2 TRESTY

Církevní tresty a trestní opatření dělíme co do druhu na nápravné tresty (CIC kán. 1331-1333), pořádkové tresty (kán. 1336-1338) a trestní opatření a trestní pokání (kán.1339-1340). Nápravné tresty, jinak také léčebné tresty, též cenzury, mají za úkol omezení pachatele, dokud se nenapraví. Nápravné tresty mohou být buď samočinné¹²³ nebo uložené soudní nebo administrativní autoritou. Mezi tresty nápravné patří exkomunikace, tj. odloučení pachatele od svátostného života církve, dokud se nenapraví. Exkomunikovaný nesmí udělovat svátosti ani svátostiny, nesmí přísluhovat při eucharistické hostině, nesmí přijímat svátosti, nesmí zastávat církevní úřady a služby. Může však být přítomen na bohoslužbách, může přijímat svátostiny, může být svědkem při sňatku, může úředně hovořit se svým duchovním správcem. Dalším nápravným trestem je interdikt. Tento je podobný exkomunikaci, ale je mírnější. Omezuje pachatele jen v některých oblastech, které jsou přesně definovány. Třetím nápravným trestem je suspenze; tento postihuje pouze kněze (osoby se svěcením). Znamená pozastavení nebo zastavení výkonu některých nebo všech funkcí, vyplývajících z moci svěcení nebo z řídicí funkce.

Pořádkové tresty (též tresty odvetné) odnímají pachateli některé duchovní nebo hmotné hodnoty podle nadpřirozeného cíle církve. Pořádkové tresty ukládá soudní nebo administrativní autorita. Tresty pořádkové spočívají v zákazu nebo příkazu zdržovat se na určitém místě, v odnětí úřadu, přeložení na jiný úřad a nejtěžším pořádkovým trestem je propuštění z duchovního stavu.

Kromě zmíněných trestů může církevní orgán v odůvodněných případech (předcházení zločinům, k náhradě nebo zotření trestu) použít i trestní opatření, ukládané administrativní autoritou, nebo trestní pokání, ukládané administrativní autoritou samostatně nebo k trestnímu opatření. Trestní pokání uloží představený svému podřízenému ve snaze přivést jej k nápravě skrze sjednocení jeho smýšlení s Božími ideály, případně jako náhradu za trest nebo jako dodatek (zprísňení) trestu.

Nápravný trest zaniká při jeho prominutí příslušnou autoritou po posouzení, že se potrestaný napravil, změnil své smýšlení a nahradil způsobenou škodu. Prominutí obzvláště závažných zločinů je vyhrazeno Svatému stolci. Pořádkový trest zaniká jeho vykonáním.

¹²³ Samočinný trest je účinný od okamžiku spáchání. Takový trest se vždy uloží. Samočinný trest patří mezi tresty obligatorní, povinně ukládané, na rozdíl od trestů fakultativních, u kterých záleží na rozhodnutí církevního orgánu.

6 VZTAH KANONICKÉHO A TRESTNÍHO PRÁVA

Česká republika je založena na principu laického státu. Podle Listiny základních práv a svobod je stát založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat na výlučnou ideologii ani náboženské vyznání. Stát zaručuje občanovi náboženskou svobodu, od které se odráží i zaručená autonomie církve. „Stát do činnosti církví a náboženských společností nesmí zasahovat, a pokud se aktivita církví omezí na vnitřní záležitosti, není principiálně možno tato opatření přezkoumávat před státními soudy.“¹²⁴

Vztah kanonického a světského práva zcela jasně existuje. Kanonické právo má rovné postavení v právním systému České republiky a není (nemělo by být) v rozporu s českým právním řádem. Kanonické právo je svou povahou zákonem s personálním zaměřením, když předně dopadá na praktikující členy Římskokatolické církve.¹²⁵

Pro kanonické trestní právo je, resp. mělo by být, charakteristické, že doplňuje světské trestní právo ve věcech, které světské právo neupravuje. Pro církev jakožto společenství jsou z její náboženské podstaty významná jiná kritéria, tedy jiné způsoby závadového jednání, která světské právo neupravuje. Je skutečností, že ve společnosti v dnešní sekularizované podobě jsou ona náboženská kritéria na okraji zájmu. Některá nejzávažnější závadová jednání bývají upravena jak právem kanonickým, tak světským. Z uvedeného hlediska má kanonické právo plnohodnotné postavení mezi obecnými trestními zákony, které doplňují státní právní systém o normy pro užší společenství.

Kanonické právo se cítí vůči právu světskému nikoli ve vztahu konkurence, nýbrž ve vztahu komplementarity. Je pravdou, že v praxi můžou existovat případy kolize (kolize není to samé jako konflikt). Pokud v daném státě neexistuje konkordát mezi státem a církví, který by dával možnost kolizi řešit, dává se v praxi přednost právu světskému. Většinou se ale nejedná o dramatické kolize, které lze alternativně řešit (např. světské rozvody církevně uzavřených manželství, nařízení práce v neděli).¹²⁶

Kodex kanonického práva ani listiny Svatého stolce nebo Kongregace nenařizují, že zločin musí být vyšetřen světskou mocí, na druhou stranu to ani nezakazuje. Pokud se ve světském trestním právu i v kanonickém právu vyskytuje trestný čin se stejnou skutkovou podstatou,

¹²⁴ Nález Ústavního soudu č. 4/2003. Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 146, sv. 28, s. 295.

¹²⁵ Srov. NĚMEC, R., *Vztah kanonického práva a práva České republiky*. Dostupné v: bulletin-advokacie.cz/vztah-kanonického-prava-a-prava-ceske-republiky

¹²⁶ Srov. HRDINA, I. A., SZABO M., *Teorie kanonického práva*, 2018, s. 58-60.

předpokládá se, že pachatel bude stíhán současně i orgány činnými v trestním řízení, tedy státní mocí.¹²⁷

Při srovnání trestního zákoníku a Kodexu kanonického práva dochází ke styku skutkových podstat pouze u sexuálních trestných činů spáchané duchovním vůči nezletilé osobě: Pohlavní zneužití (§ 187 trestního zákoníku), Znásilnění (§ 185), Sexuální nátlak (§ 186) a Svádění k pohlavnímu styku (§ 202). Ostatní trestné činy kvalifikované v CIC se týkají církevních záležitostí. Vydáním norem Svatým stolcem a Kongregací byly rozšířeny stíhatelné činy duchovních, na jejichž základě dochází k průniku skutkových podstat s trestním zákoníkem i u trestných činů: Šíření pornografie (§ 191 odst. 2 trestního zákoníku), Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192) a Zneužití dítěte k výrobě pornografie ve smyslu (§ 193).

Pokud nastane případ, že pachatel již byl stíhán světskou mocí, nebo se dá předpokládat, že bude, CIC stanovuje, že: „I když zákon používá příkazovacích slov, může soudce podle svého svědomí a moudrého uvážení upustit od uložení trestu nebo uložit mírnější trest nebo trestní pokání, jestliže se viník napravil a napravil i pohoršení nebo jestliže byl dostatečně potrestán světským představeným nebo se předvídá, že jím bude potrestán.“¹²⁸

V praxi je běžné, že církevní i světské trestní řízení probíhají současně. Církevní orgány a soud obvykle vyčkají zjištění a rozhodnutí státních orgánů už proto, že státní orgány mají více možností a pravomocí při objasňování trestné činnosti (viz např. pravomoci a instituty dle trestního řádu). Přitom je vhodné, aby byla z církevní strany uplatňována předběžná opatření, uvedená v kán. 1722 CIC. Možnosti předběžných opatření bývají v těchto kauzách zpravidla využívány.¹²⁹

Ve věci věku oběti je potřeba připomenout, že sekulární trestní právo postihuje trestným činem Pohlavního zneužívání (§ 187 tr. zákoníku) pouze pohlavní styk s osobou mladší patnácti let. Kanonické právo oproti tomu trestá i pohlavní styk pachatele s nezletilou osobou starší patnácti let věku, jelikož pod pojmem nezletilá osoba se rozumí osoba ve věku do 18 let. Co se týče oběti sexuálního zneužívání je na místě připomenout, že podle ustanovení § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů¹³⁰ je zaveden od platnosti tohoto zákona i nový stupeň oběti, a to zvláště zranitelná oběť. Do této skupiny spadají podle této nové úpravy děti a osoby

¹²⁷ NĚMEC, D., *Kanonickopravní řešení sexuálních deliktů katolických duchovních*. Dostupné v: tribunal.kapitula.sk/2005-2/kanonickopravni.htm

¹²⁸ CIC kán.1344, odst. 2.

¹²⁹ NĚMEC, D., *Kanonickopravní řešení sexuálních deliktů katolických duchovních*. Dostupné v: tribunal.kapitula.sk/2005-2/kanonickopravni.htm

¹³⁰ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

postižené fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem a oběti sexuálního zneužívání. Česká republika tímto reaguje na trend evropských států v přiznání vyššího stupně ochrany obětí zvláště závažné trestné činnosti a omezení vzniku druhotné újmy, tzv. sekundární viktimizace.¹³¹

¹³¹ Blíže k pojmu „sekundární viktimizace“ viz VELIKOVSKÁ, M., *Psychologie obětí trestných činů*, 2016, s. 72-81.

7 SPECIFIKA KNĚŽSKÉ SLUŽBY

V této části práce upozorníme na specifika kněžské služby, která souvisí s běžným životem držitelů jednoho ze tří stupňů svěcení. Všimneme si těch specifik, která jsou významná pro téma této práce: celibátní závazek, problematika homosexuality v církvi, zneužitelná autorita duchovního a míra závažnosti selhání duchovních.

7.1 OTÁZKA CELIBÁTU

Slovem celibát je obecně míněn závazek žít bez manželství a pohlavního styku. Zpravidla je spjat s náboženskou oblastí, kde se k němu zavazují členové řeholního nebo kněžského společenství. V křesťanské církvi západního (latinského) ritu je celibát povinným závazkem doprovázející kněžské svěcení. Naproti tomu pro katolické kněží v řeckokatolickém ritu, pravoslavné kněze a duchovní protestantských církví je celibát dobrovolným rozhodnutím, respektive není vynucován jako podmínka pro přijetí kněžského svěcení.

V mediálním prostoru lze nezdědka zachytit námitku, zda celibát kněží není rizikovým faktorem ve vztahu k sexuální deliktům v církevním prostředí.¹³² Může být skutečně dlouhodobá nucená sexuální zdrženlivost hybným motorem pro násilné případně deviantní chování kléru? Může být celibát v součinnosti s nezvládnutou osobní spiritualitou, frustrací z osamoceního života, neukojenou intimitou nebo stavem vyhoření významným aspektem v sexuálních skandálech duchovních? Nebylo by z dobrovolnění celibátu nejúčinnějším opatřením katolické církve proti sexuální deliktům duchovních? Na tyto otázky se pokusíme odpovědět v následující části práce, v krátkém diskurzu do celibátního života v katolické církvi latinského obřadu.

7.1.1 Průřez historií celibátu v římskokatolické církvi

Dá se říci, že historie celibátu začíná vlastně již v evangeliích. Konkrétně v evangeliu podle Matouše zde učedníci v debatě s Ježíšem o rozlukovém lístku uzavírají, že „pak je lépe se neženit“ (Mt 19.10). Tento výrok však nesměřuje k nějaké formě celibátu, ale je reakcí na Kristovo přísné ponaučení. Ježíš pokračuje výčtem trojího panictví, kdy jako posledním typem panictví je duchovní stav pro Boží království, přičemž za podstatné lze považovat to, že je tím míněn stav dobrovolný (Mt 19.12). V pastorální epištole Timoteovi se stanovuje, že biskup by měl být ctnostný muž jen jednou ženatý (1Tim 3,2). Stejný požadavek se týká

¹³² Např. <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/44001/je-celibat-rizikovym-faktorem.html>

i jáhnů: „ať jsou jen jednou ženatí, ať dobře vedou své děti a svou rodinu“ (1Tim 3,12). Je však pravdou, že apoštolové byli většinou ženatí. Sám Ježíš ani apoštol Pavel přímo nevznegli požadavek na neženatost jejich pokračovatelů a presbyterů první církve.¹³³ Tendence směrem k celibátu je v prvotní církvi patrná již na začátku 4. století. Již v roce 314 je na cezarejské synodě stanoveno, že kněz, který se ožení, bude sesazen. Na začátku prvního tisíciletí byly tendence proti manželství kněží důraznější, když papežové Řehoř VII. a Inocenc II. prohlásili, že manželství je překážkou pro kněžské svěcení.¹³⁴ Povinný celibát pro kněze latinského ritu byl poprvé vysloven na II. lateránském koncilu v r. 1139.¹³⁵ Od této doby je mnohdy nerovnoměrně a necitlivě vymáhán. Tridentským koncilem byla s konečnou platností stanovena povinnost celibátu pro všechny osoby s kněžským svěcením. Za připomenutí stojí otevřené vystupování proti celibátu a jeho porušování stran renezančních papežů, promiskuitní chování některých z nich, sexuální skandály a s tím spojený nepotizmus.¹³⁶ Druhý vatikánský koncil hovoří v Konstituci o církvi (kap. 42), v Dekretu o výchově kněží (kap. 10) a v Dekretu o službě a životě kněží (kap. 16) o celibátu jako o pramenu duchovní plodnosti, znamení lásky a cenném prostředku k získání spirituální zkušenosti.¹³⁷ Kontroverzní téma celibátu se jako červená nit táhne dějinami církve, zahrnuje nejširší možné názorové spektrum a je plné poctivých přístupů, odmítání i skandálů. Sotva existuje synoda nebo všeobecný koncil, kde by se neozvaly hlasy proti této povinné formě života.¹³⁸

V CIC je stanoveno v Kán. 277 v § 1: *Duchovní jsou povinni zachovávat dokonalou a trvalou zdrženlivost pro Boží království, a proto jsou vázáni celibátem, který je zvláštním Božím darem, jímž se mohou duchovní snáze a s nerozděleným srdcem svobodněji oddat Kristu a službě Bohu i lidem.*

a v § 2: *S náležitou moudrostí se duchovní chovají k osobám, jejichž častá společnost by mohla ohrozit závazek duchovních ke zdrženlivosti nebo vzbudit pohoršení u věřících.*

Slovem celibát ve smyslu ustanovení § 1 je tradičně myšlen stav bez manželství a pohlavního styku, respektive trvalé zdrženlivosti v pohlavním životě. Manželství připadá v úvahu v latinském ritu jen u kandidátů na trvalé jáhenství.

¹³³ DENZLER, G., *Dějiny celibátu*, 2000, s. 17-18.

¹³⁴ SKOBLÍK, J. Dostupné v: <http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/celibat.htm>

¹³⁵ COZZENS, D. B., *Osvobodit celibát*, 2008, s. 71.

¹³⁶ Tamtéž s. 72-73.

¹³⁷ Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Přeložil Oto MÁDR. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

¹³⁸ Pro zájemce o podrobné seznámení s dějinami celibátu doporučuji komplexní dílo: ABBOTT, Elizabeth. *Historie celibátu*. Praha, 2005.

7.1.2 Důvody pro a proti povinnému celibátu

Jelikož by dle některých názorů „zdobrovolněním“ celibátu nastal výrazný posun proti sexuálním skandálům v církvi, podívejme se v krátkosti na argumenty zaznívající pro i proti povinnému celibátu.

Dějiny církve svědčí o tom, že směřování církve zpravidla určovaly snahy o rozvoj spirituality ve společnosti, předávání víry lidstvu a čistotu církve, která je předurčena k tomu, aby svým morálně čistým životem šla člověku jako takovému příkladem. V dnešní sekularizované době, kdy dlouhodobým trendem je odklon od všeho duchovního, kdy jsou zpochybňovány tradiční mravní hodnoty a svět se přiklání k myšlenkám globalizace a pluralismu, je zároveň s kritikou náboženství a církve slyšet i sílící trend proti celibátu. Nejedná se jen o sílící hlas z mediálního prostoru nebo z řad nevěřící většiny obyvatelstva, ale i o názor významné části věřících a kléru.

Vatikán čelí nejhlubší krizi od dob reformace vlivem odchodu kněží z církve; v poslední čtvrtině dvacátého století se vzdalo duchovní služby více než 100 000 římskokatolických kněží. Každý pátý americký kněz opouští službu do deseti let po vysvěcení.¹³⁹ Každý odchod je ve vatikánském statistickém úřadu zaznamenán spolu se základními údaji. Není však blíže zkoumáno, jaké duchovní bolesti, emocionální utrpení a traumata za odchodem z církve stály. Vatikán nevede žádné statistiky o počtech bývalých kněží, kteří se po odchodu z církve oženili, církev totiž tyto sňatky neuznává. Vliv povinného celibátu na odchody z řad kléru lze tedy jen přibližně odhadovat.

Celibát jako závazek úplné a trvalé zdrženlivosti je jistě jeden z významných zátěžových faktorů. Jak již bylo řečeno, v životě kněze zpravidla chybí osoba sdílející nejen fyzickou intimitu, ale především citovou intimitu, tedy osoba sdílející důvěrnost v komunikaci, která je příznačná pro manželské soužití. S tímto nereflektovaným a mnohdy frustrujícím způsobem života se můžou pojít problémy, které mnohdy vyústí až do stavu vyhoření, tzv. burn-out syndromu.¹⁴⁰

Propagátor dobrovolného celibátu Marek Vácha míní,¹⁴¹ že běžně deklarované argumenty pro zachování celibátu jsou mylné. Jedná se jen o technické stránky věci, jako je vytížení kněze,

¹³⁹ THOMAS, G., *Celibát - odpíraná touha: vášeň, konflikt a zakázaný sex*, 2002, s. 410-411.

¹⁴⁰ Blíže k tomuto tématu viz: ONDRUŠ, David. *Syndrom vyhoření u kněží Římskokatolické církve*. Olomouc, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce ThLic. PhDr. Jaroslav Filka. Dostupné v: <https://theses.cz/id/t655au/>

¹⁴¹ Viz VÁCHA, Marek, JOCH, Roman. Dostupné v:

<https://web.archive.org/web/20060109184900/http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=924>

kteřý by neměl čas na rodinu anebo by kvůli rodině zanedbával své pastýřské povinnosti, jeho zranitelnost ve stavu, když je církev pronásledována, nebo majetkové záležitosti v případě rozvodu nebo úmrtí ženatého kněze.¹⁴² Někdy se uvádí také pohoršení v případě manželských rozkolů a rozvodů. Vácha argumentuje, že jako jediný myslitelný důvod pro celibát je důvod mystický, jako forma hlubšího života s Bohem, kdy duchovní vyslyší výzvu k povolání do kněžského stavu, podobně jako starozákonní proroci. Má za to, že ne každý musí mít ve své osobě obě charismata, charisma pro kněžství i pro celibát. I manželství má svůj způsob spirituality, který může být velmi podobný spiritualitě celibátníků. Připomíná, že i Petr, první papež, byl ženatý a není známo, že by mu jeho stav bránil v jeho poslání. Prvních tisíc let, tedy asi polovinu své existence, žila církev bez povinného celibátu a nezdá se, že by to byl pro církev negativní faktor.¹⁴³

Zastánce povinného celibátu, publicista MUDr. Roman Joch, naopak chápe běžně užívané argumenty pro zachování celibátu, které má Vácha jen za technické záležitosti, jako racionální a odůvodněné. Navíc by z dobrovolnění celibátu znamenalo kapitulaci církve před zbožštěním sexu, před vlnou erotizace, které se současná západní společnost podrobila. Jako příklad Joch připomíná, jakou cestu k odsunu do bezvýznamnosti způsobilo zrušení celibátu u některých protestantských církví a jaké potíže nestaly při řešení problémů spojených s manželstvím duchovních.¹⁴⁴

Tomáš Halík přiznává, že dodržování celibátu jej v určitých obdobích stálo tolik energie, že se nemůže vyhnout otázce, zda tuto energii nemohl využít plodnějším způsobem. Pro odbourání frustrace ze života bez partnerky používal různé metody, ať metody hlubinné psychologie – sublimace, nebo přesun energie jógou a zenovou meditací. Halík dodává, že pocit frustrace nepřamení jen ze sexuální abstinence, ale zejména ochuzením muže o život v páru, ve vlastní rodině, o chybějící starost a zpětnou vazbu ze strany partnera.¹⁴⁵ Tuto chybějící dimenzi, která více či méně sužuje každého celibátníka, chápe jako stěžejní argument pro dobrovolnění celibátu také již zmíněný Marek Vácha.¹⁴⁶

Podle Jiřího Skoblíka, důrazného obhájce celibátu, je celibátník obohacován nikoli nutností nebo povinností zachování celibátu, ale darem účasti na Božím království již v pozemské

¹⁴² Otázka ekonomických důvodů pro celibát se netýká této práce, a proto zájemce o téma „majetek církve jako důvod pro celibát“ odkazují na kapitolu č. 4 s názvem Ekonomický zájem v publikaci DENZLER, Georg, *Dějiny celibátu*, 2000.

¹⁴³ Srov. VÁCHA, Marek, JOCH, Roman. Dostupné v:

<https://web.archive.org/web/20060109184900/http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=924>

¹⁴⁴ Tamtéž s. 2.

¹⁴⁵ HALÍK, T., *Co je bez chvění, není pevné: labyrintem světa s vírou a pochybností*, 2010, s. 290-293.

¹⁴⁶ Viz VÁCHA, M. O., *Příběhy z jiného vesmíru*, 2015, s. 56-60.

podobě.¹⁴⁷ Jako dar chápe Skoblík i nerozdělení srdce celibátníka, když svou touhu po Bohu nemusí dělit mezi jiné vášně a tělesné touhy, čímž si zabezpečuje oddanější vztah ke Kristu.

„A zdá se také, že Bůh nemá potěšení z institucionalizovaného celibátu. Kdyby z něho potěšení měl, nebyla by tu dávná, dvanáct set let trvající tradice ženatých kněží v latinském ritu, neměli bychom tu svědectví dvě tisíciletí trvající tradice ženatých kněží v pravoslavné a katolických církvích východních ritů. Nezapsali bychom do seznamu světců mnohé ženaté papeže, kteří se svými ženami zakládali rodiny a vychovávali děti.“¹⁴⁸

7.1.3 Celibát jako ohrožující faktor?

Podle amerického římskokatolického kněze Donalda Cozzense musíme citlivě rozlišovat, nespojovat automaticky případy sexuálního zneužívání dětí a mladistvých s povinným celibátem. Obhájci povinného celibátu poukazují rádi na skutečnost, že ke zneužívání dochází nejčastěji stran ženatých mužů. Tento argument však nebere v potaz procentuální zastoupení celibátníků ve společnosti, které je mnohonásobně nižší než ženatých mužů. Studie National Review Board, ustanovena biskupem Wiltonem Gregorym v r. 2002, ukazuje, že v mnoha diecézích ve Spojených státech bylo obviněno osm až devět procent kněží ze sexuálních deliktů, přičemž největší vlna skandálů vyšla najevo na přelomu tisíciletí. Studie uzavírá, že „zatímco je celibát pro jedny darem, pro jiné je strašlivým břemenem, které má za následek osamělost, alkoholismus, užívání drog a nevhodné sexuální chování.“¹⁴⁹

Cozzens pokračuje, že velké procento kněží, byť statisticky nepodchytitelné, ustrnulo ve svém sexuálním vývoji v adolescentním věku a s takto „zmrzačeným“ emociálním a sexuálním nedozráním zápasí celý život. Velká část kněží prožívá největší výkyvy zájmu o sexuální protějšky ve středním věku, kdy o sobě dává v plné síle vědět do této doby potlačovaná a nenaplněná sexualita. Nebezpečí tohoto pokřiveného emociálně-sexuálního stavu se projevilo v mnoha případech sexuálních skandálů v posledních desetiletích.¹⁵⁰ Cozzens dodává, že Bůh jistě nemá zalíbení v povinném celibátu.

Podobně věc celibátu jako ohrožujícího faktoru hodnotí německá psychoterapeutka Christa Meves, která upozorňuje na potlačovanou sexualitu dospívajícího muže. Leckterý již má intimní zkušenost s dívkou, někteří utíkají do celibátu kvůli bolestné zkušenosti z minulého vztahu, někteří se snaží slibem celibátu zneviditelnit své problémy v sexualitě. Tyto potlačované nebo nepřiznané emoce se chtě-nechtě prudce dostávají v pozdějším věku

¹⁴⁷ SKOBLÍK, Jiří. Dostupné v: <http://ktf.cuni.cz/~skoblík/komentare/celibat.htm>

¹⁴⁸ COZZENS, D. B., *Osvobodit celibát*, 2008, s. 64.

¹⁴⁹ Tamtéž s. 71.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 92.

a mohou být hybnou silou nežádoucích sexuálních excesů. Na druhé straně existuje mnoho kněží, kteří tyto stavy přetransformovali do jiné formy sebevydávání, do aktivní pomoci druhým, umělecké tvorby, svědomitému plnění pastýřské služby apod. „Nesexuální formy erotického projevu nejsou zde žádným obcházením sexuálního pudu, nýbrž autentické variace jednoho a téhož sebevydávání.“¹⁵¹

Povinný celibát kněží latinského obřadu patří mezi velmi diskutovaná a kontroverzní témata a zároveň mezi témata nejméně pochopená, aspoň co se týče nevěřící veřejnosti a médií. Diskuze ve veřejném prostoru probíhá na základě soupeření dvou protipólů progresistů a konzervativců v církvi, prostřednictvím zjednodušených hesel a ideologických prohlášení. V současné době jsou již karty jasně rozdány, všechna pro a proti povinnému celibátu byla jasně vyřčena a rozumný dialog obou táborů je snad již nemožný. Těžko se však hledají argumenty proti racionálně snadno odůvodnitelnému názoru, že celibát kněží má přímou souvislost se sexualitou členů kléru a dotýká se tak výbušného tématu sexuálních skandálů kněží. Neznalost a zamlčování problémů spojených s celibátem tak může přinášet hořké plody v podobě lidských tragédií a současné krize církve.

V debatách existuje často slýchaný argument, že celibát je snadný způsob, jak uniknout problémům se svou sexualitou, jak se vyhnout prozrazení u osob s homosexuálním nebo pedofilním zaměřením. Napříč historií byly tyto formy sexuality postaveny mimo zákon.¹⁵² Je však nezjistitelné, kolik osob volí tuto „cestu úniku“. Ani s existujícími statistickými údaji by zřejmě nebylo možné vyhodnotit vliv tohoto fenoménu na celibát jako ohrožující faktor.

Otázka, zda má celibát v římskokatolické církvi zůstat povinný či se má stát dobrovolným, je stěžejním článkem pro stabilizaci církve, ať z hlediska personálního stavu kléru, tak z hlediska přijetí církve ve společnosti a obnovení důvěry. Slovy sexuologa, partnerský vztah není dostatečnou zárukou před spácháním pohlavního zneužití, protože mnozí pachatelé nejsou schopni v rámci manželství nebo partnerského soužití realizovat své sexuální potřeby, které jsou důsledkem jejich vrozené sexuální deviace.¹⁵³

„Člověk, který chce žít v celibátu, by měl mít veškeré lidské a tělesné předpoklady, že bude zcela člověkem, a přece nebude sexuálně aktivní, ani nebude trpět sexuální frustrací a iritovaností. Má být schopen hlubokých přátelských vztahů, aniž je přitom ženatý a přitom neporušuje slib celibátu, ať už tělesně nebo psychicky. Jeho schopnost intimity přechází ve schopnost sebeodevzdání. Je tudíž schopen nejen setrvat sám se sebou, ale také vystoupit ze

¹⁵¹ MEVES, Ch., Matka TEREZA a HEMMERLE, K., *Abyste přinášeli užitek: Kněžský celibát*, 1994, s. 18.

¹⁵² Srov. ABBOTT, E., *Historie celibátu*, 2005, s. 364-378.

¹⁵³ WEISS, P., *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*, 2008, s. 281.

sebe, být produktivní a odpovědný; nemít děti, a nemít proto pocit nedokonalosti a neúplnosti.“¹⁵⁴

7.2 HOMOSEXUALITA V CÍRKVI

Otázka, zda je vhodné, aby do semináře byli přijímáni homosexuální adepti na kněžství, začala s naléhavostí rezonovat ve společnosti a v církevních kruzích v posledních desetiletích minulého století, zejména v souvislosti se sexuálními skandály v církvi. Podle některých statistik mělo totiž 90 % sexuálních pedofilních deliktů v americké katolické církvi homosexuální základ.¹⁵⁵ Římskokatolická církev zatím k této problematice nezaujala jednostranné stanovisko, je ale pravdou, že v současné době je kladen důraz na obezřetnost při přijímání seminaristů. Není žádoucí přijímat do semináře osoby, které svým chováním a názory jasně demonstrují svou homosexuální orientaci a které hledají ve svých přátelích osoby s podobnou emocionalitou a sklony. Takové osoby se mohou v noviciátu sdružovat a izolovat se od ostatní komunity, zavádět vlastní styly chování, vlastní slang a subkulturu. Zkušenost s takovým typem tolerance ze strany vychovatelů napovídá, že vzorce takového chování si může seminarista vnést i do kněžské služby, což je ohrožujícím prvkem pro vznik postižitelného sexuálního činu. Ve Spojených státech v 80. a 90. letech byla v církvi už taková atmosféra, kdy se členové semináře i kléru hrdě přiznávali ke své homosexuální orientaci, tolerovaly se homosexuální vztahy a podporovala se pastorece homosexuálů. Přesné statistiky nelze vypracovat, ale existuje silná odezva odborníků, že tato liberální atmosféra byla živnou půdou pro případy zneužití mladých chlapců kněžími a řeholníky, které vyšly v tomto období najevo.¹⁵⁶

Je zřejmé, že církev může v jistém ohledu sloužit jako útočiště mladých mužů s homosexuální orientací, kdy vstupem do celibátního života řeší jednou provždy problémy, které mohou provázet běžný život s nepřijetím společnosti a problematickým partnerským životem.¹⁵⁷

Trend dnešní doby a tlak církevních představitelů spěje k tomu, aby do seminářů byli přijímáni jen zájemci, kteří svou orientaci neprojevují navenek, berou ji jako svou soukromou záležitost a přistupují k této interní jinakosti izolovaně a odpovědně. Zároveň si jsou vědomi závazku celibátu, berou jej vážně a odpovědně ve vztahu ke svému hlubokému duchovnímu

¹⁵⁴ MÜLLER, W., *Zamlčené rány: otázky sexuálního zneužívání v katolické církvi*, 2011, s. 141.

¹⁵⁵ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 37.

¹⁵⁶ Tamtéž s. 36-38.

¹⁵⁷ Srov. VÁCHA, Marek, JOCH, Roman. Dostupné v:

<https://web.archive.org/web/20060109184900/http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=924>

zakotvení. Obava z nedostatku kněžských povolání je ve formační práci tím nejhorším rádcem.¹⁵⁸ Seminarista by pochopitelně neměl trpět psychickými, sociálními nebo emocionálními poruchami a neměl by být zatížen zraněními ze svého dětství a už vůbec ne zraněními ze sexuálního zneužití. Pokud vstupní psychologické testy neodhalí některé z výše zmíněných osobnostních problémů a vyjdou najevo až v průběhu semináře, měly by takové osoby být citlivým způsobem vyloučeny.¹⁵⁹ V souvislosti se sexuálními skandály duchovních a vysokým podílem zneužitých chlapců vydala Římská kurie, konkrétně Kongregace pro katolické vzdělávání dne 4. listopadu 2005 Instrukci o kněžství a homosexualitě. Instrukce zakazuje přijímat do kněžského semináře osoby, které mají „hluboce zakořeněné homosexuální sklony“ nebo „sympatizují s tzv. gay-kulturou“, a udílet takovým osobám svěcení.¹⁶⁰

Je pravdou, že někteří z nejsvědomitějších kněží a biskupů jsou homosexuálové. Stejně jako jejich heterosexuální kolegové usilují o to, aby vedli život v čistotě a v souladu se slibem celibátu.¹⁶¹ Někdy lze zaevidovat tvrzení mylného názoru, že život v mužském společenství (kněžský seminář, vězení apod.) může být příčinou vzniku homosexuálního sklonu. Tento názor byl již spolehlivě vyvrácen poznatky sexuologie, jelikož v případě homosexuality se jedná o danou dispozici bez možnosti volby a nemůže sama o sobě vzniknout vlivem prostředí. Homosexualita se projeví nejčastěji v době sexuálního dospívání v pubertě nebo adolescenci a je po celý život neměnná. Sexuální orientace je v podstatě biologickou, předurčenou komplexní souhrou genetických faktorů a raného děložního prostředí. Neexistuje žádný přesvědčivý důkaz na podporu tvrzení, že rané dětské zkušenosti, výchova, sexuální zneužití nebo jiné závažné životní události ovlivňují sexuální orientaci.¹⁶²

Někteří konzervativní katolíci vidí přímou souvislost mezi homosexualitou kněží a pohlavním zneužíváním v církvi. Poukazují na to, že objekty tohoto jednání jsou ve valné většině mladiství chlapci. Navrhují, ať se církev zbaví duchovních s homosexuálními sklony a tím se zbaví i většiny sexuálních skandálů.¹⁶³

¹⁵⁸ Tamtéž s. 47.

¹⁵⁹ Tamtéž s. 38-39.

¹⁶⁰ Instrukce je dostupná v:

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20051104_istruzione_sp.html

¹⁶¹ Srov. kapitola Celibát a homosexualita in: COZZENS, Donald Bernard. *Osvobodit celibát*. 2008, s. 74.

¹⁶² Barbara L. Frankowski, MD, MPH and Committee on Adolescence, Sexual Orientation and Adolescents, dostupné v:

<https://web.archive.org/web/20080830045153/http://aappolicy.aappublications.org/cgi/content/full/pediatrics;113/6/1827>

¹⁶³ COZZENS, D. B., *Osvobodit celibát*, 2008, s. 75.

Empirický výzkum neukazuje, že homosexuální nebo bisexuální muži jsou pravděpodobnějšími pachateli zneužívání dětí, než heterosexuální muži. To samozřejmě neznamená, že homosexuální a bisexuální muži nikdy nezneužívají děti. Neexistuje však žádný vědecký základ pro tvrzení, že mají pro toto deviantní chování pravděpodobnější sklon než heterosexuální muži. Studie mnohdy u pedofilů nemohla stanovit jejich orientaci na pohlaví vůbec, protože cílem jejich fixace byly děti bez vymezení pohlaví.¹⁶⁴

7.3 ZNEUŽITÍ AUTORITY KNĚZE

Jak vyplývá z definice „sexuálního zneužívání dětí“ Rady Evropy z roku 1992,¹⁶⁵ o sexuálním zneužívání se nejedná nutně, jen když dojde ke koitálním praktikám, ale do tohoto jednání jsou zahrnuty i další praktiky vedoucí k sexuálnímu potěšení pachatele. Jedná se o jakékoli nepatřičné chování vůči dítěti a nezáleží na tom, zda dítě udělilo k tomuto souhlas či nikoli. Zneužívající člověk vstupuje do situace s převahou, fyzickou, psychickou, mnohdy i společenskou. Dokáže si postupně získat důvěru oběti a připravit podmínky pro vykonání sexuálního zneužití.¹⁶⁶ V případě spáchání tohoto skutku duchovním se bude jednoznačně jednat o zneužití moci, která plyne z autority duchovního, který může vystupovat jako učitel, morální vzor, vedoucí určitého seskupení nebo společenství, spirituální doprovázející. Dříve používané pojmenování této podstatné dimenze kněze bylo „duchovní vedení“. V současné době je nahrazován partnerštějším „duchovní doprovázení“.¹⁶⁷ Pryč jsou doby, kdy všeobecně vážený „důstojný pán“, nejvzdělanější člověk ve vsi, byl přirozenou autoritou a rádcem pro všechny obory.¹⁶⁸ Přesto i dnes požívá kněz jakési vážnosti a důvěry, zejména pro své specifické vzdělání, obdržené svěcení, důstojné vystupování, posvěcující činnost a poslání, a to i u mnohých nevěřících, kteří nevnímají kněze jako prostředníka mezi nebem a zemí.¹⁶⁹ V případech sexuálního zneužití nezletilého knězem jde tedy jednoznačně (ve smyslu definic sexuologie) o zneužití moci ze svěcení a v případě držení úřadu zneužití moci svěřené. Stejně tak chápe jednání duchovního vůči nezletilému i trestní právo; je potřeba však každý případ hodnotit jednotlivě podle okolností. Podle ustálené judikatury k trestnému činu

¹⁶⁴ Facts About Homosexuality and Child Molestation, dostupné v: https://web.archive.org/web/20100419022239/http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/HTML/facts_molestation.html

¹⁶⁵ Celá definice viz SLANÝ, J., *Syndrom CAN (syndrom týraného dítěte)*, 2008, s. 155.

¹⁶⁶ DRÁBEK, Marek. *Sexuální zneužívání dětí*. Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu. Číslo 3, ročník 29 (2019), s. 14.

¹⁶⁷ HALÍK, T., *Co je bez chvění, není pevné: labyrintem světa s vírou a pochybností*, 2010, s. 298.

¹⁶⁸ Tamtéž s. 301-302.

¹⁶⁹ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 45-47.

Sexuální nátlak a Pohlavní zneužití pachatel zneužívá svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti, svého vlivu a postavení, které u poškozeného vzbuzuje důvěru, anebo působí svou autoritou na poškozeného. Za postavení, z něhož vyplývá důvěryhodnost nebo vliv, lze v odůvodněných případech považovat vztah duchovního vůči farníkovi, penitentovi, ministrantovi, žáku náboženství nebo podobné osobě v podřízeném postavení.

7.4 HODNOCENÍ ZÁVAŽNOSTI SELHÁNÍ DUCHOVNÍCH

Sexuální zneužití nezletilého je těžký zločin proti lidskosti, s trestněprávními důsledky pro pachatele a těžkým psychickým dopadem na oběť. Jak se liší toto zavrženíhodné jednání u osoby v duchovním stavu oproti pachateli mimo církve? V čem lze spatřovat s teologického, duchovního i společenského hlediska jednání klerika závažnějším?

První skutečností, která z morálního i duchovního hlediska zvyšuje závažnost takového jednání v případě duchovního, je nasnadě; jedná se o porušení celibátu. Stav zasvěceného života v celibátu je dobrovolným rozhodnutím každého zájemce o kněžské svěcení; s tímto slibem a s jeho těžkostmi jsou zájemci postupně seznamováni v seminární formaci.

Všichni služebníci latinské církve by měli být vybíráni z řad svobodných věřících mužů, kteří mají úmysl celoživotně zachovávat celibát. Slib zachování čistoty směřuje k životu zasvěcenému Bohu.¹⁷⁰

I *Lumen Gentium* praví, že „všichni kněží tedy, jak diecézní tak řeholní, jsou svěcením a službou přidružení ke sboru biskupů a podle svého povolání a podle své milosti slouží dobru celé církve. (...) O věřící, které duchovně zplodili křtem a vyučováním, mají pečovat jako otcové v Kristu. Stali se svému stádcí dobrovolně vzorem. Proto ať svou obec tak řídí a tak jí slouží, aby si opravdu zasloužila být nazývána jménem, jímž je označován jedině Boží lid, a to jako celek: Boží církve. Ať pamatují, že mají svým každodenním životem a každodenní péčí ukazovat věřícím i nevěřícím, katolíkům i nekatolíkům obraz skutečně kněžské a pastýřské služby a všem vydávat svědectví pravdy a života.“ (LG 28)

Právě v poslední větě je zachyceno to, co se od kněží očekává od věřících i nevěřících. Být svědkem morálně čistého života, pravdy a lidskosti. V případě zvláště závažného deliktu proti mravnosti se jedná o odklon od povolání k čistotě, vzniká tu rozdvojenost osoby, rozbití jednoty člověka v jeho tělesném a duchovním bytí.¹⁷¹ K povolání v čistotě jsou kněží i všichni

¹⁷⁰ Srov. Katechismus katolické církve, § 915 a § 1579.

¹⁷¹ NĚMEC, D., *Kanonickoprávní řešení sexuálních deliktů katolických duchovních*. Dostupný v: <http://tribunal.kapitula.sk/2005-2/kanonickopravni.htm>

věřící nabádání na několika místech katechismu katolické církve a v dokumentech II. vatikánského koncilu.¹⁷²

Dalším z důvodů zohledňuje ty, na které je cílena posvěcující služba kněze – na věřící laiky. Kněz, jako nositel svěcení, je určen pro službu druhým, kteří od kněze požívají předpokládatelnou úctu a důvěru. Selhání kněze mravně těžce závažným činem je velké zklamání této důvěry, doprovázející citová i duchovní zranění, zvláště když obětí činu bylo „nevinné dítě“.¹⁷³ Taková zpráva spojená s těžkým pohoršením je ránou i pro církve jako celek a může mít vliv na odliv věřících.

Pokud je pachatelem sexuálního zneužití kněz, lze v takovém případě u oběti očekávat pozitivní citovou vazbu, která byla knězem zneužita. Je zřejmé, že ve stavu důvěry je oběť snadněji ovlivnitelná. Oběť potom závadné jednání vztahuje i na sebe, chápe se jako spoluviník, což pachatel jistě rád podporuje, aby odvrátil vyzrazení. Větší dopad na psychiku oběti má rovněž to, když je nabourána spiritualita člověka, když jsou ke zneužití použita překroucená teologická fakta („Bůh má rád lásku“, „Bůh má rád, když je člověk nahý“ apod.). V takovém případě zpravidla následuje trvalý zarputilý odklon od víry a náboženství - zvláště, když ke zneužívání dochází v sakrálních prostorech, v určených dobách, např. po mši svaté, v rámci duchovní přípravy nebo výuky náboženství, na křesťanském táboře apod.¹⁷⁴

Stejně tak lze očekávat závažnější dopad na psychiku obviněného duchovního. Za předpokladu, že se jedná o kněze se zdravou spiritualitou, bude mít negativní vliv na jeho osobu dvojitý účinek. Zasáhne totiž nejen morální stránku jeho osobnosti, ale i spirituální. Duchovní bude prožívat své provinění hlouběji, nejen jako vinu proti sobě a bližnímu, ale i vůči Bohu. Je si vědom toho, že zradil nejen svěřenou bytost, ale i své kněžství.¹⁷⁵

¹⁷² Např. Katechismus katolické církve, § 893, § 2337 a § 2520, dále dokumenty II. Vatikánského koncilu: *Presbyterorum ordinis - Dekret o službě a životě kněží*, kap. 16, *Optatam totius - Dekret o výchově ke kněžství*, kap. 10.

¹⁷³ NĚMEC, D., *Kanonickopravní řešení sexuálních deliktů katolických duchovních*. Dostupný v: <http://tribunal.kapitula.sk/2005-2/kanonickopravni.htm>

¹⁷⁴ Srov. DRÁBEK, Marek, OPRAEM. *Sexuální zneužívání dětí*. *Salve*, revue pro teologii, duchovní život a kulturu. Číslo 3, ročník 29 (2019).

¹⁷⁵ AUGUSTYN, J., *Hluboce zranění: církve a fenomén sexuálního zneužívání*, 2003, s. 24.

8 STATISTIKY

V této kapitole nahlédneme do statistických údajů, které se týkají sexuálního zneužívání duchovními. Vhodným výběrem statistik chceme dokreslit, názorně kvantifikovat parametry zkoumaného druhu delikvence. Zvláště upozorňuji na statistiky policejního prezidia ohledně páchaní mravnostních trestných činů podle profese, které ukazují podíl páchaní pohlavního zneužívání „pracovníky církevních institucí“ oproti zástupcům jiných profesí.

8.1 SVĚTOVÉ STATISTIKY

Vatikán v letech 2001 až 2010 eviduje 3000 obvinění kněží a řeholníků, kdy se jedná o případy za posledních padesát let. V této souvislosti je třeba připomenout, že na světě je celkem 400 000 kněží a řeholníků. V 60 % se obvinění týkalo projevů efebofilie (přitažlivost k mladistvým osobám stejného pohlaví), ve 30 % hebefilie (přitažlivost k mladistvým druhého pohlaví) a 10 % pedofilie. K soudnímu procesu s vynesením trestu v právní moci došlo ve 20 % případů; 60 % případů bylo řešeno kázeňským opatřením. Z toho vyplývá, že ve 20 % nebylo obvinění prokázáno. V 10 % případů požádali sami kněží o laicizaci, zproštění duchovní služby. Největší vlna obvinění byla zaznamenána v letech 2002 až 2004 ve Spojených státech, kdy tento podíl obvinění byl na celkovém počtu za uvedené období 80 %.¹⁷⁶

Nerovně větší studie o sexuálním zneužívání katolickými kněžími publikovala v USA Univerzita trestního soudnictví Johna Jaye. Její hlavní zjištění byla zveřejněna v roce 2004, dva roky poté, co mnohé případy zneužívání vyšly najevo a způsobily destabilizaci americké i světové církve. Studie zjistila, že drtivá většina známých případů v USA se stala před desítkami let, i když byly hlášeny teprve nedávno. Podle studie byla přibližně 4 % amerických kněží a jáhnů v aktivní službě obviněna ze zneužívání dětí v případech z let 1950 až 2002, přičemž

75 % zneužívání se odehrálo v letech 1960-1984.¹⁷⁷

¹⁷⁶ http://www.vatican.va/resources/resources_mons-sciicluna-2010_it.html

¹⁷⁷ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8654789.stm>

Kongregaci pro nauku víry bylo v letech 2004-2013 oznámeno 3420 věrohodných obvinění duchovních ze sexuálního zneužívání, 848 duchovních bylo z těchto důvodů zbaveno duchovního stavu a 2572 duchovních bylo stíženo jiným trestem.¹⁷⁸

Podle koordinátora Polské biskupské konference v záležitostech pro ochranu dětí, A. Żaka SJ, bylo v letech 2001-2013 odsouzeno v Polsku nejméně 19 kněží v souvislosti se sexuálním zneužíváním nezletilých. Pouze 14 % obviněných kněží ublížilo jen jedné osobě a 47 % obviněných 5 a více obětím, zbytek 2 až 4 osobám. Většina obětí byla ve věku dospívání: 50,9 % ve věku 11-14 let a 27,3 % ve věku 15-17 let. Co se týče pohlaví obětí, v 81-85 % se jednalo o chlapce a v 15-19 % o dívky.¹⁷⁹

Statistiky rakouské církve jsou obdobné. Údaje Nezávislé komise pro ochranu nezletilých, zřízené Rakouskou biskupskou konferencí, hovoří ve stavu k r. 2010 o pohlaví obětí sexuálního zneužívání takto: v 66,4 % se jednalo o chlapce a v 33,6 % o dívky. Věk postižených osob byl procentuálně největší v rozmezí 6-12 let (60,6 %). 23,1 % obětí bylo ve věku 13-18 let a 7,1 % obětí bylo mladších 6 let. 0,9 % bylo starších 18 let a v 8,3% není znám věk oběti v době útoku.

Většina incidentů byla promlčena, jelikož k nim došlo v 50. letech 20. století a dříve (v 14,4 %), v 60. letech (v 37,1 %), v 70. letech (v 30,8 %), v 80. letech (v 9 %), v 90. letech (v 3,2 %) a po r. 2000 jen v 0,8 %. Ve 4,7 % z celkového počtu incidentů nemohl být přiřazen čas spáchání.¹⁸⁰

8.2 ČESKÉ STATISTIKY

Dětské krizové centrum České republiky řešilo v letech 1991-2019 celkem 6 821 případů ohrožujících dítě, z toho se ve 26 % jednalo o sexuální zneužívání. U mnoha případů docházelo k bezkontaktnímu způsobu zneužití v kyberprostoru, ale ve 40 % obětí došlo k sexuálnímu zneužití závažnou kontaktní formou.¹⁸¹

I přes závažnost různých forem sexuálního zneužívání většina případů vyjde najevo až s odstupem mnoha let. V průběhu dětství se se svou zkušeností sexuálního zneužití svěří jen zhruba třetina dětí. Druhá třetina obětí se o svém zneužití svěří až s odstupem 8-15 let od

¹⁷⁸ MENKE, Monika. *Trestněprávní odpovědnost duchovních v kontaktu s nezletilými v právu českém a kanonickém*. Dostupné v: <https://www.iurium.cz/2018/06/08/odpovednost-duchovnich/>

¹⁷⁹ <https://deon.pl/kosciol/statyki-przypadkow-czynow-pedofilnych,310482>

¹⁸⁰ <https://www.bischofskonferenz.at/2019/presseerklarungen-zur-fruehjahrensvollversammlung-2019>

¹⁸¹ <https://www.ditekrize.cz/statistiky/>

události. Zbylá třetina obětí o svém sexuálním zneužití s nikým nehovoří, pokud se nejedná o bezpečný kontext (např. při anonymním výzkumu).¹⁸²

Údaje Linky bezpečí ČR hovoří o statistickém vyjádření osob, kterým se oběti sexuálního zneužití svěřili jako první. Tato osoba pak zpravidla přesvědčila dítě, aby věc oznámila kompetentním osobám nebo úřadům, nebo věc oznámila sama. Oběť CSA syndromu (sexuálního zneužití) se v 47,3 % svěřila vrstevníkovi, ve 31,3 % rodiči, v 6,7 % sourozenci a v menších podílech pedagogovi, jinému příbuznému, policistovi, sociální pracovníci ad.¹⁸³

Česká biskupská konference nevede statistiky o sexuálních deliktech duchovních na území ČR, nebo je aspoň nezveřejňuje.

Podle statistických údajů Policejního prezidia Policie ČR bylo v r. 1994 stíháno v ČR celkem 1681 osob za mravnostní trestnou činnost. Policejní prezidium statisticky vyhodnocuje obviněné podle profesí. Podle této statistiky bylo za mravnostní trestnou činnost v r. 1994 stíháno 441 nezaměstnaných osob, dále skupina žáků, učňů a studentů (249), výrobní dělníci (135), stavební dělníci (105), důchodci (65) a dalších 51 profesí. Za zmínku dále stojí pedagogičtí pracovníci (9), zdravotničtí pracovníci (8). Pracovníci církevních a náboženských společností se dopustili mravní trestné činnosti ve 2 případech.¹⁸⁴

¹⁸² Srov. Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu. Číslo 3, ročník 29 (2019), s. 61.

¹⁸³ HANUŠOVÁ, J., *Sexuální zneužívání*, 2006, s. 29.

¹⁸⁴ Interní server Policejního prezidia Policie ČR.

Pro ilustraci poměru obviněných duchovních (všech denominací) vůči ostatním profesím uvedeme celkové počty obviněných z mravnostního deliktu a z toho počet pracovníků církevních a náboženských společností (dále jen „PCNS“).

V roce 1995 celkem 1693 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 1996 celkem 1643 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 1997 celkem 1414 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 1998 celkem 1514 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 1999 celkem 1406 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2000 celkem 1414 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2001 celkem 1408 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2002 celkem 1454 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2003 celkem 1391 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2004 celkem 1377 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2005 celkem 1367 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2006 celkem 1184 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2007 celkem 1212 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2008 celkem 1166 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2009 celkem 1151 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2010 celkem 1197 osob, z toho 2 PCNS.
V roce 2011 celkem 1224 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2012 celkem 1279 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2013 celkem 1335 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2014 celkem 1337 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2015 celkem 1365 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2016 celkem 1452 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2017 celkem 1492 osob, z toho 0 PCNS.
V roce 2018 celkem 1557 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2019 celkem 1669 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2020 celkem 1499 osob, z toho 1 PCNS.
V roce 2021 celkem 1378 osob, z toho 2 PCNS (od 1.1.2021 do 31.10.2021).

Za období od 1.1.1995 až 31.10.2021 se podílely na mravnostní kriminalitě v ČR z celkového počtu 39 259 obviněných fyzických osob zástupci profesí tímto podílem (vybíráme jen některé z 69 sledovaných profesních skupin):

Nezaměstnaní – 9824 osob (25,02 %)

Dělníci ve výrobní sféře – 3218 (8,2 %)

Podnikatelé vč. OSVČ – 2545 (6,48 %)

Důchodci – 1227 (3,13 %)

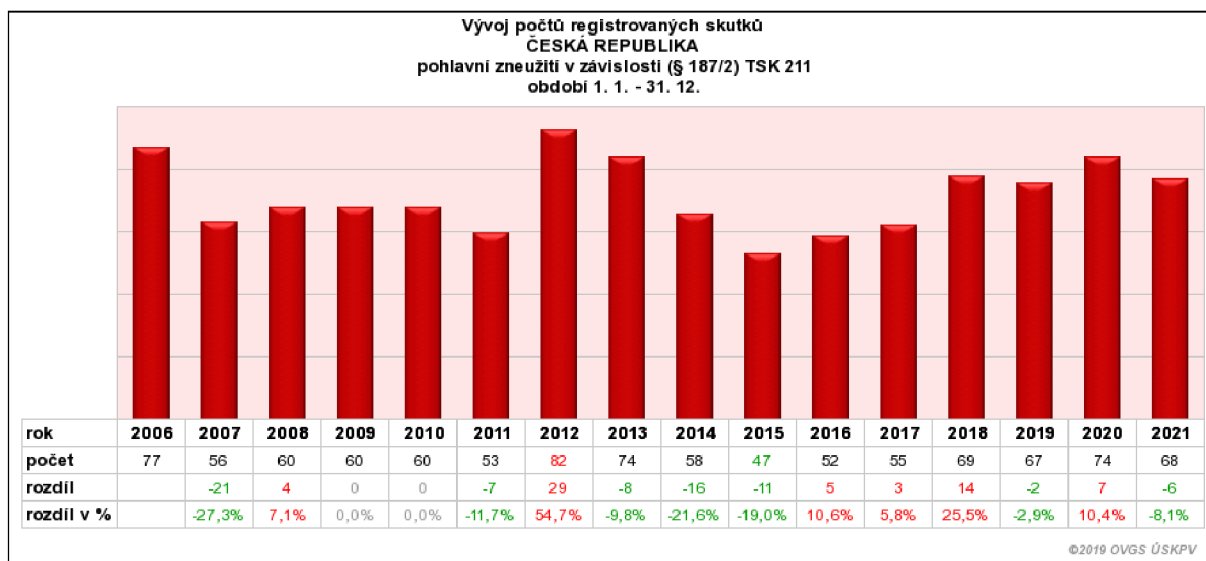
Pedagogičtí pracovníci – 185 (0,47 %)

Zdravotníci (celý resort zdravotnictví) – 125 (0,32 %)

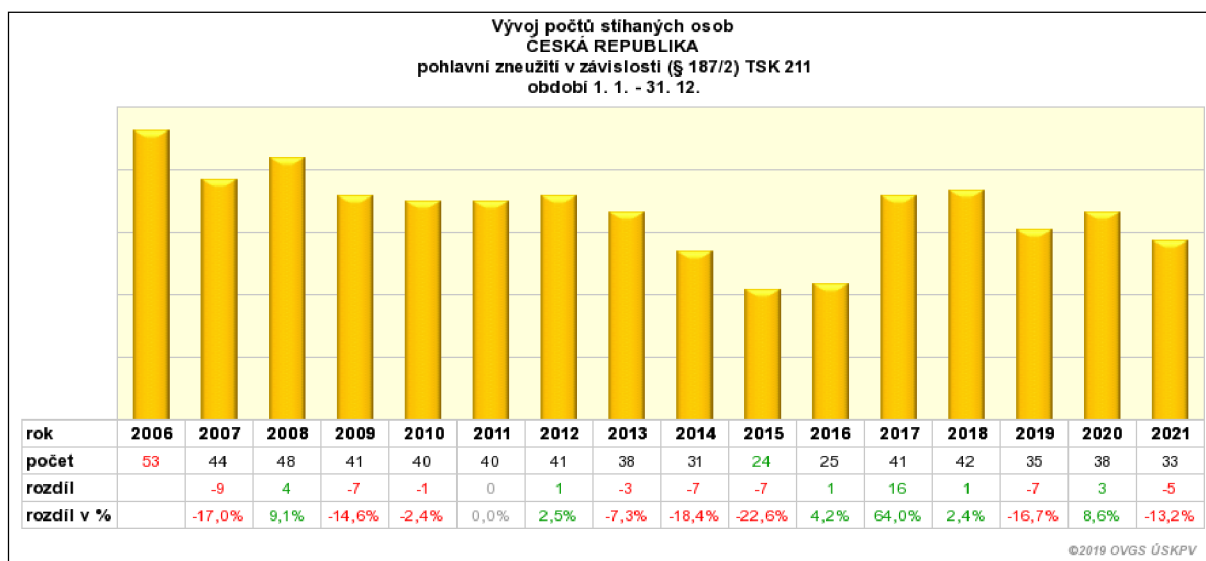
Pracovníci církevních a náboženských společností – 18 (0,05 %).

Statistiky policejního prezidia dále zachycují počet registrovaných trestných činů podle skutkové podstaty dle trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že v případech pohlavního zneužití duchovním se ve většině případů bude jednat o právní kvalifikaci podle § 187 odst. 2 trestního

zákoníku,¹⁸⁵ přikládáme pro ilustraci přehled vývoje registrovaných činů této skutkové podstaty v ČR v letech 2006-2021 a přehled vývoje stíhaných osob.

Zdroj: Policejní prezidium Policie ČR

Zdroj: Policejní prezidium Policie ČR

¹⁸⁵ „Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo jej jiným způsobem pohlavně zneužije a spáchá čin na dítěti svěřeném do jeho dozoru, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.“

8.3 VLIV NA ÚBYTEK VĚŘÍCÍCH

V roce 1991 se hlásilo k římskokatolické církvi 4.021.385 obyvatel ČR (40,68 %), v roce 2001 to bylo 2.740.780 obyvatel (26,8 %) a v roce 2011 už jen 1.083.899 obyvatel (10,26 %).¹⁸⁶

Rakouská církev zaznamenala největší odliv věřících od nacistické éry k roku 2010, kdy římskokatolickou církev opustilo 85.960 katolíků.¹⁸⁷

Tento jev je jednoznačně připisován na vrub zveřejnění skandálů, které zatřásl důvěrou k rakouské církvi a postavily rakouskou církev do negativního světla. K největším a nejznámějším skandálům patří dlouho neřešené sexuální zneužívání ze strany arcibiskupa kardinála Hanse Hermanna Groera, které sahalo až do 70. let, přičemž tlak na vyšetření kauzy spustil prošetřování až na konci 90. let. Kauza přispěla k vyvrcholení krize rakouské církve zejména v době, když vycházely najevo i další skandály (např. v kněžském semináři Sankt Pölten z r. 2003 nebo skandál opata benediktinského kláštera Bruno Beckera zveřejněný r. 2010).¹⁸⁸

I když Rakouská biskupská konference reagovala na skandál mnohými opatřeními, jedny z nejpřísnějších v Evropě, odliv věřících, který v menší míře pokračoval i nadále, se nepodařilo zvrátit.

Je mimo možnosti této práce, aby byla provedena podrobná analýza, nakolik má na úbytku věřících v ČR zásluhu medializace církevních skandálů, trestných činů proti mravnosti z řad duchovních ať ve světě nebo v ČR, tedy nakolik jsou tyto případy významným faktorem pro odliv věřících. Podle laického odhadu autora této práce se však jedná o faktor významný.

¹⁸⁶ Český statistický úřad, dostupné v: <https://www.czso.cz/csu/sldb/domov>

¹⁸⁷ <https://www.bischofskonferenz.at/2019/presseerklarungen-zur-fruehjahrensvollversammlung-2019>

¹⁸⁸ VAŇÁČ, Martin. *Chronologie sexuálních skandálů v katolické církvi*. Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu. Číslo 3, ročník 29 (2019), s. 76-78.

9 SYSTÉM CÍRKEVNÍ JURISDIKCE

V této kapitole krátce nahlédneme do systému jurisdikce římskokatolické církve, zejména pak na možná opatření vycházející ze zákonodárné moci církevních úřadů, která jsou využívána v boji proti mravnostním deliktům spáchaných katolickými duchovními.

Jaké jsou v obecné rovině možnosti normativní úpravy Svatého stolce a Římské kurie v současné době? Chceme-li nahlédnout do principů rozhodování v oblasti církevní správy, je třeba vycházet z podstatně odlišného východiska, než jaké je běžné ve většině institucí státní správy. Centrální církevní jurisdikce totiž podléhá kanonickému právu, které prošlo odlišným vývojem než právo světské.¹⁸⁹

V současnosti lze hierarchii a způsoby vydávání právních aktů římskokatolické církve v obecné rovině popsat takto. Papež jako nejvyšší autorita katolické církve, tedy římskokatolické církve a východních katolických církví, vydává dokumenty, které jsou platné pro celosvětovou římskokatolickou a všechny východní katolické církve, pokud není působnost v dokumentu blíže specifikována. Jedná se o dokumenty s různým zaměřením a různou „právní silou“. U každého vydaného dokumentu musí proběhnout i proces promulgace, tj. zveřejnění, veřejného obeznámení.

Apoštolská konstituce *Pastor Bonus*, dokument vydaný papežem Janem Pavlem II. dne 28. června 1988, stanoví pravomoci a činnosti Římské kurie. Mezi ně patří dle článku 42 i sestavování a rozesílání apoštolských konstitucí, apoštolských exhortací, apoštolských listů a jiných dokumentů, které Svatý Otec vydává. Svatý Otec schvaluje i některé dokumenty, které vydává římská kurie, pokud podléhají schválení římského biskupa.¹⁹⁰

Na nejvyšší příčce žebříčku právní závažnosti dokumentů, vydávaných Svatým stolicem, je apoštolská konstituce. Jedná se o papežský dekret nejvyšší úrovně, vyhlášený (promulgovaný) papežem. Název konstituce napovídá, že se bude jednat o papežské vyhlášení mající vztah k občanskému právu. Slovo „apoštolská“ ujišťuje, že tento právní akt pochází od Svatého (Apoštolského) stolce.

Dokumentem s druhou nejvyšší závažností je Apoštolská exhortace, někdy nazývaná papežská exhortace. Obsahem exhortace jsou zpravidla povzbuzující slova určená pro určitou skupinu lidí. Exhortace se nevěnuje doktrinálním otázkám. Častým typem

¹⁸⁹ Blíže k systému jurisdikce: GELNAROVÁ, Jitka. *Vatikán: charakteristika státu v kontextu jeho propojení se Svatým stolicem*. Acta Politologica, Vol. 1, No. 1, 2009, s. 64-77.

Dostupné v: https://acpo.fsv.cuni.cz/ACPOENG-14-version1-Gelnarova_01_01.pdf

¹⁹⁰ Apoštolská konstituce *Pastor Bonus*, dostupná v: <http://vatican.va>, ve slovenském překladu dostupná v: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/pastor-bonus>

apoštolské exhortace je postsynodální forma, pokud jsou v ní shrnuty závěry proběhlého synodu, doplněné o papežovo hodnocení těchto závěrů.

Encyklikou (z latinského *encyclia* – obíhající) se rozumí papežský okružní list, adresovaný biskupům nebo kněžím nebo věřícím celého světa. Obsah encykliky vychází z priorit daného papeže, zpravidla reaguje na současné globální nebo místní problémy. Součástí encykliky zpravidla bývá poučení papeže o závažných otázkách ve věcech víry a mravů.

Papežská bula, někdy jen bula, je označení pro výnos (listinu), který se týká důležitých právních aktů papeže, přičemž bula je vyhlášována slavnostní formou a je opatřena olověnou pečeti. K jejímu vydání dochází velmi zřídka, v jednotkách za století.

Dalším možným dokumentem Svatého stolce je Apoštolský list; tento je vydáván církevní autoritou (synodem, papežem nebo biskupským sborem) a je koncipován jako dopis všem věřícím. Papež vydává Apoštolský list formou „*motu proprio*“ (tzv. z vlastní iniciativy) a odráží osobní potřebu papeže vyjádřit se k určitému aktuálnímu problému nebo upravuje předchozí platné normy. *Motu proprio* je všeobecnou normou platnou pro celou katolickou církev. Jedná se o nejčastější druh papežského výnosu, kterým byly stanoveny nebo upraveny normy ve vztahu k případům sexuálních zneužití duchovními.

Dalšími papežskými dokumenty může být dekret, instrukce, nařízení, norma (předpis), pravidlo, direktář, deklarace (prohlášení), notifikace (oznámení), oběžník (*litterae circulare*), případně reskript, response, dubium, monitum nebo nota. Mimo tyto dokumenty jsou uveřejněny na internetových stránkách¹⁹¹ i papežovy promluvy, kázání, napomenutí a dopisy bez určené závaznosti.

Římská kurie vydává zejména prostřednictvím kongregací ale i jiných úřadů obecně platné směrnice, instrukce a jiné právní normy, které rozšiřují stávající platné normy nebo zadávají nové. Co se týče oblasti sexuálního zneužívání duchovními, tato je upravována zejména dokumenty Kongregace pro nauku víry, okrajově též Kongregací pro kněžstvo, Kongregací pro biskupy a Kongregací pro katolické vzdělávání. Dokumenty vydané Svatým stolcem jsou promulgovány v úředním věstníku, v Aktech apoštolského stolce (AAC). Dokumenty součástí Římské kurie jsou zveřejňovány, zpravidla v překladech do různých jazyků, na stránkách Vatikánu.¹⁹²

¹⁹¹ <https://www.vatican.va/content/vatican/it.html>

¹⁹² Rozcestník dostupný v: www.vatican.va

9.1 ZÁKONODÁRNÝ ORGÁN ČESKÉ A MORAVSKÉ CÍRKEVNÍ PROVINCE

V rámci latinské církve *sui iuris* je na celém světě 640 arcidiecézí a 2205 diecézí.¹⁹³ Nejvyšším zákonodárcem v katolické církvi je papež, tj. úřad římského biskupa, Svatý stolec. Zákonnými normami vydanými papežem jsou vázáni všichni katoličtí křesťané. Může ale vydávat i normy partikulární.

Na území příslušné diecéze má zákonodárnou moc biskup, který je oprávněn vydávat partikulární právní normy závazné pro území v jeho působnosti, diecézi. V České republice máme dvě církevní provincie. Českou, tvořenou arcidiecézí pražskou a diecézemi litoměřickou, královéhradeckou, českobudějovickou a plzeňskou, a moravskou, tvořenou arcidiecézí olomouckou a diecézemi brněnskou a ostravsko-opavskou.

Zvláštním zákonodárným orgánem jsou biskupské konference, které sdružují biskupy na území daného státu a vydávají generální dekry zákonodárného charakteru, směrnice, instrukce nebo jiné formy norem platné pro jejich území, které se zpravidla kryje s územím daného státu.

Pro území ČR byla Svatým stolcem ustanovena Česká biskupská konference, která je vlastní právnickou osobou v souladu s kanonickým právem (viz CIC kán. 449, § 2). Základní dokument Římskokatolické církve v České republice určuje Českou biskupskou konferenci za orgán jednající jejím jménem.¹⁹⁴

Součástí České biskupské konference, Rada Iustitia et Pax, se zabývá dodržováním lidských práv v České republice i ve světě, vystupuje proti jejich porušování, sleduje sociální, ekologické a společenské problémy české společnosti.¹⁹⁵

Česká biskupská konference je oprávněna vydávat normativní akty, které jsou platné pro územní České republiky. Akty uveřejňuje v Aktech České biskupské konference.¹⁹⁶

¹⁹³ Údaj k roku 2013.

¹⁹⁴ https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/293_00293/zakladni-dokument-cirkve-rimskokatolicke.pdf

¹⁹⁵ Statut Rady Iustitia et Pax, ust. § 2, dostupné v:

https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/297_00297/34-stanovy-a-jine.pdf

¹⁹⁶ Dostupné v: www.cirkev.cz

10 OPATŘENÍ KATOLICKÉ CÍRKVE PROTI SEXUÁLNÍM DELIKTŮM DUCHOVNÍCH

V této praktické části práci se seznámíme s konkrétními opatřeními katolické církve, které byly vydány za účelem systematizace církevní jurisdikce ve věcech sexuálních deliktů spáchaných duchovními a účinnější prevence.

10.1 PRŮŘEZ OPATŘENÍMI KATOLICKÉ CÍRKVE PŘED R. 2000

Jak je patrné z dochovaných dokumentů církve, které vznikaly za účelem potírání mravnostních deliktů duchovních, církev se s problémem sexuální delikvence setkávala v průběhu celé své existence. Již koncil v Elviré v r. 306 stanovil stálou exkomunikaci a zákaz přijímání viatika pro kněze, biskupy i jáhny, kteří by byli světským soudem odsouzeni za sexuální delikvenci.¹⁹⁷ Ve 4. století stanovil kaisarejský biskup sv. Basil Veliký, že „klerik nebo mnich, který sexuálně obtěžuje mladší chlapce, má být veřejně bičován, poplíván a šest měsíců držen ve vězení v řetězech o chlebu a vodě. Po propuštění bude nadále pod dohledem“.

Pokud přeskóčíme do 20. století, několik let po promulgaci Kodexu kanonického práva z r. 1917 vydala Kongregace pro nauku víry (tehdy Svaté ofícium) instrukci s názvem *Crimen sollicitationis* (1922), která obsahovala detailní pokyny, jež mají jednotlivé diecéze a soudy uplatňovat při projednávání závažného trestného činu „svádění při zpovědi“, který spočívá ve svádění penitenta knězem k jednání proti šestému přikázání při aktu svátosti smíření. Tato instrukce rozšířila tehdy platnou normu, apoštolskou konstituci *Sacramentorum poenitentiae* z r. 1741, vydanou papežem Benediktem XIV.¹⁹⁸

V roce 1962 byla tato instrukce přepracována kardinálem Alfredem Ottavianim, tajemníkem Kongregace pro nauku víry, na list se stejným názvem *Crimen sollicitationis*. Adresátem byli „všichni patriarchové, arcibiskupové, biskupové a další místní ordináři,“ včetně východních katolických církví.¹⁹⁹

V tomto listu byly stanoveny procesní postupy, které je vhodné dodržet v případě potýkání se s případy, kdy jsou klerici (jáhni, kněží, biskupové) římskokatolické církve obviněni

¹⁹⁷ DRÁBEK, Marek. *Sexuální zneužívání dětí*. Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu. Číslo 3, ročník 29 (2019), s. 20.

¹⁹⁸ Historický úvod vypracovaný Kongregací pro nauku víry, in motu proprio "SACRAMENTORUM SANCTITATIS TUTELA" (2001), dostupné v: https://www.vatican.va/resources/resources_introd-storica_it.html

¹⁹⁹ *Crimen sollicitationis* (1962), Kongregace pro nauku víry, dostupné v: https://www.vatican.va/resources/resources_crimen-sollicitationis-1962_en.html

z homosexuálního, pedofilního či zoofilního chování nebo z toho, že zneužili svátost smíření k sexuálním návrhům vůči zpovídaným osobám. Pravidla v *Crimen sollicitationis* byla obsáhlejší a specifitější než obecná pravidla uvedená v tehdy platném kanonickém kodexu.

Instrukce *Crimen sollicitationis* byla nadále pro tyto případy užívána až do nových norem určených v motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z r. 2001, o kterém pojednáváme ve zvláštní kapitole. V období následujícím po II. vatikánském koncilu bylo předáváno Kongregaci pro nauku víry relativně málo případů sexuálního zneužívání nezletilých duchovními. Některé z nich byly spojeny se zneužitím svátosti smíření, další byly zasílány v rámci žádosti o dispenz od závazků spojených s kněžským svěcením a celibátem (proces tzv. laicizace). Ty byly projednávány Kongregací pro nauku víry do r. 1989 (v letech 1989–2005 přešla kompetence ve věci laicizací na Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti a od r. 2005 dodnes jsou tyto záležitosti projednávány Kongregací pro klérus).²⁰⁰

Nejnámější studie o sexuálním zneužívání katolickými kněžími publikovala v USA Univerzita trestního soudnictví Johna Jaye. Její hlavní zjištění byla zveřejněna v roce 2004, dva roky poté, co mnohé případy zneužívání vypluly na povrch a způsobily destabilizaci americké i světové církve. Studie zjistila, že drtivá většina známých případů v USA se stala před desítkami let, i když byly hlášeny teprve nedávno. Podle studie byly přibližně 4% amerických kněží a jáhnů v aktivní službě obviněny ze zneužívání dětí, ke kterým docházelo v letech 1950 až 2002, přičemž valná většina (75 %) zneužívání se odehrálo v letech 1960–1984.²⁰¹ Tato zjištění byla hlavním hybným činitelem pro reakci Vatikánu a vytvoření právních norem pro potírání těchto zavrženíhodných selhání kléru.

Podle vyjádření emeritního papeže Benedikta XVI. se problém pedofilie v církvi rozhořel ve druhé polovině 80. let; zejména se jednalo o případy na území Spojených států. Američtí biskupové prosili Vatikán o pomoc, protože tehdy platný kanonický zákon byl nedostatečný k přijetí nezbytných opatření. Právníci Římské kurie připravili změny kanonického práva, které se však projeví jako nedostatečné, protože v mnoha případech byli do skandálů kněží zapleteni i biskupové, kteří se snažili případy neřešit nebo řešit nedostatečnými opatřeními pouze za využití institutů kanonického práva. Tento neutěšený stav musel počkat až do

²⁰⁰ Historický úvod vypracovaný Kongregací pro nauku víry, in motu proprio "SACRAMENTORUM SANCTITATIS TUTELA" (2001), dostupné v: https://www.vatican.va/resources/resources_introd-storica_it.html

²⁰¹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8654789.stm>

začátku nového tisíciletí, kdy začaly vznikat přiléhavé právní normy pro řešení této závažné trestné činnosti.²⁰²

10.2 OPATŘENÍ APOŠTOLSKÉHO STOLCE – PRÁVNÍ DOKUMENTY

V této kapitole představíme jednotlivá opatření Apoštolského stolce. Stručně připomeneme obsah vydaných dokumentů, poukážeme na výsledek konferencí a sestavení odborné komise. Opatření Vatikánu udávala směr opatřením České biskupské konference, o kterých pojednáme v následující kapitole.

10.2.1 Motu proprio Sacramentorum sanctitas tutela z r. 2001

K prvním významným dokumentům Apoštolského stolce, týkajícím se naší problematiky, patří motu proprio Jana Pavla II. ze dne 30.4.2001 Sacramentorum sanctitas tutela.²⁰³ Dokument se z větší části věnuje ochraně svátostí; témata této práce se dotýkají ustanovení, kterými centralizuje vyřizování sexuálních deliktů duchovních pod Kongregaci pro nauku víry a upravuje procesní postupy při řízení ve věcech závažných trestných činů. Tato odpovědnost byla dříve v rukou diecézních biskupů nebo byla podřízena pod jiná dikasteria. Takový zásah církve, jak vysvětlil papež, si vyžádala nutnost chránit čistotu morálky s ohledem na šesté přikázání Desatera.

²⁰² Emeritní papež Benedikt XVI. CITTÀ DEL VATICANO , 11. dubna 2019 (ACI Stampa): Il testo integrale delle note di Benedetto XVI – z italštiny z německého originálu přeložila Maria Spišiaková, dostupné v: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/ostatne-dokumenty/c/cirkev-a-skandal-sexualneho-zneuzivania>

²⁰³ Dostupné v: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_20020110_sacramentorum-sanctitatis-tutela.html

10.2.2 List Kongregace pro nauku víry: De delictis gravioribus z r. 2001

Na motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* navázal list Kongregace pro nauku víry: *De delictis gravioribus* ("o závažných zločinech"),²⁰⁴ který byl zaslán všem biskupům a ordinářům v roce 2001 a byl zveřejněn v úředním věstníku Svatého stolce *Acta Apostolicae Sedis*. Jeho nedílnou součástí jsou Normy pro projednávání závažnějších trestných činů vyhrazených Kongregaci pro nauku víry, vydané téhož dne. Kongregace si vyhrazuje pod svou jurisdikci některé závažné trestné činy proti svátosti eucharistie a proti svátosti smíření a trestné činy morální povahy, a to trestný čin duchovního (biskupa, kněze nebo jáhna), který se dopouští sexuálního zneužití na osobě mladší 18 let. Instrukce *De delictis gravioribus* ruší do té doby platnou směrnici Kongregace pro nauku víry (tehdy Posvátné kongregace svatého oficia): *Crimen sollicitationis* z roku 1922 (novelizována, respektive znovuydána a doplněna papežským textem r. 1962).²⁰⁵

Dokument stanoví pro trestné činy vyhrazené Kongregaci desetiletou promlčecí dobu, která u deliktů proti 6. přikázání Desatera s nezletilými začíná běžet od doby, kdy nezletilý dovrší věk 18 let.

Pro účely sjednocení postupu vydala Kongregace pro nauku víry v r. 2003 (zveřejněno až v r. 2010) prováděcí předpis, který podrobněji vysvětlil administrativní postupy v řízeních ve věcech „*delictis gravioribus*“ pro lepší srozumitelnost, ujednocení postupu a snadnější aplikaci.²⁰⁶

Normy uvedené v *De delictis gravioribus* byly ke dni 21. 5. 2010 po zkušenostech s aplikací daných norem upraveny a rozšířeny novelizací, která byla dne 15. 7. 2010 rozeslána všem biskupům a ordinářům.²⁰⁷ Podstatnou novinkou bylo prodloužení promlčecí doby u trestných činů vyhrazených Kongregaci na 20 let s pravomocí Kongregace tuto dobu v jednotlivých případech derogovat, tedy učinit trestný čin nepromlčeným.

Další novelizací *Sacramentorum sanctitatis tutela* ze dne 3. 12. 2019 byl trestný čin „získání, držení nebo distribuce pornografických zobrazení nezletilých osob mladších 18 let duchovním za účelem sexuálního uspokojení, jakýmkoli způsobem nebo za použití jakékoli technologie“

²⁰⁴ Dostupné v:

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010518_epistula_graviora%20delicta_lt.html

²⁰⁵ Dostupné v: <http://www.advancedchristianity.com/Pages/CBS/CBS.htm>

²⁰⁶ Český překlad tohoto prováděcího dokumentu byl uveřejněn v Aktech České biskupské konference č. 5, r. 2010, s. 118-121.

²⁰⁷ Novelizace dostupná v: https://www.vatican.va/resources/resources_norme_lt.html

vyhrazen Kongregaci pro nauku víry do věku oběti 18 let z původních 14 let.²⁰⁸ O nejnovější novelizaci z r. 2021 se kvůli její významnosti zmiňujeme ve zvláštní kapitole.

10.2.3 Okružní list Kongregace pro nauku víry biskupským konferencím z r. 2011

Dne 3. 5. 2011 vydala Kongregace pro nauku víry „Okružní list Kongregace pro nauku víry biskupským konferencím o příručce pro případy pohlavního zneužívání nezletilých duchovními“, kterým prefekt Kongregace kardinál William Levada vybídl biskupské konference k sestavení vlastní směrnice, která zajistí potřebnou pomoc obětem sexuálního zneužívání duchovními a upraví procesní postupy pro místní podmínky tak, aby mohla být efektivně aplikována ustanovení kanonického práva v souladu s předpisy světského práva dané země.²⁰⁹

V místních směrnicích mají být obsažena následující témata. Biskup se má angažovat u obětí zneužívání i u jejich příbuzných v jejich duchovním a psychologickém doprovázení. Ve školách a v církvi mají být nastaveny takové podmínky, aby bylo možno snadněji odhalit případy sexuálního zneužívání. Biskup má dbát na odpovědnou formaci seminaristů, aby si uvědomili a vzali za své aspekty slibu čistoty a odpovědnosti v celibátním životě. Biskup má pečovat o trvalou formaci duchovních, zvláště v prvních letech po přijetí svěcení. Kněží mají být obeznámeni se škodami, které obětem působí pachatel pohlavním zneužíváním, a s tím, jak rozpoznat možné příznaky sexuálního zneužívání nezletilých. Biskupové mají zajistit veškeré potřebné kroky při projednávání eventuelních případů zneužívání, které jim byly nahlášeny, ve shodě s předpisy kanonického i světského práva. Doporučuje se, aby byl obviněný duchovní postaven mimo službu do vyjasnění okolností případu, respektive prokázání viny nebo nevin. List zdůrazňuje, že čin pohlavního zneužívání není jen trestným činem proti kanonickému právu, ale i proti světskému právu trestnímu a biskup je povinen spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení.

K procesnímu postupu list stanovuje, že směrnice biskupských konferencí mají obsahovat následující normy. Trestný čin pohlavní zneužití nezletilého musí být vymezen jako trestný čin proti šestému přikázání Desatera spáchaný duchovním s nezletilou osobou mladší 18 let, přičemž při jeho bližším vymezení se musí brát ohled na zákony daného státu. Při vyšetřování

²⁰⁸ Český překlad novelizace (jen novelizovaných ustanovení) byl uveřejněn v Aktech České biskupské konference č. 15, r. 2020, s. 25-26. Novelizace v původním znění dostupná v: https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_en.html

²⁰⁹ Dostupné v: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_cs.html

se musí s oznamovatelem činu zacházet s respektem a musí být respektováno právo na ochranu soukromí všech osob, kterých se řízení dotýká.

Obviněný musí být v každé fázi šetření seznámen s obviněními, která jsou mu kladeny za vinu, a má právo se k nim vyjádřit. Budoucí směrnice musí zohlednit oznamovací povinnost dle zákonné úpravy státu. Pro duchovní, jejichž setrvání ve službě by znamenalo ohrožení pro nezletilé nebo by působilo veřejné pohoršení, není možný výkon veřejné služby.

Stěžejním cílem budoucích směrnic, zpracovaných podle daného schématu, je v maximální možné míře chránit nezletilé před sexuálním zneužitím a pomáhat obětem skutků, které se již staly.

Na popsany Okružní list reagovala Česká biskupská konference vydáním *Společné směrnice ČBK a konferenci vyšších řeholních představených v ČR pro postup v případech trestných činů pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním či laikem v rámci činnosti církve* z r. 2015. Po vydání motu proprio *Vos esti lux mundi* byla Směrnice nahrazena *Instrukcí o postupu biskupů a vyšších představených při předběžném šetření některých trestných činů proti 6. přikázání Desatera na území ČR* z roku 2020. Tato byla následně novelizována 6.7.2021, aby odpovídala novele 6. knihy CIC a Vademecu Kongregace pro nauku víry. (přepracovaná v r. 2021), která Směrnici nahradila. O těchto dokumentech ČBK hovoříme v samostatných kapitolách.

10.2.4 Motu proprio *Come una madre amorevole* z r. 2016

Apoštolský dopis byl dne 4. 6. 2016 vydaný listem „motu proprio“ papežem Františkem pod názvem *Come una madre amorevole* (Jako milující matka).

Tímto dokumentem se mimo jiné uzákoňuje možnost odvolání biskupa, zejména pokud jde o případy sexuálního zneužívání nezletilých a zranitelných osob.

Pro odstranění osoby z církevního úřadu se užívá platná úprava CIC, kán. 193:

§ 1. *Z úřadu uděleného na neurčenou dobu může být osoba odstraněna jen z vážných důvodů a při zachování právem stanoveného postupu.*

§ 2. *Totéž platí pro případ, kdy je osoba odstraňována z úřadu uděleného na určenou dobu před uplynutím této doby, čímž se nemění kán. 624, § 3.*

§ 3. *Z úřadu, který se podle právních předpisů uděluje osobě na základě moudrého uvážení příslušného představeného, může tato být odstraněna ze spravedlivého důvodu podle uvážení téhož představeného.*

Nové motu proprio blíže specifikuje „vážné důvody“ ve smyslu ustanovení § 1, pro které může být osoba z církevního úřadu odstraněna.

Zmiňované „vážné důvody“ jsou nově vymezeny jako jednání byť z nedbalosti, kterým dotyčný zanedbal svou povinnost, což způsobilo vážnou újmu jiným osobám, ať už se jedná o fyzické osoby nebo společenství jako celek. Poškození může být fyzické, morální nebo duchovní. Diecézní biskup může být odstraněn pouze tehdy, pokud objektivně a vážně selhal v pečlivosti, kterou od něj vyžaduje jeho pastorační úřad, a to i bez vážného morálního zavinění z jeho strany. V případě zneužívání nezletilých nebo zranitelných osob postačuje, aby uvedený „nedostatek pečlivosti“ nebyl vážný.

Řízení a rozhodnutí o odvolání biskupa nebo jiného představeného církve je v kompetenci Kongregace pro nauku víry. Pokud uzná Kongregace za vhodné jej z úřadu odvolat, vyzve jej nejprve k vlastní rezignaci do 15 dnů. Rozhodnutí o odvolání schvaluje papež.

Tvůrce dokumentu evidentně naráží na případy biskupů, kteří zakrýváním trestné činnosti duchovních v oblasti sexuálního zneužívání znemožňovali nebo znesnadňovali řádné trestní řízení podle kanonického nebo světského práva. O motu proprio *Come una madre amorevole* hovoří papež František ve své promluvě ke členům Papežské komise na ochranu nezletilých dne 21. 9. 2018 a přímo o něm říká, že motu proprio bylo vytvořeno na návrh Komise a je namířeno proti všem diecézním biskupům a ordinářům, kteří svou nedbalostí dopustili neřešení závažných případů, které vedly k vážnému zranění obětí a výrazně tak poškodily jméno církve.²¹⁰

10.2.5 Motu proprio *Vos estis lux mundi* z r. 2019

Nejnovější list papeže Františka „*Vos estis lux mundi*“ ze dne 7. 5. 2019 vydaný formou motu proprio, ve věci boje proti sexuálním deliktům spáchaných členy duchovenstva, se snaží zaktualizovat dosavadní postupy a odstranit nežádoucí jevy, jako je mimo jiné zastírání trestné činnosti ze strany biskupů a řeholních představených.²¹¹

Tento dokument je plodem konference o ochraně nezletilých, která se konala ve Vatikánu v únoru 2019. V úvodu papež připomíná, že „delikty sexuálního zneužití urážejí našeho Pána, působí fyzickou, psychologickou a duchovní újmu obětí a zraňují společenství věřících“, čímž poukazuje na zvláštní odpovědnost biskupů v prevenci těchto deliktů. Stanovuje nové procedurální normy pro potírání sexuálního zneužívání a zajišťuje, aby biskupové a řeholní představení podávali zprávy o svých krocích. Zcela novým nařízením je povinnost pro

²¹⁰ Promluva papeže Františka dostupná v:

https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2017/september/documents/papa-francesco_20170921_pontcommissione-tutela-minori.html

²¹¹ https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html

Český překlad in Acta České biskupské konference, č. 14, r. 2019, s. 95-106.

všechny diecéze zřídit do června 2020 jedno či více stabilních a veřejnosti snadno dostupných systémů, kde bude možno oznámit sexuální zneužití, držení pedopornografického materiálu či krytí těchto deliktů kýmkoli z duchovních. V listu není specifikována konkrétní podoba kontaktního systému, toto má být zvoleno vhodně s ohledem na místní podmínky příslušné diecéze. Má se však jednat o důvěryhodný prostor, kde může být každý bez ostychu přijat, chráněn před ústrky a kde může být věc projednána s maximální vážností. Zda se má jednat o fyzické místo nebo místo s telekomunikačním nebo internetovým přístupem, není upřesněno. Nařizuje se, že oznamovatel musí být ušetřen předpojatosti, odvetného opatření nebo diskriminace z důvodů podání oznámení.

List opakuje a zdůrazňuje již dříve stanovené způsoby ochrany oběti, zejména poskytnutí přiléhavé duchovní, psychologické a lékařské pomoci.

Dalším novým nařízením se kněžím, řeholníkům a řeholnicím dává za povinnost neprodleně svému církevnímu představenému sdělit zprávu o sexuálním zneužití, o kterém se jakýmkoli způsobem dozvědí. Totéž platí i pro zprávy o opomenutí a snaze o krytí takových případů. Tato povinnost zatím nebyla žádným všeobecně platným předpisem takto přímo ustanovena. Povinnost platí pouze pro duchovní a zasvěcené osoby. Laici jsou ale rovněž vybízeni oznámit případy zneužití nebo jejich zastírání kompetentním církevním představitelům.

Oznamovací povinnost ve vztahu k místnímu ordináři nebo řeholnímu představenému nezasahuje ani neupravuje oznamovací povinnost, která existuje v legislativě daného státu. Tato norma totiž „nijak neodporuje právům a povinnostem stanoveným v daném místě státní legislativou, zejména týká-li se povinnosti podat trestní oznámení kompetentním občanským autoritám.“

Dokument rozšiřuje sexuální obtěžování a zneužívání nezletilých a zranitelných dospělých i na chování, při kterém je zneužita „nadřazenost“ páchajícího. Zjevně jsou tedy pod delikty zahrnuty i případy obtěžování řeholníků, řeholnic, seminaristů nebo noviců ze strany osob, které jsou vůči nim v nadřazeném postavení, stejně tak delikty vůči zaměstnancům a pomocníkům faráře, dětem z hodin náboženství a podobně.

Motu proprio zavádí nový pojem „zranitelné osoby“. Tato je specifikována jako osoba ve stavu nemoci, fyzického či psychického oslabení nebo zbavení osobní svobody, které fakticky, byť jen příležitostně, omezuje její schopnost chápat nebo projevit vůli nebo jakkoli se bránit útoku.

Zdůrazněna je presumpce nevinny vyšetřované osoby. V předběžném šetření se může nebo nemusí podezřelému oznámit, že je vyšetřován, podle toho, jak vyšetřující instruktor nebo

ordinář posoudí vhodnost takového kroku. Ve vlastním trestním řízení potom musí být informován a mít právo na obhajobu.

Trestné činy proti šestému přikázání Desatera motu proprio nově specifikuje jako nucení kohokoliv násilím, pohrůzkou nebo zneužitím autority k vykonání nebo strpění sexuálních aktů, vykonání sexuálních aktů s osobou nezletilou nebo zranitelnou a výrobu, prezentování, přechovávání nebo šíření dětské pornografie, i prostřednictvím informačních technologií, a získávání nebo svádění nezletilé nebo zranitelné osoby k účasti na pornografické prezentaci. Pachatelem skutků, proti kterým motu proprio směřuje, může být kdokoli z duchovních, členů institutů zasvěceného života nebo společností apoštolského života. Dokument dále zahrnuje mezi pachatele i duchovní, kteří se dopouští konání nebo opomenutí směřujícím k ovlivnění nebo maření civilního nebo kanonického, správního nebo trestního vyšetřování duchovního nebo řeholníka pro trestné činy specifikované tímto listem. Myšleni jsou tedy nejen ti, kdo zaujímají v církvi odpovědné funkce a maří vyšetřování zakrýváním nebo jiným znesnadňováním, ale i ostatní duchovní, kteří by takto jednali.

Motu proprio dále ukládá, že do vyšetřování mohou být v případě nutnosti zapojeny i kvalifikované osoby z řad duchovenstva i laiků (myšleni jsou pravděpodobně psychologové, sexuologové, lékaři, soudní znalci apod.).

V dokumentu nejsou upraveny ukládané tresty za specifikované trestné činy, platné jsou tedy tresty v úpravě předešlých norem. Samotné vyšetřování má být ukončeno ve lhůtě devadesáti dnů. Ze spravedlivých důvodů může metropolita požádat příslušnou kongregaci o prodloužení lhůty. Tímto ustanovením je poprvé jasně vymezena lhůta vyšetřování. Na závěr šetření jsou výsledky podány kompetentnímu úřadu kurie, který postupuje podle existujících právních norem pro daný případ. Na základě předběžného šetření pak Svatý stolec může okamžitě uložit vyšetřované osobě preventivní nebo restriktivní opatření. Doporučuje se, aby církevní provincie, biskupské konference, synody biskupů nebo rady hierarchů založily fond určený ke krytí nákladů šetření.

V závěru dokumentu se upozorňuje na to, že uvedené normy se provedou bez újmy práv a povinností daných místní státní legislativou, zvláště těch, která se týkají případné oznamovací povinnosti vůči příslušným civilním autoritám.²¹²

Znění motu proprio je schváleno „ad experimentum“ na dobu tří let.

²¹² O oznamovací povinnosti v právním systému České republiky hovoříme v podkapitolách Neoznámení trestného činu a Nepřekážení trestného činu.

10.2.6 Instrukce o důvěrnosti kauz z r. 2019

Dne 6.12.2019 vydal papež František reskript, kterým vyhlásil Instrukci o důvěrnosti kauz. Instrukcí bylo zrušeno tzv. papežské tajemství ve vztahu k trestným činům uvedeným v článku 1 motu proprio „*Vos estis lux mundi*“ ze 7. května 2019 a článku 6 *Normae de gravioribus delictis* vyhrazených k posouzení Kongregaci pro nauku víry, tzn. ve vztahu ke všem sexuálními deliktům spáchaných duchovním vůči nezletilé nebo zranitelné osobě a k držení, distribuci nebo zpřístupnění pornografického materiálu zobrazující osobu mladší 18 let. Zrušení papežského tajemství se týká i trestných činů souvisejících se spácháním uvedeného mravnostního deliktu. Současně papež nařizuje, že oznamovatel, poškozené osobě ani svědkovi nemůže být uložen žádný závazek mlčenlivosti ohledně skutečností spojených s případem.

Papež tím umožňuje spolupráci se státními orgány činnými v trestním řízení, o níž hovoří v motu proprio *Vos estis lux mundi*. Odstraňuje překážky v případě uplatnění mlčenlivosti, které by mohly bránit oznamovací povinnosti podle zákona daného státu anebo jinak narušovaly spolupráci s civilními orgány trestního řízení.

10.2.7 Novela motu proprio Sacramentorum sanctitas tutela z r. 2019

Motu proprio Jana Pavla II. ze dne 30.4.2001 *Sacramentorum sanctitas tutela* bylo dne 3.12.2019 novelizováno. Novelou jsou vyhrazeny Kongregaci pro nauku víry výroba, držení a šíření pornografie nezletilých až do věku do 18 let (oproti dosavadním 14 letům) duchovním za účelem sexuálního uspokojení.

Novela dále umožňuje, že advokátem nebo prokurátorem v případech vyhrazených Kongregaci může být i věřící laik s doktorátem z kanonického práva a že soudce, ochránce spravedlnosti a notář u ostatních soudů (tj. mimo Kongregaci) musí být jen kněží. Novelizace byla zveřejněna v *Acta Apostolicae Sedis* dne 1.1.2020.

10.2.8 Novelizace CIC z 23.5.2021

Dne 23.5.2021 vydal papež František apoštolskou konstituci *Pascite Gregem Dei*, kterou mění Knihu VI Kodexu kanonického práva. Následně zmíníme části této novelizace CIC, které se týkají tématu této práce.

Do kán. 1311 je za § 1 nově vložen § 2, který hovoří o tom, že církevní představený má všemi možnými prostředky chránit dobro společenství včetně ukládání trestů a vždy se zásadou

umírněnosti, a to s ohledem na obnovu spravedlnosti, nápravu pachatele a odstranění pohoršení.²¹³

Do kán. 1321 v § 1 je nově vložen text zavazující k presumpci nevin, totiž že na každého musí být pohlíženo jako na nevinného, dokud se neprokáže opak.

Do kánonu 1326 v § 1 je vložen bod 4, což je ustanovení o přitěžující okolnosti pro toho, kdo trestný čin spáchá v opilosti nebo pod vlivem „dobrovolně vyvolané nebo živé vášně“.

Za § 1 a § 2 v kán. 1395, o kterých jsme hovořili v kapitole *Skutková podstata trestného činu sexuální zneužití nezletilého v CIC*, byl vložen § 3, kterým se trestá jednání duchovního, který by násilím přinutil kohokoli vykonat nebo strpět sexuální úkony.²¹⁴

Novelizace obsahuje nový kánon věnovaný sexuálnímu zneužití nezletilých, osob s trvale omezeným užíváním rozumu a osob, kterým právo přiznává stejnou ochranu.

Do kán. 1398 je v § 1 nově vložen text, který stanovuje přísné tresty včetně propuštění z duchovenského stavu pro klerika, který:

bod 1: spáchá trestný čin proti šestému přikázání Desatera s nezletilým nebo s osobou s omezeným užíváním rozumu,

bod 2: který takové osoby najme nebo svede k účasti na pornografickém představení,

bod 3: který v rozporu s dobrými mravy získá, přechovává nebo šíří jakýkoli pornografický materiál.²¹⁵

Znění § 2 potom upravuje tresty pro členy institutu zasvěceného života a společnosti apoštolského života včetně věřícího vykonávajícího v církvi jakoukoli funkci, kteří by se dopustili jednání uvedené v § 1.

Kán. 1398 je v novelizované 6. knize zařazen do statě *Trestné činy proti lidskému životu, lidské důstojnosti a svobodě*, na rozdíl od předchozího zařazení ve statě *Zvláštní povinnosti duchovních*. Tím zákonodárce dává jasněji najevo povahu stíhaného trestného činu.

Pro všechny trestné činy vyjmenované v kán. 1398 § 1 je v kán. 1362 § 1 stanovena nová promlčecí lhůta na dobu 20 let.

²¹³ CIC poprvé konstatuje „zásadu umírněnosti“, která koresponduje se zásadou subsidiarity trestní represe (*ultima ratio*) ve světském trestním právu; blíže k této zásadě viz podkapitola Pohlavní zneužití.

²¹⁴ Nové ustanovení § 3 jasně vymezuje jednání v parametrech trestného činu Znásilnění a Sexuální nátlak ve smyslu (světského) trestního zákoníku. Tyto formy sexuálního násilí nebyly doposud v CIC specifikovány.

²¹⁵ Popis trestního jednání v bodech 1 až 3 koresponduje s ustáleným popisem v mimokodexové úpravě z r. 2019 (motu proprio *Vos estis lux mundi*) a r. 2020 (*Vademecum o vybraných procesních otázkách pro řešení případů sexuálního násilí nezletilých duchovními*).

10.2.9 Novelizace Norem De delictis gravioribus z 7.12.2021

První články novelizovaných norem se zabývají ochranou svátostí, které zůstávají až na drobnosti v nezměněné podobě. Poukážeme na změny týkající se tématu této práce. Článek 6, popisující skutkovou podstatu závažných trestných činů vyhrazených Kongregaci pro nauku víry, upřesňuje jednání vůči nezletilému. Trestnost duchovního by nebyla snížena nebo vyloučena ani v případě, kdy by jednal v neznalosti nebo omylu vzhledem k věku oběti. Novela přejímá z novely Sacramentorum sanctitatis tutela ze r. 2019 zvýšení věku dítěte vyobrazeného v držených, ukazovaných nebo rozšiřovaných pornografických materiálech byl zvýšen z původních 14 let na 18 let. Článek 7 nově připouští potrestání za vyjmenované trestné činy i u „neklerika“ spravedlivým trestem. V případě duchovního zůstává potrestání zbavením duchovní hodnosti nebo propuštěním z duchovního stavu.

Podle čl. 8 zůstává promlčení doba v délce 20 let a začíná běžet od dovršení 18 let věku oběti. Zůstala v platnosti pravomoc Kongregace, podle které může u jí vyhrazených trestných činů zrušit promlčecí dobu, což platí i retrospektivně, tedy u činů spáchaných před nabytím účinnosti této novelizace.

Do čl. 9 je vloženo ustanovení, dle kterého jsou Kongregaci vyhrazeny i ty trestné činy, které sice nejsou *delictis gravioribus*, ale které s nimi souvisí, zejména formou podílnictví. V platnosti zůstaly podmínky, které musí splnit orgány církevního trestního řízení pro výkon své funkce, kdy funkci soudce a ochránce spravedlnosti mohou vykonávat jen kněží mající doktorát nebo licenciát kanonického práva, notáře a kancléře jen kněží dobré pověsti. Novela nově upravuje, že advokáta a prokurátora může vykonávat i laik s doktorátem nebo licenciátem kanonického práva. Kongregace může uvedeným osobám udělit dispenz od kněžského svěcení, nikoli od vzdělání v kanonickém právu.

Novelizace upravuje parametry mimosoudního řízení v nově vložené závěrečné III. stati. Kongregace může pověřit vedením mimosoudního řízení ordináře, hierarchu a nově i jejich delegáta. Delegátem může být jen kněz s doktorátem nebo licenciátem kanonického práva. Mimosoudní řízení má jednodušší proceduru než řízení soudní. Po ukončení mimosoudního řízení se spis z úřední povinnosti zasílá Kongregaci.

Zůstala zachována pravomoc Kongregace v kterémkoli stádiu a stupni řízení předložit přímo papeži k rozhodnutí nejzávažnější případy sexuálního zneužití nezletilého duchovním, ve věci propuštění z klerického stavu spolu s dispensí od závazku celibátu, pokud je zjevné spáchání trestného činu.

Čl. 28 implementuje Instrukci o důvěrnosti kauz z r. 2019, a stanoví, že na závažné trestné činy proti 6. přikázání Desatera se nevztahuje papežské tajemství.

10.3 DALŠÍ OPATŘENÍ APOŠTOLSKÉHO STOLCE

Kromě novelizování stávajících zákonných norem a vydávání nových norem, které se snaží potírat sexuální delikty duchovních, zavádí katolická církev i další opatření, jež mají boj s tímto jevem usnadnit nebo systematizovat. Na ta stěžejní opatření poukážeme v této kapitole.

10.3.1 Papežská komise pro ochranu nezletilých

V březnu r. 2014 byla založena Papežská komise pro ochranu nezletilých (it. *Pontificia Commissione per la Tutela dei Minori*), (dále jen „Komise“), která se stala součástí Římské kurie, jako poradní orgán papeže ve věcech zneužívání nezletilých osob v rámci působnosti celé katolické církve.

Plenární zasedání Komise probíhá zpravidla dvakrát ročně. Expertní skupiny jsou tvořeny kompetentními znalci různých oborů z různých zeměpisných částí celého světa a mají na starosti konkrétní klíčové oblasti z celkové strategie ochrany nezletilých osob, jež byla Komisi svěřena.

Komise zpracovává návrhy, které předkládá Svatému Otci, a to v součinnosti s úřady odpovědnými za ochranu nezletilých v místních církvích, biskupskými konferencemi, konferencemi institutů zasvěceného života a společností apoštolského života, stejně jako s kongregacemi Římské kurie kompetentními v této oblasti. Za součinnost s uvedenými orgány je zodpovědný předseda Komise, případně jeho tajemník, a jejich činnost je transparentním způsobem sdílena s členy Komise. Komise se skládá z nejvýše osmnácti členů jmenovaných Svatým Otcem na dobu tří let, přičemž členství může být znovu potvrzeno.²¹⁶

Mezi 15 členů Komise k roku 2021 patří Benyam Dawit Mezmur, Etiopan, bývalý předseda Výboru OSN pro práva dítěte, indická sestra Arina Gonsalves, certifikovaná poradkyně a konzultantka případů zneužívání, Neville Owen, soudce a bývalý předseda Rady pro spravedlnost a uzdravování australské katolické církve, Sinalelea Fe'ao, vedoucí vzdělávání pro diecézi Tonga a Niue, Myriam Wijlens, profesor kanonického práva z Nizozemska,

²¹⁶ Stanovy Papežské komise pro ochranu nezletilých, 21. 4. 2015, dostupné v: https://www.vatican.va/content/francesco/en/letters/2014/documents/papa-francesco_20140322_chirografo-pontificia-commissione-tutela-minori.html

Ernesto Caffo, italský profesor dětské psychiatrie a člen správní rady Mezinárodního centra pro pohřešované a zneužívané děti, sestra Jane Bertelsenová, členka františkánských misionářů Božského mateřství, která 20 let pracovala na vývoji politik ochrany dětí v Austrálii a Anglii, Teresa Kettelkamp, výkonná ředitelka Americké konference sekretariátu katolických biskupů pro ochranu dětí a mládeže, Nelson Giovanelli Dos Santos, brazilský spoluzakladatel Fazenda da Esperanca a odborník na rehabilitaci mládeže, jezuita Hans Zollner, ředitel Centra pro ochranu dětí na římské papežské gregoriánské univerzitě, Gabriel Dy-Liacco, psychoterapeut z Filipín, pomocný biskup Luis Manuel Ali Herrera z Bogoty v Kolumbii, Hannah Suchocka, profesorka práva a bývalá polská premiérka, charitativní sestra Kayula Lesa ze Zambie, která pracovala s uprchlíky a v prevenci obchodování s lidmi a sestra Precious Blood Hermenegild Makoro, bývalá generální sekretářka konference jihoafrických katolických biskupů. Vatikán dne 24. 3. 2021 oznámil jmenování nového člena komise, kterým je Juan Carlos Cruz, oběť mediálně známého případu sexuálního zneužívání ze strany chilského katolického kněze Fernanda Karadimy.²¹⁷

Jak již bylo řečeno, členové Komise byli voleni z různých oborů a zemí pro zajištění co možná největší odbornosti a rozhledu v dané oblasti. Oblastmi, kterými se Komise zabývá, jsou zejména vydávání doporučení nebo pokynů pro zabezpečení a ochranu nezletilých, péče o oběti, pozůstalé a jejich rodiny, formace kandidátů ke kněžství a řeholnímu životu, dále vzdělávání rodin a komunit, případně řešení teologických a spirituálních otázek.

Jednotlivé oblasti zájmu pracovních skupin zahrnují výzkum v oblasti posuzování a průběhu formace kandidátů ke kněžství a náboženskému životu vůbec. Komise ke své činnosti využívá soudní rozhodnutí, přímá svědectví i znalecké posudky obviněných, kteří se dopustili sexuálního zneužívání. Komise se nezabývá jednotlivými případy, nevykonává nad nimi dohled, ani není rozhodujícím orgánem. Byla založena jako papežův poradní orgán, který má podávat návrhy týkající se prosazování odpovědnosti místních církví v ochraně všech nezletilých a zranitelných dospělých osob. Vesměs je její dosavadní činnost hodnocena velmi pozitivně a její pokyny považovány za účinné.

Sám papež František v *Listu Svatého otce předsedům biskupských konferencí a představeným institutů zasvěceného života a společností apoštolského života* o Komisi říká: „V březnu minulého roku jsem ustanovil Papežskou komisi pro ochranu nezletilých, jejíž vznik byl oznámen již v prosinci roku 2013 a jejímž úkolem je předkládat návrhy a iniciativy směřující ke zlepšení předpisů a procedur na ochranu všech nezletilých a také zranitelných dospělých

²¹⁷ <http://thedialog.org/vatican-news/pope-francis-names-juan-carlos-cruz-to-commission-for-the-protection-of-minors/>

osob. Do této komise jsem zároveň jmenoval řadu vysoce kvalifikovaných osobností, jejichž práce v této oblasti je dobře známa. V červenci jsem se pak setkal s některými oběťmi pohlavního zneužívání, jehož se na nich dopustili kněží. Hloubka jejich utrpení a zároveň pevnost jejich víry mne hluboce zasáhly. Tato zkušenost mne rovněž definitivně utvrdila v přesvědčení, že je třeba i nadále dělat všechno pro to, abychom církve zbavili rány pohlavního zneužívání nezletilých a těm, kdo jím trpěli, abychom nabídli usmíření a uzdravení. (...) Rodiny musí vědět, že církve dělá všechno pro to, aby jejich děti ochránila, a že mají plné právo utíkat se k ní v naprosté důvěře, protože je pro ně bezpečným domovem. Žádným jiným úvahám, ať už je pohánějí jakýkoli motiv, jako například touha vyhnout se skandálu, nesmí být přisouzena vyšší priorita, neboť pro ty, kdo zneužívají nezletilé, není v duchovní službě absolutně žádný prostor.²¹⁸

Za zmínku stojí, že v Rakousku vznikla již v dubnu 2010 Nezávislá komise pro ochranu nezletilých a Nadace pro odškodnění obětí, které byly zřízeny Rakouskou biskupskou konferencí. Od roku 2011 je v každé rakouské diecézi zřízena kancelář veřejného ochránce práv (ombudsmana), u kterého je možno podávat oznámení týkající se nevhodného nebo protiprávního jednání duchovních a všech osob, angažovaných v církvi.²¹⁹

10.3.2 Vademecum o vybraných procesních otázkách pro řešení případů sexuálního násilí nezletilých duchovními

Dne 16. 7. 2020 vydala Kongregace pro nauku víry Vademecum o vybraných procesních otázkách pro řešení případů sexuálního násilí nezletilých duchovními.²²⁰

Vademecum není právním dokumentem, chce být jakousi „kuchařkou“ pro praxi, pro zodpovězení otázek a upřesnění nejasností v postupu procesního řízení proti sexuálním deliktům páchaných duchovními. Jak poznamenal prefekt Kongregace pro nauku víry, kardinál Luis Ladaria, v doprovodném textu k Vademecu: "Nejde o normativní text, nestanovuje žádnou novou normu. Naopak, jde o "návod k použití", jehož záměrem je provázet ty, kdo se musejí konkrétně zabývat těmito případy od začátku do konce, totiž od první zprávy o možném deliktu až po definitivní uzavření případu. Mezi těmito dvěma krajními body je čas na pozorování, kroky, které je třeba vykonat, sdělení, která musejí být uvedena do pohybu a nutná rozhodnutí."²²¹

²¹⁸ List uveřejněn v českém překladu v Aktech ČBK, č. 10, r. 2015, s. 35-36, dostupné v: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/294_00294/acta-2015.pdf

²¹⁹ <https://www.bischofskonferenz.at/2019/presseerklarungen-zur-fruehjahrensvollversammlung-2019>

²²⁰ https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20200716_vademecum-casi-abuso_pl.html

²²¹ <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/200716vademecum-k-reseni-pripadu-sexualniho-zneuzivani-v-cirkvi>

Vydáním Vademeca reaguje Kongregace pro nauku víry na požadavky, které byly papeži Františkovi formulovány na setkání s představiteli biskupských konferencí ve Vatikánu v únoru 2019, kdy cílem setkání bylo konzultování problémů a nejasností v řízení proti duchovním, kteří se daného jednání dopustili. Rovněž je přihlédnuto k dosavadní praxi samotné Kongregace v dohledu a stíhání těchto deliktů. Vademecum vychází z kanonickoprávních i praktických směrnic, z ustanovení CIC, z motu proprio Jana Pavla II., Sacramentorum sanctitatis tutela z roku 2001 ve znění změn a novelizací, z listu Kongregace De delictis gravioribus z roku 2001 ve znění novelizací a z motu proprio papeže Františka z roku 2019 Vos estis lux mundi.

To, že se jedná spíše o jakousi praktickou příručku, napovídá i stavba dokumentu; je zde položeno devět otázek s příslušnými odpověďmi a odkazy. Jedná se tedy o příručku, jejíž doporučení je však potřeba zachovávat pro optimální průběh šetření trestných činů a také tato doporučení implementovat do směrnic jednotlivých biskupských konferencí.

Na první otázku „co představuje zločin“ Vademecum odpovídá v osmi bodech. Specifikuje jej podle již daného vzorce, že se jedná o každý vnější hřích proti šestému přikázání Desatera a rozvíjí definici na příklady pohlavního styku, vykonaného ať se souhlasem nebo bez něj, jakýkoli pohlavní fyzický kontakt, případy exhibicionismu a masturbace, výroby a držení pornografického materiálu, nabádání k prostituci, různé rozhovory nebo návrhy sexuální povahy, včetně prováděných prostřednictvím komunikačních prostředků. Vademecum upozorňuje na změny hranice zletilosti v církevní normativě a povinnost posuzovat případ podle norem platných v době spáchání trestného činu. Dále je připomenuta definice *zranitelné osoby* ze znění novelizace z r. 2010 a definice *získání, držení a distribuce pornografického materiálu*.

Druhá kapitola podrobně rozebírá postup při a po přijetí oznámení deliktu, který může mít povahu sexuálního zneužití. Forma informace nemusí mít zvláštní formu, např. písemného oznámení, může se jednat o jakkoli podanou informaci, o které se člen jakéhokoli stupně hierarchie církve dozví. Může se jednat o formální nebo neformální sdělení postižené osoby, jejího zákonného zástupce nebo jiné osoby, sdělení světského úřadu nebo instituce, jakékoli fyzické nebo právnické osoby, ale i o kolující informaci, tzv. fámu, nebo informaci z mediálního prostoru nebo sociálních sítí. Přijetí oznámení od anonymního zdroje nediskvalifikuje tuto informaci z řádného prověření. To samé platí i pro zprávy s vágními a obtížně identifikovatelnými údaji, např. k místu, času nebo osobě. Pokud se kněz dozví informaci o závažném trestném činu v rámci svátosti smíření, není tím však dotčeno

ustanovení CIC o zpovědním tajemství.²²² Kněz však vhodným způsobem a důrazně vybidne penitenta, aby o případu vyrozuměl příslušné orgány, aby věc mohla být řádně vyšetřena.

Příslušný církevní orgán provede předběžné šetření ve smyslu článku 16 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* v případě, že informace je „přinejmenším pravděpodobná“ (*saltem verisimilis*). *Vademecum* připomíná povinnost ordináře nebo hierarchy informovat státní orgány o přijatém oznámení a zahájení předběžného šetření, a to s ohledem na zákony daného státu.²²³ Tato povinnost platí i v případě, že se dá očekávat ukončení vyšetřování státních orgánů z důvodu promlčení nebo změny právní kvalifikace.

V případě, že by se příslušný církevní orgán setkal s problémy při zahájení nebo provádění předběžného šetření, musí se neprodleně obrátit na Kongregaci pro nauku víry s žádostí o radu nebo o vyřešení jakýchkoli pochybností. Předběžné šetření církevního orgánu musí být provedeno bez ohledu na to, zda je věc souběžně prověřována státními orgány.

V třetí kapitole se podrobněji hovoří o předběžném šetření. Připomíná se zde, že předběžné šetření není procesem samotným a jeho účelem není dosáhnout úplné jistoty, pokud jde o průběh událostí a konstatování viny. Je určeno ke shromažďování údajů potřebných k případnému následnému vyšetřování a k posouzení míry pravděpodobnosti.

Vademecum dále připomíná, že získání výsledků vyšetřování orgánů činných v trestním řízení nebo rozhodnutí světského, zejména trestního soudu může učinit předběžné vyšetřování zbytečným. Osoba odpovědná za provedení předběžného vyšetřování je však povinna pečlivě analyzovat tuto skutečnost, protože podmínky pro vedení světského řízení se mohou více či méně lišit od ustanovení kanonického práva. Příslušný církevní orgán, poté co rozhodl o zahájení předběžného vyšetřování, musí vydat oficiální záznam o zahájení předběžného vyšetřování a přidělit věc konkrétnímu vyšetřovateli. Vyšetřovatel během předběžného vyšetřování zachovává v tajnosti údaje k zúčastněným osobám (podezřelý, poškozený, svědek), tak aby nemohlo dojít k ovlivňování, odvetě nebo diskriminaci.

V případě nutnosti výslechu nezletilé osoby nebo jiné osoby, na níž je pohlíženo jako na nezletilou, je nezbytné dodržovat světské právní předpisy dané země a s osobou jednat způsobem odpovídajícím jejímu věku a psychickému stavu. Doporučuje se přítomnost spřízněné osoby a zejména aby se vyhnula přímému kontaktu s obviněným. Při výslechu obviněné osoby se této umožní zvolit si právního zástupce (obhájce) a pakliže si jej nezvolí, musí mu být přidělen.

²²² Viz CIC kán. 983 § 1 a § 2.

²²³ Připomínáme oznamovací povinnost danou trestním právem ČR, o které hovoříme v podkapitolách Neoznámení trestného činu a Nepřekažení trestného činu.

Jak je již stanoveno předchozími předpisy, církevní orgány musí zajistit, aby oběti a její rodině byla zajištěna duchovní, lékařská a psychologická pomoc.²²⁴ Totéž lze zajistit podle potřeb i obviněnému, pokud by tato pomoc nebudila dojem, že se tímto církevní orgán snaží předjímat výsledky vyšetřování nebo ovlivnit průběh řízení.

Pro účely ochrany dobré pověsti zúčastněných osob, ochrany veřejného zájmu a veřejného pohoršení, ale i k zabránění maření vyšetřování, jako skrývání důkazů, působení na svědky apod. se doporučuje církevnímu orgánu využít preventivní opatření podle CIC kán. 1722.²²⁵

Je potřeba si uvědomit, že preventivní opatření není trestem, ani trestem předběžným, a takto se musí přijetí opatření vyložit i obviněnému. Jakmile pominou důvody uložení předběžného opatření, toto se zruší. *Vademecum* nedoporučuje (někdy běžně aplikované) řešení spočívající pouze v přemístění podezřelého duchovního do jiného úřadu nebo přemístění do jiného církevního územního celku s mylným přesvědčením, že odlehlost od místa spáchání trestného činu a od (údajných) obětí představuje uspokojivé řešení případu. *Vademecum* nařizuje, aby předběžné šetření probíhalo bez zbytečných průtahů a v době možná co nejkratší. Pokud církevní orgán pokládá předběžné vyšetřování za ukončené, předkládá kompletní spisový materiál i se zprávou o ukončení šetření Kongregaci pro nauku víry. V případě, že se církevní orgán v mezidobí dozví další podstatné skutečnosti k případu, neprodleně o nich vyrozumí Kongregaci. Po nastudování spisového materiálu má Kongregace tyto možnosti dalšího postupu: může případ zamítnout, může požádat o důkladnější předběžné šetření, může uložit disciplinární opatření, trestní příkaz, represivní opatření nebo pokání nebo uložit důtku, anebo může zahájit trestní řízení.²²⁶

Vademecum připomíná tři možnosti ukončení trestního řízení v případě, že Kongregace dá podnět k jeho zahájení. Může se jednat o odsouzení ("constat"), pokud je vina obžalovaného shledána s jistotou a pokud jde o trestný čin, který mu byl přičítán. Dále se může jednat o zproštění viny ("constat de non"), pokud je s jistotou prokázáno, že trestný čin se nestal nebo nebyl spáchán obviněným, není jako trestný označen kanonickým právem nebo příslušnými dokumenty Římské kurie anebo byl spáchán nepřičetnou osobou. A konečně se může jednat o propuštění ("non constat"), pokud není možné získat jistotu viny obviněného pro nedostatek důkazů.

²²⁴ Srov. článek 5 motu proprio papeže Františka z roku 2019 *Vos estis lux mundi*.

²²⁵ Znění Kán. 1722: „K zabránění pohoršení, ochraně svobody svědků, zabezpečení průběhu spravedlnosti může ordinář po poradě s ochráncem spravedlnosti a po předvolání obžalovaného zakázat mu v kterémkoliv stavu řízení výkon posvátné služby nebo některého církevního úřadu nebo úkolu, uložit mu nebo zakázat pobyt na některém místě nebo území nebo také mu zakázat veřejnou aktivní účast na eucharistii; toto vše je nutno odvolat po zániku důvodu a toto také samým právem zaniká ukončením trestního řízení.“

²²⁶ Viz Hlava 3 CIC, Trestní opatření a trestní pokání.

Od okamžiku, kdy se obviněný dozví o vzneseném obvinění, má právo požádat o zproštění kněžských závazků. Církevní orgán jej o tomto právu musí prokazatelně informovat. Pokud se kněz rozhodne této příležitosti využít, musí napsat příslušnou žádost adresovanou papeži, kde vyloží své důvody. Pokud byl obviněný během trestního řízení vyloučen z kněžského stavu v důsledku jiného řízení, Kongregace posoudí, zda je důvodné v započatém řízení pokračovat. *Vademecum* připomíná povinnost církevního orgánu v každé fázi řízení vyrozumívát obviněného a oběť o stavu řízení. Je nepřijatelné zahajovat trestní řízení proti duchovnímu, který zemřel, a pokračovat v řízení, když duchovní zemřel v jeho průběhu.

Na závěr dokumentu je řečeno, že cílem tohoto *Vademeca* není nahradit kanonicko-právní úpravu, zejména pokud jde o trestní a procesní záležitosti. Pouze důkladná znalost práva a jeho výkladu však může přiměřeně přispět k pravdě a spravedlnosti, které musí být ve věcech „*delicta graviora*“ sledovány se zvláštní péčí, a to kvůli hluboké ráně, kterou představují pro společenství Církve.

10.3.3 Vybrané mezinárodní konference na téma zneužívání nezletilých v církvi

V únoru r. 2019 byl do Vatikánu svolán Summit věnovaný ochraně dětí a nezletilých v církvi.²²⁷ Summit byl ukončen tiskovou konferencí, na které moderátor setkání P. Federico Lombardi ve stručnosti oznámil konkrétní závazky a opatření, které bude nutné implementovat k zajištění větší ochrany nezletilých v církvi:

1. Papež co nejdříve vydá *motu proprio*, ve které budou uvedena pravidla a předpisy na ochranu nezletilých a zranitelných v církvi.²²⁸
2. Bude vydána "příručka" pro biskupy na celém světě, která bude popisovat jejich právní i pastorační povinnosti a závazky v oblasti ochrany dětí a nezletilých.²²⁹
3. Vznikne pracovní skupina složená z kompetentních odborníků, která bude pomáhat biskupským konferencím, kterým chybí potřebné zdroje nebo odborné znalosti k tomu, aby se vyrovnaly s problematikou ochrany nezletilých a řešily zneužívání v církvi.²³⁰

Dne 19. až 21. září 2021 ve Varšavě proběhla Mezinárodní konference o ochraně nezletilých v církvi, jejíž svolání iniciovala Papežská komise pro ochranu nezletilých. Konference se zúčastnili zástupci biskupských konferencí z 20 zemí střední a východní Evropy. Jedním

²²⁷ Srov. <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/190224konkretni-kroky-k-ochrane-nezletilych-v-cirkvi>

²²⁸ Viz *motu proprio* papeže Františka „*Vos estis lux mundi*“ ze dne 7.5.2019 v samostatné kapitole.

²²⁹ Viz kapitola *Vademecum* o vybraných procesních otázkách pro řešení případů sexuálního násilí nezletilých duchovními.

²³⁰ Viz kapitola Papežská komise pro ochranu nezletilých.

z cílů setkání mělo být nahlédnutí do postkomunistické mentality a jejího dopadu na přístup k problematice sexuálního zneužívání nezletilých příslušníky katolického kléru.

Během konference byla diskutována témata související s prevencí, intervencí a oznamováním případů zneužívání a zavádění stávajících postupů popsanych v motu proprio *Vos estis lux mundi*. Dalším cílem konference je výměna zkušeností lidí působících v oblasti ochrany nezletilých za účelem navázání užší spolupráce.²³¹

10.4 OPATŘENÍ ČESKÉ KATOLICKÉ CÍRKVE

V následujících kapitolách představíme dokumenty České biskupské konference, které na dokumenty Apoštolského stolce navazují a které korespondují s legislativními a místními poměry České republiky.

10.4.1 Směrnice České biskupské konference z r. 2015

Vydáním *Společné směrnice ČBK a konferencí vyšších řeholních představených v ČR pro postup v případech trestných činů pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním či laikem v rámci činnosti církve*²³² (dále jen „Směrnice“) reagovala Česká biskupská konference na výzvu Kongregace pro nauku víry Římské kurie, která prostřednictvím listu z 3. 5. 2011 uložila všem biskupským konferencím do konce května roku 2012 vypracovat příručku ohledně řešení případů pohlavního zneužívání nezletilých osob spáchaných duchovními, a to s ohledem na místní podmínky a právní řád daného státu. O listu Kongregace jsme podrobně hovořili v příslušné kapitole.

Česká biskupská konference neprodleně zadala vypracování směrnice. Při tvorbě Směrnice se vycházelo z již vypracovaných směrnic rakouské a německé biskupské konference z roku 2010, přičemž pro vypracování českého ekvivalentu byla vhodnější verze německá, která se společně s okružním listem, průvodcem listu Kongregace, stala východiskem pro vyhotovení české směrnice.²³³

Preambule Směrnice stanoví její cíle, totiž formaci společenství věřících k ochraně před zneužíváním nezletilých, zajištění jejich ochrany před pohlavním zneužitím a stanovení

²³¹ Dostupné v: <https://ochronadzieci.eu/en/protection-of-gods-children/>

²³² Acta České biskupské konference č. 10/2015, s. 110-122. Dostupné v: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/294_00294/acta-2015.pdf

²³³ Srov. BOTEK, Libor. Předpisy České biskupské konference pro řízení ohledně obvinění ze sexuálních trestných činů. *Studia Theologica*, r. 2012, č. 49, s. 156-167. Dostupné v: https://www.studiatheologica.eu/artkey/sth-201203-0013_PREDPISY_CESKE_BISKUPSKE_KONFERENCE_PRO_RIZENI_OHLEDNE_OBVINENI_ZE_SEXUALNICH_TRESTNYCH_CINU.php

adekvátního postupu při zjištění takového deliktu. Předepisuje, že Směrnice je prováděcím předpisem CIC a motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela, vydaným Janem Pavlem II. v r. 2001.

První kapitola vymezuje objekt pohlavního zneužití jako osobu mladší 18 let. Pachatelem tohoto činu pak může být jak klerik – duchovní se svěcením, tak i nesvěcený duchovní a laik, pokud se jednání dopustí v rámci jakékoli církevní činnosti. Trestný čin je definován jako jednání proti šestému přikázání Desatera nebo jakékoli jiné jednání proti důstojnosti, integritě či mravnímu vývoji nezletilé osoby, včetně získávání, držení nebo šíření pornografie nezletilých.

Kapitola II se věnuje prevenci při formaci zájemců o kněžské svěcení. Kandidáti do semináře mají být podrobena s jejich souhlasem psychologickému vyšetření na zjištění sklonnů k pohlavnímu zneužívání nezletilých. V průběhu formace potom mají být o problematice zneužívání nezletilých průběžně informováni a mají být vychováváni k zodpovědnému přístupu k představeným a sami k sobě. Kdo by na sobě pozoroval tyto sklony, je povinen opustit seminář. Formační spolupracovníci spolupracují s civilními orgány zabývajícími se problematikou pohlavního zneužívání i s odborníky necírkevních organizací.

Diecézní biskup v prevenci při trvalé formaci vhodným způsobem působí na podřízené duchovní, zajišťuje odborné přednášky, publikace a vydává směrnice, zvláště pro církevní zařízení, kde se pracuje s mládeží. Přitom má spolupracovat s odborníky i z necírkevních institucí. Biskup má neustále vyzývat podřízené duchovní, aby při pozorování sklonnů ke zneužívání nezletilých sami preventivně vyhledali pomoc u vhodného odborníka. Biskup nesmí propouštět nebo přemísťovat duchovního, který je buď podezřelý ze sexuálního zneužívání nezletilého nebo ví o jeho sklonech k tomuto.

Třetí kapitola Směrnice řeší postup u zjištěného trestného činu. V první fázi je potřeba prošetřit důvodnost nařčení. Diecézní biskup jmenuje instruktora a notáře z kolegia, které by si měl v diecézi vytvořit z lidí vzdělaných v oblasti kanonického či sekulárního práva, psychologie nebo sexuologie. Úkolem instruktora je prověřit důvodnost nařčení. Vůči projednávaným případům mají instruktor a notář povinnost mlčenlivosti.

Pokud se kterákoliv osoba dozví o spáchání trestného činu pohlavního zneužití nezletilé osoby klerikem, ať se ho dopustí při službě v církvi nebo mimo ni, anebo osobou bez svěcení, pokud se ho dopustí při výkonu aktivit církve, má povinnost informovat generálního vikáře diecéze, na jejímž území k činu došlo nebo toto nebezpečí hrozí. Tato osoba neprovádí vlastní šetření ani rozhovor s nařčeným. Má právo na utajení své totožnosti.

Ordinář, který jakýmkoli způsobem přijal oznámení o daném trestném činu nebo se o něm sám dozvěděl, jej předává svému nadřízenému, případně nadřízenému místně příslušné diecéze. Pokud by měl podezření na neřešení případu, informuje o tom Kongregaci pro nauku církve. Osoba pověřená vyšetřováním nejedná s poškozenou osobou přímo, ale s jejími zákonnými zástupci. Odstavce 23-32 třetí kapitoly podrobně upravují postup vyšetřování, vytěžování svědků, podezřelého i poškozené osoby, způsob místního šetření a náležitosti protokolů. Toto předběžné šetření musí být vedeno aktivně a krátkodobě, v řádu dnů. S jeho výsledky seznámí vyšetřující biskup, který v případě potvrzení podezření zajistí provedení kroků k zamezení dalšího zneužívání. Tyto kroky provede biskup neprodleně v případě, že pravděpodobnost zneužívání je vysoká již při oznámení. Je povinen věc oznámit orgánům činným v trestním řízení, a to i v případě pravděpodobného promlčení podle světského trestního práva, jelikož posouzení promlčení přísluší státním orgánům. Dále věc oznámí Kongregaci pro nauku víry a přiloží důkazy zajištěné při předběžném šetření. Soudní projednávání se provádí pod dohledem Kongregace pro nauku víry.

Uvedená ustanovení Směrnice se použijí přiměřeným způsobem i v případě podezření u osoby bez svěcení, tedy v zaměstnaneckém poměru k církvi nebo v církevních institucích, případně u jejich dobrovolných spolupracovníků.

Další odstavce třetí kapitoly řeší práva a povinnosti podezřelé, obviněné a odsouzené osoby. Stejně jako v sekulárním právu musí být do pravomocného rozhodnutí o vině ctěna presumpce nevinoty. Podezřelý má právo na obhájce. Obětem trestného činu, i těch promlčených, nabídne diecézní biskup odbornou duchovní a psychologickou pomoc. Pokud je následkem trestného činu narození dítěte, diecézní biskup má působit na duchovního-pachatele, aby vytvořil podmínky pro důstojný život dítěte a aby zabezpečil matku i dítě. Oběť má právo na odsouzeném žádat náhradu škody.

Závěrečné ustanovení Směrnice vymezuje její územní a časovou působnost, tedy že se vztahuje na všechny české diecéze a je platná i pro činy spáchané před jejím uvedením v platnost, tj. jeden měsíc od publikování v Aktech České biskupské konference.

10.4.1.1 Hodnocení Směrnice

Směrnice řeší aplikaci CIC a motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela v podmínkách české církve a českého právního řádu. Definiuje parametry trestného činu pohlavní zneužívání, navrhuje prevenci vzniku tohoto trestného činu, usměrňuje procesní postup odpovědných orgánů církve v případě, že je dáno podezření ze spáchání trestného činu, vymezuje práva obviněného a snaží se zabezpečit pomoc obětem.

Už z názvu Směrnice je zřejmé, že nad rámec požadavku Kongregace uvažovala Česká biskupská konference i o postihu laiků, tedy osob bez svěcení, které by se inkriminovaného jednání mohly dopustit v rámci činnosti v církvi.

Při definici pojmů vychází Směrnice evidentně z ustanovení upravujících procesní řízení a z pojmosloví světského trestního práva. Důvodem užívání terminologie vycházející ze světského trestního práva je, že Směrnice měla také ukázat veřejnosti, jak se církev snaží vyrovnat s problematikou zneužívání nezletilých, a proto chtěla být srozumitelná sekulárnímu sektoru. Samozřejmě se tak stal patrným rozdíl chápání trestného činu v kanonickém právu, kde je věk oběti stanoven na 18 let, a ve státním právu, kde dobrovolný sexuální vztah osoby starší 15 let není postihován.

Zejména u odstavců 23 až 32 Směrnice je patrná podobnost zde stanovených procesních pravidel s ustanoveními (světského) trestního řádu. Jedná se zejména o pravidla výslechu svědků,²³⁴ způsob protokolace výslechů,²³⁵ poučení zúčastněných osob před provedením úkonu,²³⁶ o potřebnou ohleduplnost při výslechu oběti – osoby mladší 18 let,²³⁷ ochranu svědků a oznamovatele (anonymizace jejich údajů před podezřelým),²³⁸ právo na navrnutí důkazů ze strany podezřelého,²³⁹ právo na obhajobu²⁴⁰ nebo stanovení lhůt pro šetření.²⁴¹ Vztah církevního vyšetřujícího orgánu a Kongregace pro nauku víry, jako nadřízeného a kontrolního orgánu, je obdobný ve srovnání s poměrem vyšetřovatele policejního orgánu a státního zástupce.

V článku 2 Směrnice se uvádí: „Kandidáti na vstup do semináře necht' jsou, kdykoli jsou pro to vážné důvody, v rámci psychologického vyšetření během přijímacího řízení podrobeni i vyšetření zaměřenému na případný sklon k pohlavnímu zneužívání nezletilých. Tomuto vyšetření musí vždy předcházet předchozí, výslovný, informovaný a svobodný souhlas kandidáta.“

K tomuto autor práce podotýká, že psychologické vyšetření by mělo být zaměřeno obecněji, již na odhalení pedofilního sklonu u kandidáta na vstup do semináře; formulace „sklon k pohlavnímu zneužívání nezletilých“ se totiž jeví jako dost vágní požadavek. Pohlavní zneužívání, kterého obětí je dítě, je až následkem pedofilního zaměření. Účel

²³⁴ Srov. ust. § 101 trestního řádu.

²³⁵ Srov. ust. § 55 trestního řádu.

²³⁶ Srov. ust. § 101 odst. 1, ust. § 158 odst. 8 trestního řádu, ad.

²³⁷ Srov. ust. § 102 trestního řádu.

²³⁸ Srov. ust. § 55 odst. 2 trestního řádu.

²³⁹ Srov. ust. § 166 odst. 1 trestního řádu.

²⁴⁰ Srov. ust. § 33 odst. 1 trestního řádu.

²⁴¹ Srov. ust. § 159 trestního řádu.

psychologického vyšetření by tedy měl směřovat k jádru problému, k odhalení sklonu k pedofilii. Toto ustanovení navíc neupravuje situaci, když ke svobodnému souhlasu s vyšetřením nedojde. U kandidáta s pedofilními sklony lze právě odmítnutí vyšetření předpokládat.

Směrnice je zlomovým dokumentem, který relativně podrobně upravuje způsob procesního řízení při šetření sexuálních deliktů v církvi a jejich prevenci v českém prostředí. Tato partikulární směrnice je prvním dokumentem svého druhu, určeným přímo pro českou církev. Směrnice byla v r. 2020 nahrazena Instrukcí, která byla obohacena o podrobnější postupy a lépe reflektuje aplikaci norem v praxi (viz následující kapitola).

10.4.2 Instrukce České biskupské konference z r. 2020

Dne 6. 7. 2021 byla 127. plenárním zasedáním České biskupské konference na zasedání na Velehradě u Uherského Hradiště schválena novela *Instrukce o postupu biskupů a vyšších představených při předběžném šetření některých trestných činů proti 6. přikázání Desatera na území ČR* (dále jen „Instrukce“)²⁴², kdy se jednalo o novelizaci původního dokumentu, který byl schválen již 22. 1. 2020. Původní verze dokumentu však nebyla promulgována, jelikož Apoštolský stolec mezitím vydal nové právní předpisy (Vademecum Kongregace pro nauku víry, o kterém hovoříme ve zvláštní kapitole, a novelu 6. knihy CIC) a tyto bylo nutno do Instrukce zapracovat.

Instrukce ve znění 1. novely nahrazuje Směrnicí České biskupské konference z roku 2015,²⁴³ které jsme věnovali předchozí kapitole. Novela Instrukce nabývá účinnosti 8.12.2021, tedy ode dne účinnosti novely 6. knihy CIC. Česká biskupská konference stanovuje, že Instrukce může být měněna nebo rušena pouze na základě rozhodnutí plenárního zasedání České biskupské konference, po předchozí konzultaci se zástupci obou konferencí vyšších představených. Podstatné změny textu Instrukce Česká biskupská konference musí konzultovat s Kongregací pro nauku víry.

V obsahovém popisu Instrukce se zaměříme na ustanovení, která rozšiřují stávající normy ve Směrnicí ČBK zveřejněné v r. 2015 a která jsou tedy v normativních aktech ČBK něčím novým.

V prvním článku Instrukce se stanoví její účel, totiž formace společenství věřících k ochraně před zneužíváním nezletilých, zajištění jejich ochrany před pohlavním zneužitím a stanovení

²⁴² Celý text Instrukce dostupný v: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/32323_32323/2021-instrukce-ve-zneni-1-novely-schvaleno127-fin.pdf

²⁴³ Celým názvem *Společné směrnice ČBK a konferencí vyšších řeholních představených v ČR pro postup v případech trestných činů pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním či laikem v rámci činnosti církve.*

adekvátního postupu při zjištění takového deliktu. Instrukce je průvodním předpisem k již vydaným normám Apoštolského stolce: Kodexu kanonického práva, motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, Normám pro projednávání závažnějších trestných činů vyhrazených Kongregaci pro nauku víry a zejména pak k motu proprio *Vos estis lux mundi*, ze kterého z největší části vychází. O uvedených dokumentech podrobně hovoříme v příslušných kapitolách.

Při vymezení skutkové podstaty sledovaných činů vychází Instrukce z motu proprio *Vos estis lux mundi*. Skutková podstata stíhaných trestných činů je tedy specifikována jako nucení kohokoli násilím, pohrůzkou nebo zneužitím autority k vykonání nebo strpění sexuálních aktů, dále vykonání sexuálních aktů s osobou nezletilou nebo zranitelnou a konečně výroba, prezentování, přechovávání nebo šíření, i prostřednictvím informačních technologií, dětské pornografie, a také v získávání nebo svádění nezletilé nebo zranitelné osoby k účasti na takové pornografické prezentaci.

Po vzoru posledního motu proprio jsou v Instrukci definovány pojmy, jako „duchovní“ – osoba, která přijala jáhenské, kněžské nebo biskupské svěcení, „podezřelý“ – osoba, na kterou bylo podáno oznámení o spáchání trestného činu podle uvedené skutkové podstaty a „dotčená osoba“ – osoba, která o sobě tvrdí, že je obětí uvedeného jednání. Definice pojmů „sexuální akt“ a „zranitelná osoba“ doslovně vychází z posledního motu proprio.

Problematika prevence, kterou Směrnice podrobně zpracovávala ve třech článcích (s názvy *Prevence ve formaci před svěcením*, *Prevence v trvalé službě* a *Prevence v pastorační činnosti*), je v Instrukci zredukována do jednoho článku. Instrukce zdůrazňuje v preventivních opatřeních formaci svých podřízených za účelem předcházení sexuálním deliktům, nutnost vydávání dokumentů obsahujících etické zásady jednání v církvi, stanovování požadavků na nově přijímané pracovníky a spolupracovníky církevních institucí a odborné vzdělávání pracovníků určených k šetření trestných činů. Další preventivní opatření reguluje přemísťování podezřelého duchovního do jiné diecéze a výběr kandidátů k jakékoli činnosti s mládeží.

Oznamovací povinnost osoby, která se dozvěděla o trestném činu ve smyslu Instrukce, je stanovena stejným způsobem jako ve Směrnici, přičemž není dotčeno svátostné zpovědní tajemství a mlčenlivost podle světských zákonů, jak ukládá kanonické právo.²⁴⁴

Způsob přijetí oznámení a jeho náležitosti Instrukce upravuje obsáhleji. Oznámení lze učinit písemně dopisem, elektronicky s elektronicky zaručeným podpisem, případně ústně do

²⁴⁴ Viz CIC kán. 983, 1548.

protokolu sepsaného za přítomnosti alespoň dvou osob, pověřených diecézním biskupem, generálním vikářem, vyšším představeným nebo vikářem vyššího představeného. Z přijatého oznámení musí být patrné, komu je adresováno, kdo je činí, jaké věci se týká, označení dotčené osoby a podezřelého musí být podepsáno a datováno. Mělo by obsahovat co nejvíce údajů, jako je místo, čas a další okolnosti, za nichž byl čin spáchán, věk dotčené osoby v době vytykaného jednání, označení zapojených nebo informovaných osob, stejně jako všechny další relevantní podrobnosti. Je-li oznámení neúplné, osoba odpovědná za přijímání oznámení (nově se jedná o generálního vikáře) vyzve oznamovatele k doplnění podstatných skutečností s poučením, že v případě neúplného oznámení může být takové odloženo, případně ustanoví instruktora a notáře, kteří oznámení doplní tak, aby na jeho základě bylo možno zahájit předběžné šetření.

Nově je Instrukcí stanoveno, že dotčená osoba má právo si zvolit, zda chce při šetření případu jednat s instruktorem mužem nebo ženou.

Stejně jako ve Směrnici je v Instrukci připomenuta oznamovací povinnost vůči státním orgánům činným v trestním řízení, pokud to ukládá právní řád České republiky.

Instrukce přísněji stanovuje provádění výslechu nezletilé poškozené osoby, které provádí v rámci předběžného šetření instruktor určený generálním vikářem. Instruktor může provádět v případě nezletilých osob jen výslechy osob ve věku 15 až 18 let, přitom musí otázky klást zvláště šetrně a jejich formulaci přizpůsobit věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu vyslychané osoby. Otázky směřující do intimní oblasti lze klást jen v nezbytném rozsahu. Výslech osob mladších 15 let přenechá instruktor speciálně vyškoleným pracovníkům státních úřadů²⁴⁵ a orgánů činných v trestním řízení.

Při výslechu podezřelé osoby upozorní instruktor vyslychaného na právo přítomnosti advokáta.

Instrukce nově stanovuje, že po dostatečném shromáždění dostupných materiálů instruktor shrne závěry šetření do závěrečné zprávy, kterou spolu se spisem zapečetí a označí obálku „tajné“ a „jen do vlastních rukou generálního vikáře nebo diecézního biskupa“ a spis odešle generálnímu vikáři.

Diecézní biskup, poté co shledá šetření úplným a průkazným, oficiálně ukončí spis vydáním dekretu a spis v kopii neprodleně odešle Kongregaci pro nauku víry.

Lhůtu šetření Instrukce stanovuje na maximální dobu tří měsíců.

²⁴⁵ Pravděpodobně myšleno Oddělení sociálně-právní ochrany dětí pod městskými úřady a magistráty.

V článku 10 jsou nově upraveny podmínky medializace prošetřovaných případů, informování veřejnosti a komunikace s médii.

Instrukce nově nařizuje diecéznímu biskupovi publikovat informaci o pravomocném odsouzení nebo zproštění obviněného v aktech kurie. Tato informace je považována za veřejně dostupnou, avšak nesmí obsahovat jakékoli informace o dotčené osobě.

Péče o poškozené a práva obviněných jsou oproti Směrnici rozšířeny tak, aby korespondovaly s motu proprio *Vos estis lux mundi* a s *Vademecem Kongregace pro nauku víry* z 16. 7. 2020.

10.4.2.1 Celkové hodnocení Instrukce z r. 2020

Jak již bylo řečeno, Instrukce nahrazuje Směrnici a oproti ní obohacuje české kanonické právo o podrobnější postupy procesního řízení ve věcech sexuálních deliktů duchovních a lépe reflektuje aplikaci norem v praxi. Primárním cílem Instrukce je formace společenství věřících k ochraně před zneužíváním nezletilých, zajištění jejich ochrany před pohlavním zneužitím a stanovení adekvátního postupu při zjištění takového deliktu. Instrukce oproti Směrnici přesněji upravuje některé postupy vyšetřování, doplňuje ji o podstatné normy, naopak např. problematiku prevence značně zestručňuje, respektive zaměřuje jen na nejpodstatnější momenty. Instrukce širěji specifikuje pojem trestného činu, proti kterému je namířena, a aktualizuje jeho charakteristiku o použití moderních technologií. Nově definuje pojmy, se kterými pracuje: duchovní, podezřelý, zranitelná osoba, sexuální akt nebo dotčená osoba. Instrukce širěji upravuje podmínky přijetí oznámení v prospěch oznamovatele, nabízí nové způsoby oznámení a snaží se zajistit podmínky oznámení bez pocitu ohrožení a nebezpečí odvety. Naopak umožňuje odložit oznámení, která nejsou způsobilá určit konkrétní osobu pachatele nebo řádně definovat skutek a která nejsou ani po výzvě doplněna o potřebné informace. Přísnější pravidla platí pro anonymní oznámení. Nově si může dotčená osoba zvolit, zda bude jednat s vyšetřujícím orgánem mužem či ženou. Instrukce připomíná oznamovací povinnosti vůči státním orgánům činným v trestním řízení, pokud to ukládá právní řád České republiky.²⁴⁶

Instrukce citlivě upravuje procesní postupy, kde figurují oběti. Stanovuje postupy s co nejšetrnějším přístupem k vyslychané poškozené osobě s ohledem na její věk a psychický stav.

²⁴⁶ Viz skutková podstata trestných činů Neoznámení trestného činu a Nepřekažení trestného činu v kapitole *Související trestné činy „nemravnostního“ charakteru*. Ze skutkové podstaty těchto trestných činů vyplývá oznamovací povinnost taxativně vymezených trestných činů, tak jak ji stanovuje český právní řád.

Stejně jako u Směrnice je u Instrukce patrné, že některá ustanovení vycházejí ze (světského) trestního řádu, jako jsou ustanovení týkající se výsledků poškozené osoby, vymezení náležitostí, které musí obsahovat oznámení, akceptovatelné způsoby podání oznámení, způsob vedení a náležitosti protokolace, poučení zúčastněných stran a jejich vyrozumívání, opatření vyšetřovacího spisu závěrečnou zprávou, lhůty vyšetřování a zveřejnění rozsudku o vině. Ve své terminologii Instrukce užívá pojmů srozumitelnějších pro sekulární veřejnost a je opět evidentní, že některé termíny jsou převzaté z trestního řádu. V novelizované Instrukci jsou již zapracována ustanovení Vademeca Kongregace pro nauku víry a rovněž novelizované kánony 6. knihy CIC.

Instrukce popisuje obecný postup pro provádění předběžného šetření a církevní orgány ji tedy mohou využít i pro předběžná šetření u jiných trestných činů, než u činů v oblasti sexuálního zneužití.

10.4.2.2 Základní rozdíly mezi Směrnicí z r. 2015 a Instrukcí z r. 2020

Jako celek je Instrukce vytvořena jako prováděcí předpis k zákonům vydaným Apoštolským stolcem v oblasti sexuálního zneužívání v církvi; Směrnice byla spíše doplňkem k obecným zákonům pro Českou republiku.

Instrukce v některém směru Směrnicí rozšiřuje, v některých věcech upřesňuje a některá ustanovení redukuje, čímž zdůrazňuje podstatné aspekty předmětu úpravy. Pokud bychom měli vyzdvihnout nejpodstatnější změny, jedná se o redukci prevence trestné činnosti, která byla Směrnicí rozvedena do tří článků. Lze předpokládat, že ČBK otázku prevence upraví samostatným prováděcím předpisem. Co se týče orgánu provádějící předběžné šetření, Směrnice stanovila jako vyšetřující orgán tzv. kolegium kvalifikovaných osob, z nichž diecézní biskup jmenuje osobu odpovědnou za předběžné vyšetřování. Instrukce již s tímto kolegiem nepočítá a hovoří přímo o instruktorovi. Ve Směrnicí byla stanovena oznamovací povinnost pro jakoukoli osobu, která by měla povědomí o spáchání trestného činu pohlavního zneužití. Instrukce tuto povinnost zredukovala jen na duchovní a členy společností zasvěceného života a společností apoštolského života. Ostatní osoby byly Instrukcí vyzvány, aby rovněž činily oznámení a nenechávaly informace o inkriminované činnosti v utajení.

V Instrukci je oproti Směrnicí přesněji specifikován způsob podání oznámení tak, aby podání oznámení obsahovalo náležitosti a údaje co nejprůkaznější, a ta oznámení, která by byla nekonkrétní, byla odložena bez dalšího šetření, zejména pokud se jedná o oznámení anonymní.

10.4.3 Kontaktní systém v České republice

V souladu s nařízením článku 2 § 1 dokumentu motu proprio papeže Františka „Vos estis lux mundi“ ze dne 7.5.2019 byl do jednoho roku od uvedení dokumentu v platnost, tak jak bylo nařízeno, zřízen jednotlivými biskupskými konferencemi tzv. kontaktní systém. Připomínáme, že se má jednat o snadno dostupný systém pro oznamování sexuálních deliktů spáchaných duchovními.

V České republice byl pro uvedené účely zřízen zvláštní internetový server s hlavičkou České biskupské konference s názvem Kontaktní místo pro ochranu nezletilých a zranitelných.²⁴⁷

Na těchto stránkách lze anonymně získat odbornou duchovní a sociální péči, včetně terapeutické a psychologické pomoci a orientační právní rady. Na stránkách se uvádí, že kontaktní místo disponuje sítí odborníků z řad psychoterapeutů, duchovních a právních poradců z celé ČR. Služba kontaktního místa je bezplatná. Klientům kontaktního místa je zde zaručena anonymita a ochrana osobních údajů, zachování mlčenlivosti v souladu se zákonem, zprostředkování kvalifikované péče a poskytnutí informací a kontaktů pro případný další postup. Pracovníci kontaktního místa nezajišťují zahájení církevního procesu ani policejního šetření, ale na stránkách je deklarováno, že na žádost podatele jsou schopni tyto kroky zprostředkovat.

Aby bylo zřejmé, jakého jednání a jakých osob se kontaktní systém týká, je na stránkách specifikován pojem „pohlavní zneužití“ ve smyslu platných předpisů, a to: „pohlavním zneužitím se rozumí sexuální jednání nebo získávání, držení, šíření pornografie zobrazující či jinak využívající osobu mladší osmnácti let věku (nezletilá osoba), nebo osobu, která se nacházela ve stavu nemoci, fyzického či psychického postižení nebo ve stavu zbavení osobní svobody, který fakticky nebo dočasně omezoval její chápání, rozhodování nebo schopnost bránit se útoku (zranitelná osoba), a jestliže se takového jednání dopustil klerik (svěcený duchovní), nebo jiná osoba (laik) a došlo k němu v souvislosti s činností církevní instituce.“²⁴⁸

Na pracovníka kontaktního místa se lze obrátit telefonicky, mailovou zprávou nebo pomocí kontaktního formuláře. Na všechny tři způsoby jsou na stránkách instalovány textové odkazy.

Co se týče zachování anonymity, na stránkách se nachází několikrát ujištění, že se při využití jakékoliv z možností kontaktu nemusí klient představit ani sdělovat osobní údaje. Pracovník kontaktního místa vidí telefonní číslo nebo e-mailovou adresu podatele. Tyto údaje však budou nadále využity výhradně pro vzájemnou komunikaci a pouze se souhlasem klienta.

²⁴⁷ <https://www.ochrananezletilych.cz/>

²⁴⁸ Viz <https://www.ochrananezletilych.cz/cs/projekt>

Na stránkách je doporučení, že pokud si podatel nepřeje zobrazení telefonního čísla nebo emailové adresy, lze volat i skrytě nebo poslat zprávu z nově založené emailové adresy, jejíž název nemusí obsahovat jméno pisatele. Na stránkách kontaktního místa je uveden i návod k postupu, kdyby chtěl klient místa nahlásit případu státním orgánům: „Pokud chcete, aby byl agresor hnán k odpovědnosti, je třeba podat trestní oznámení. To lze podat na nejbližším místním oddělení Policie ČR nebo i na státním zastupitelství. Policie sama uvádí, že při vyšetřování sexuálních a mravnostních trestných činů postupuje vůči obětem velmi citlivě. Vyšetřování je vedeno speciálně vyškolenými pracovníky. Při samotném oznámení, či v průběhu vyšetřovacích úkonů, může být psychickou oporou a nápomocí z řad policie odborně vyškolený krizový intervent.“²⁴⁹

Co se týká zřízení kontaktního místa ve vybraných okolních státech, již od roku 2011 je v každé rakouské diecézi zřízena kancelář veřejného ochránce práv (ombudsmana), u kterého je možno podávat oznámení týkající se nevhodného nebo protiprávního jednání duchovních a všech osob, angažovaných v církvi. Ombudsman úzce spolupracuje s Nezávislou komisí pro ochranu nezletilých, sestávající z mnoha odborníků i obětí a s Nadací obětí sexuálního zneužívání. Diecézního ochránce práv lze kontaktovat na internetových stránkách Rakouské biskupské konference po vyhledání konkrétní diecéze.²⁵⁰

V Německu byl v roce 2010 spuštěn internetový portál s titulem Sexuální násilí v dětství a dospívání, kde je možno podobně jako v českém ekvivalentu třemi způsoby (telefonicky, emailem a e-formulářem) anonymně podat oznámení určeným odborníkům, členům Nezávislé komise pro ochranu zneužívaných osob. Zřizovatelem portálu je Německá biskupská konference.²⁵¹

²⁴⁹ <https://www.ochrananezletilych.cz/cs/kontaktni-misto>

²⁵⁰ <https://www.bischofskonferenz.at/>

²⁵¹ <https://www.hilfe-portal-missbrauch.de/startseite>

11 VYHODNOCENÍ NORMATIVY ŘK CÍRKVE PRO ŘEŠENÍ DELIKTŮ ZNEUŽÍVÁNÍ

CIC z r. 1983 upravuje skutkovou podstatu trestného činu sexuální zneužití nezletilého v ustanoveních § 1 a § 2 kán. 1395. O rozboru skutkové podstaty jsme hovořili ve zvláštní kapitole. Znění těchto paragrafů dávalo kanonickému právu nástroj v dosti omezeném rozsahu. Navíc text těchto ustanovení umožňoval poměrně širokou možnost výkladu povinných znaků zde uvedených (např. u pojmů *jiný vnější hřích* nebo *hřích proti šestému přikázání*). Situace v církvi po zveřejnění mnoha sexuálních skandálů v církvi (včetně podezření na utajování církevními hodnostáři) volala po úpravě kanonického práva, aby disponovalo trestními a procesními nástroji, které by pomohly důrazněji zakročit proti tomuto stavu, činit předběžná a preventivní opatření, zpřehlednit a systematizovat procesní řízení, usnadnit oznamování činů a zamezit jeho zatajování. Apoštolský stolec vynaložil všechny síly na potírání tohoto pohoršujícího jevu, vědom si nedozírných a nenapravitelných následků, které jsou způsobovány církevnímu společenství. Kanonické právo bylo dlouhým a důkladným procesem obnovy rozšířeno právními dokumenty: motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z r. 2001, List Kongregace pro nauku víry: *De delictis gravioribus* z r. 2001, s příslušnými normami, novelizovanými v r. 2010 a v r. 2021, Směrnice Kongregace pro klérus pro případy laicizace z r. 2009, Okružní list Kongregace pro nauku víry biskupským konferencím z r. 2011, motu proprio *Come una madre amorevole* z r. 2016, motu proprio *Vos estis lux mundi* z r. 2019 a praktickým návodem *Vademecum* o vybraných procesních otázkách pro řešení případů sexuálního násilí nezletilých duchovními z r. 2020.

Oproti CIC byla skutková podstata sexuálního deliktu páchaného duchovním rozšířena již v normách *De delictis gravioribus* na osoby ve věku 16 až 18 let a na dospělé osoby, tedy na osoby starší 18 let, které jsou postiženy vývojovou poruchou. Pro tyto dospělé osoby se později ustálil termín *zranitelná osoba*.

Motu proprio z r. 2019 rozšířilo pojem „zranitelné osoby“ (osoby starší 18 let) na osoby ve stavu nemoci, fyzického či psychického oslabení nebo zbavení osobní svobody, které fakticky, byť jen příležitostně, omezuje její schopnost chápat nebo projevit vůli nebo jakkoli se bránit útoku.

Skutková podstata činu byla v novelizaci norem *De delictis gravioribus* v r. 2010 rozšířena o získávání, držení nebo distribuci pornografických zobrazení nezletilých osob mladších 14 let. Skutková podstata byla dále rozšiřována a upřesňována, mj. v motu proprio z r. 2019 na konečné znění: získání, držení nebo distribuce pornografických zobrazení nezletilých osob

mladších 18 let duchovním za účelem sexuálního uspokojení, jakýmkoli způsobem nebo za použití jakékoli technologie.

Vademecum z r. 2020, ač není právním dokumentem, ještě šířeji specifikuje trestný čin jako každý vnější hřích proti šestému přikázání Desatera, rozvíjí definici na příklady pohlavního styku, vykonaného ať se souhlasem nebo bez něj, jakýkoli pohlavní fyzický kontakt, případy exhibicionismu a masturbace, výroby a držení pornografického materiálu, nabádání k prostituci, různé rozhovory nebo návrhy sexuální povahy, včetně prováděných prostřednictvím komunikačních prostředků.

Čin proti šestému přikázání byl vřazen mezi trestné činy *delicta graviora* vyhrazené Kongregaci pro nauku víry. Ke zpřísnění došlo i v procesním řízení. Ordinář, tedy diecézní biskup nebo řeholní představený, musí při povědomí byť pravděpodobného případu sexuálního deliktu duchovního zahájit předběžné šetření a o jeho výsledcích vyrozumět Kongregaci, včetně případů, kde se podezření předběžným šetřením nepotvrdí. Kongregace potom rozhoduje o dalším postupu, o zastavení věci nebo o zahájení stíhání konkrétní osoby. Takto jsou centrálně evidovány všechny celosvětové případy, i neprokázané, což je přínosné jednak k zamezení opomenutí případů duchovních, kteří během své služby změní příslušnost k diecézi nebo řeholní instituci a jednak ke snazšímu zjištění recidivy u konkrétního podezřelého.

List De delictis gravioribus ve znění novelizací zpřísnuje podmínky promlčecí doby, jednak co do délky na 20 let a jednak co do bodu, od které plyne promlčecí doba; ta se počítá nově od dosažení 18 let věku poškozené nezletilé osoby. Tímto je osobě oběti dána možnost na projednání sexuálního zneužití až po dosažení dospělosti. Zákonodárce si byl zřejmě vědom, že realizovat sjednání spravedlnosti ve věku nižším může být pro mnohé oběti nesnadné.

V souvislosti s prodloužením promlčecí doby poukážeme na ekvivalent v trestním právu. Promlčecí doba je stanovena v případě pohlavního zneužití osoby, zneužívaje její závislosti nebo svého postavení na 15 let.²⁵² Promlčecí doba se počítá od ukončení trestného jednání pachatele. Kanonické právo je v tomto ohledu přísnější oproti trestnímu právu, jednak co do délky promlčení doby a jednak co do momentu, od kterého se počítá.

Směrnici pro případy laicizace z r. 2009 obdržela Kongregace pro klérus zvláštní pravomoc, kterou může přímo papeži předkládat ke schválení případy propuštění z duchovenského stavu „in poenam“ s příslušnou dispencí od závazků plynoucích ze svěcení včetně celibátu, a to v případě duchovních, kteří se provinili těžkým hříchem proti šestému přikázání.

²⁵² Viz znění § 34 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku v návaznosti na ust. § 187 odst. 2 trestního zákoníku.

V odůvodněných případech může Kongregace jednat svým přímým zásahem anebo potvrzením rozhodnutí ordinářů, a to v případech zvláště závažného porušení zákonů a naléhavé nutnosti vyhnout se objektivnímu pohoršení. Tímto se dává možnost po zvlášť závažném selhání duchovního nejkratší a bezprostřední cestou odstříhnout podezřelého od výkonu povinností a pravomocí plynoucích ze svěcení a zamezit tak pokračování nebo opakování trestné činnosti a gradaci vzniklého pohoršení.

Motu proprio *Come una madre amorevole* z r. 2016 rozšiřuje parametry "závažné příčiny", pro kterou může být biskup odvolán, zejména pokud jde o případy sexuálního zneužívání nezletilých a zranitelných osob. Snahou motu proprio je snadnější odvolání biskupů, kteří zakrýváním trestné činnosti duchovních v oblasti sexuálního zneužívání znemožňovali nebo znesnadňovali řádné trestní řízení podle kanonického nebo (světského) trestního práva.

Novelizované normy dále usnadňují oznámení sexuálního deliktu spáchaného duchovním. Je dbáno na zvýšený komfort oznamovatele, na eliminaci pocitu ohrožení např. odvetou zúčastněných osob. Apoštolský stolec nařídil biskupským konferencím zřízení kontaktního systému pro snadnější možnost oznámení a doporučil k tomu využít moderní technologie.

Motu proprio *Come una madre amorevole* nařizuje povinnost kněží, řeholníků a řeholnic, kteří sdělí neprodleně svému církevnímu představenému zprávu o sexuálním zneužití, o kterých se jakýmkoli způsobem dozvědí, byť se jedná o nepotvrzené podezření. Povinnost platí i pro oznámení opomenutí a snahy o krytí, zvláště pokud jde o vyšetřování případů zneužití.

Instrukcí o důvěrnosti kauz z r. 2019 bylo zrušeno tzv. papežské tajemství ve vztahu ke všem sexuálním deliktům spáchaných duchovním vůči nezletilé nebo zranitelné osobě a k držení, distribuci nebo zpřístupnění pornografického materiálu zobrazující osobu mladší 18 let. Zrušení papežského tajemství se týká i trestných činů souvisejících se spácháním mravnostního deliktu. Instrukce vylučuje uložení jakéhokoli závazku mlčenlivosti oznamovateli, poškozenému a svědkovi ohledně skutečností spojených s případem.

Praktický návod *Vademecum* z r. 2020 rozšiřuje formy oznámení zneužití na nejrůznější formální nebo neformální sdělení postižené osoby, jejího zákonného zástupce nebo kterékoli jiné osoby. Podání může být ve formě sdělení světského úřadu nebo instituce, jakékoli fyzické nebo právnické osoby, v potaz se berou i kolující informace, tzv. fámy, i informace z mediálního prostoru nebo sociálních sítí. Dále nařizuje jednat s osobou oběti způsobem odpovídajícím jejímu věku a psychickému stavu a stanovuje další ohleduplné podmínky výslechu. Osobě obviněné musí být dána možnost zvolení obhájce a v případě nezvolení platí

povinnost jeho ustanovení. K zabránění maření vyšetřování, jako je skrývání důkazů nebo působení na svědky, se doporučuje církevnímu orgánu využít preventivní opatření.

Motu proprio *Vos estis lux mundi* z r. 2019 vyzývá k předběžnému vyšetřování bez zbytečného prodlení a v případech stíhání biskupů stanovuje lhůtu vyšetřování na dobu 90 dní.

Všechny novelizující dokumenty dávají za povinnost církevnímu orgánu nabídnout oběti a v případě zájmu i zprostředkovat psychologickou, lékařskou a duchovní pomoc.

Novelizovaná normativa poukazuje na stále platnou součinnost se státními orgány, a to s ohledem na oznamovací povinnost dle zákonné úpravy daného státu. Církevní orgán oznamuje případy orgánům činným v trestním řízení i v případě zjevného promlčení. Stanovení promlčecí doby nechť posoudí státní orgány samy.

Na základě uvedených změn lze shrnout, že katolická církev doplnila systém kanonického práva o důležité normy, které dávají právu potřebné nástroje k potírání a prevenci sexuálních deliktů v církvi. Do té doby kodexové normy tyto nezbytné nástroje neobsahovaly, nebo obsahovaly v nejasné nebo nedostatečné podobě. Dá se říci, že kanonické právo se po procesu doplňování a novelizací výrazně přiblížilo v propracovanosti a kvalitě norem státnímu trestnímu právu, jak hmotnému tak procesnímu.

ZÁVĚR

V této práci jsme se snažili zmapovat problematiku sexuálního zneužívání v římskokatolické církvi a zaměřit se na právní a jiná opatření, kterými se představitelé církve snažili zmírnit tento nepřípustný jev. Papež Jan Pavel II., papež Benedikt XVI. a papež František opakovaně dávali najevo, jak hluboce jsou touto situací, ve které se církev ocitla, zarmouceni a příslibovali, že využijí všech možných nástrojů, aby s ní skoncovali.

V první části jsme připravili půdu pro snazší pochopení problematiky sexuálního zneužívání. Po vymezení základních pojmů nás sexuologická věda uvedla do problematiky pedofilie, provedla nás odbornými pojmy, rozdělením a popisem různých pedofilních projevů, problematikou oběti pohlavního zneužití a možnostmi léčby deviantů. Jak jsme již konstatovali, závěry oboru sexuologie mohou být přínosem pro církevní představitele, právníky a církevní zákonodárné orgány pro lepší pochopení motivu pachatelů, přístupu k nim a možnostmi léčby. Z pohledu světského trestního práva jsme představili trestné činy proti mravnosti, které přicházejí v úvahu u deliktů duchovních a další relevantní trestné činy, zejména související s krivým obviněním a oznamovací povinností. Krátce jsme představili statistické údaje na světové i české úrovni, které dokreslují problematiku a kvantifikují hlavní jevy ve zkoumané problematice. Statistiky vyhodnocující podíl pachatelů podle jejich zaměstnání prokazují, že pracovníci církevních a náboženských společností se oproti jiným profesím dopouštějí mravnostní trestné činnosti v mizivém množství. Z mediálního prostoru však vyznívá dojem zcela opačný. Neinformovaná veřejnost díky médiím vnímá církev jako prostor s největším procentem pachatelů sexuálních deliktů. O sexuálních deliktech pedagogů, podnikatelů nebo zdravotníků média takřka neinformují. Je nasnadě, že církev, vnímaná laickou veřejností jako „ochranitelka morálky“, se stává při zveřejnění případu pohlavního zneužití nezletilého vítaným terčem kritiky a bulvárního balastu.

V druhé části jsme provedli čtenáře všemi podstatnými dokumenty, které Svatý stolec a Římská kurie v této souvislosti vydaly. Zaměřili jsme se na hlavní mimokodexové normy významné co do jejich obsahu a změny, které přinesly kanonickému právu. Do práce nebylo možno obsáhnout papežské listy různým adresátům, výzvy, oběžníky, promluvy k celé církvi nebo k úzké skupině biskupů a další aktivity, které se týkaly potírání sexuálních deliktů duchovních. Nezapomněli jsme však na praktická opatření Apoštolského stolce, jako ustanovení Papežské komise pro ochranu nezletilých, zřízení kontaktních míst a rovněž jsme čtenáře stručně seznámili s výsledky mezinárodních konferencí. Na základě uvedených opatření církve a jejich rozboru lze konstatovat, že ochrana dětí a mládeže proti

nepřípustnému sexuálnímu chování je zabezpečována ve zvyšující se míře, a to jak v církevním tak sekulárním prostředí. Stát a stejně tak církve se aktivně snaží stanovit snazší podmínky pro oznamování případů s eliminací pocitu ohrožení, odbornější a citlivější přístup k obětem a razantnější, ale spravedlivý přístup k podezřelým, kterým je poskytován přiměřený prostor pro obhajobu.

Pokud jde o často diskutovanou otázku, zda by v těchto případech neměla dát církve výjimku ze zpovědního tajemství, je nutno říci, že toto církve z podstaty svátosti smíření učinit nemůže. Svátost smíření se týká oblasti svědomí člověka, tzv. vnitřního fora, kdežto stíhání deliktů patří do oblasti tzv. vnějšího fora, jednání dokazatelného navenek.

Svátost smíření je dialogem mezi člověkem a Bohem, byť prostřednictvím člověka, zpovědníka. Spravedlnost je dialogem mezi lidskou společností a člověkem, který spáchal delikt. Zpovědník sice ten dialog kajícího s Bohem technicky slyší, ale jen jako prostředník, nikoliv adresát této informace. Uzákonění povinnosti zpovědníka oznamovat obsah některých vyznaných skutečností by se rovnalo ve světském právu využití nezákonného odposlechu, nebo, dotazeno ad absurdum, uzákonění povinnosti, aby občan některé své konkrétní výčitky svědomí povinně oznamoval orgánům činným v trestním řízení. Jakkoli to zní lákavě, je zřejmé, že by zde šlo o překročení kompetence. A samozřejmě by to znamenalo popření smyslu svátosti smíření jako formy dialogu člověka s Bohem v situaci hříchu. Ze soukromého dialogu s Bohem by stalo sdělení na veřejném fóru. Navíc by přínos uvedeného opatření pro lepší výkon spravedlnosti byl nulový, protože za takovýchto podmínek by se pachatelé z těchto hříchů nevyznávali.

Novelizujícími dokumenty je rozšiřována úprava preventivních opatření; v církevním prostředí se bude v první řadě jednat o vnímavější výběr zájemců o jáhenskou a kněžskou svěcení, zájemců o laickou službu v církvi a v neposlední řadě o správnou formaci kněží. Nová opatření umožňují kompetentním osobám v církvi bezprostředněji postavit podezřelého mimo jáhenskou, kněžskou nebo laickou službu a zabránit tak dalšímu páchání trestné činnosti a gradaci pohoršení. Novelizace kanonických předpisů stanovují nové procesní nástroje pro rychlejší a efektivnější vyšetřování a součinnost s příslušnou kongregací Římské kurie. Kongregace pro nauku víry centrálně shromažďuje všechny vyšetřované případy, včetně neprokázaných, což je praktické pro systematictější evidenci případů a podezřelých a může vést k případnému zjištění recidivy u konkrétního duchovního. Z procesu vývoje nových dokumentů je zřejmé, že do novelizujících opatření byly začleněny poznatky z dosavadní praxe vyšetřování, že probíhala a snad nadále probíhá reflexe mezi církevními orgány, konajícími vyšetřování, a zákonodárnými orgány církve. Dalším významným krokem

Apoštolského stolce bylo odstranění papežské mlčenlivosti v souvislosti s mravnostními delikty duchovních. Tak byla odstraněna potenciální překážka v uplatnění oznamovací povinnosti podle zákona daného státu a ve spolupráci s civilními orgány trestního řízení.

Rozsah a závažnost zpráv zejména z počátku tohoto milénia o případech selhání duchovních v sexuální oblasti hluboce otřásly kněžími a laiky a zpochybnily důvěru v církev jako celek. V obtížně zjistitelné míře měly jistě vliv na odliv věřících z katolické církve. Zde bylo nutné dát jasný signál o nepřipustnosti tohoto fenoménu a pokusit se najít nový začátek, aby se církev opět stala důvěryhodným, skutečným světlem národů a silou, která pomáhá v boji proti destruktivním silám. Změnami v kanonickém právu, ať vydáním mimokodexových norem nebo novelizací CIC, církev dostala slibům tří jmenovaných papežů a je nezpochybnitelné, že v boji proti sexuálnímu zneužívání nezletilých v církvi ušla velký kus cesty. Je zřejmé, že lidská selhání nelze zcela vymýtit, je však nezbytné regulací práva a dalšími možnými prostředky je snížit na minimum. Římskokatolická církev bude jistě v tomto boji pokračovat. Kéž by s takovou pečlivostí přistupovaly k řešení deliktů sexuálního zneužívání i další instituce, v jejichž prostředí dochází ke zneužívání nezletilých, dle statistik dokonce ve větší míře.

Použitá literatura

- 1 *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vydání s věcným rejstříkem.* Přeložil Miroslav ZEDNÍČEK. Praha: Zvon-České katolické nakladatelství, 1994. ISBN 80-7113-082-6.
- 2 *Dokumenty II. vatikánského koncilu.* Přeložil Oto MÁDR. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9.
- 3 KOLÁČEK, Josef. *Katechismus katolické církve.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1.
- 4 COZZENS, Donald Bernard. *Osvobodit celibát.* Vydání první. Přeložila Marcela Koupilová. Praha: Benediktinské arcidiecézní sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2008. ISBN 978-80-86882-08-6
- 5 THOMAS, Gordon. *Celibát - odpíraná touha: vášně, konflikt a zakázaný sex.* Přeložila Markéta ŠERÁ. Praha: Práh, 2002. ISBN 80-7252-061-X.
- 6 AUGUSTYN, Józef. *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-804-6.
- 7 DENZLER, Georg. *Dějiny celibátu.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-61-5.
- 8 MEVES, Christa, Matka TEREZA a Klaus HEMMERLE. *Abyste přinášeli užitek: Kněžský celibát.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994.
- 9 ABBOTT, Elizabeth. *Historie celibátu.* Přeložil Hana VOLEJNÍKOVÁ. Praha: BB/art, 2005. ISBN 80-7341-560-7.
- 10 HALÍK, Tomáš. *Co je bez chvění, není pevné: labyrintem světa s vírou a pochybností.* Vyd. 2. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-024-1.
- 11 VÁCHA, Marek Orko. *Příběhy z jiného vesmíru.* Brno: Cesta, 2015. ISBN 978-80-7295-198-7.
- 12 *Salve. Revue pro teologii, duchovní život a kulturu.* Číslo 3, ročník 29. Praha: Krystal OP, 2019. ISBN 1213-6301.
- 13 AUGUSTYN, Józef. *Hluboce zranění: církev a fenomén sexuálního zneužívání.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-804-6.
- 14 HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Sexuální zneužívání.* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.
- 15 BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie.* Praha: Psychiatrické centrum, 1996. Zprávy. ISBN 80-85121-16-6.
- 16 MÜLLER, Wunibald. *Zamlčené rány: otázky sexuálního zneužívání v katolické církvi.* Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-833-3.
- 17 VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální zneužívání dětí: rizika a potřeby dětí jako východisko prevence.* V Praze: Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, 2012. ISBN 978-80-260-3379-0.
- 18 Kolektiv autorů. *Násilí na dětech: "násilí nezná hranice, ale zanechává stopy": [1.-4. června 2003; Praha, Česká republika] : sborník z 2. národní a I. střeoevropské konference konané pod záštitou veřejného ochránce práv.* Praha: Humanitas-Profes, 2003. ISBN 80-903392-0-4.
- 19 WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-419-9.
- 20 VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí.* I. díl. Praha: Karolinum, 1997, ISBN 80-7184-479-9.
- 21 ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře.* Brno: CERM, 2003. ISBN 80-7204-264-5.

- 22 BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-383-0.
- 23 VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem*. Olomouc: Anag, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8.
- 24 JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-29-8.
- 25 ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní zákoník s komentářem*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. Dostupné i v: <https://www.beck-online.cz/>
- 26 HRDINA, Ignác Antonín a SZABO Miloš. *Teorie kanonického práva*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-3919-2.
- 27 HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-152-6.
- 28 VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-9173-4.
- 29 SLANÝ, Jaroslav. *Syndrom CAN (syndrom týraného dítěte)*. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-474-7.
- 30 DRÁBEK, Marek. Sexuální zneužívání dětí. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*. Číslo 3, ročník 29 (2019). Praha: Krystal OP s.r.o., 2019. ISSN 1213-6301.
- 31 VAŇAČ, Martin. Chronologie sexuálních skandálů v katolické církvi. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*. Číslo 3, ročník 29 (2019). Praha: Krystal OP s.r.o., 2019. ISSN 1213-6301.
- 32 HRDINA, Ignác Antonín, BALÍK, Stanislav. *Kanonické právo I: dějiny, teorie, obecná část*. Plzeň: Vydavatelství ZČU, 1997. ISBN 80-7082-344-5.

Zákony České republiky

Zákon č. 1/1993, Ústava České republiky.

Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením ČNR v 1/1993.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

Internetové zdroje

HÖSCHL, Cyril. <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/44001/je-celibat-rizikovym-faktorem.html>

SKOBLÍK, Jiří. <http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/celibat.htm>

NĚMEC, Damián. *Kanonickopravní řešení sexuálních deliktů katolických duchovních*. Dostupné v: tribunal.kapitula.sk/2005-2/kanonickopravni.htm

VÁCHA, Marek, JOCH, Roman.

<https://web.archive.org/web/20060109184900/http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=924>

BOTEK, Libor. Předpisy České biskupské konference pro řízení ohledně obvinění ze sexuálních trestných činů. *Studia Theologica*, r. 2012, č. 49, s. 156-168. Dostupné v: https://www.studiatheologica.eu/artkey/sth-201203-0013_PREDPISY_CESKE_BISKUPSKE_KONFERENCE_PRO_RIZENI_OHLEDNE_OBVINENI_ZE_SEXUALNICH_TRESTNYCH_CINU.php

Acta České biskupské konference č. 10/2015, s. 110-122. Dostupné v: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/294_00294/acta-2015.pdf

Stanovy České biskupské konference, dostupné v: <https://www.cirkev.cz/cs/ceska-biskupska-konference-dokumenty-skolstvi>

NĚMEC, Damián. Procesní kanonickopravní úprava řešení mravnostních trestných činů katolických duchovních s ohledem na české právo. *Revue církevního práva*, r. 2014, č. 2, s. 7-21. Dostupné v: http://spcp.prf.cuni.cz/42-56/58_revue_cela.pdf

NĚMEC, Damián. Kanonickopravní řešení sexuálních deliktů katolických duchovních. Dostupné v: tribunal.kapitula.sk/2005-2/kanonickopravni.htm

NĚMEC, Roland. *Vztah kanonického práva a práva České republiky*. Dostupné v: bulletin-advokacie.cz/vztah-kanonického-prava-a-prava-ceske-republiky

GELNAROVÁ, Jitka. Vatikán: charakteristika státu v kontextu jeho propojení se Svatým stolcem. *Acta Politologica*, Vol. 1, No. 1, 2009, s. 64-77. ISSN 1803-8220.

Dostupné v: https://acpo.fsv.cuni.cz/ACPOENG-14-version1-Gelnarova_01_01.pdf

MENKE, Monika. *Trestněpravní odpovědnost duchovních v kontaktu s nezletilými v právu českém a kanonickém* (2018). Dostupné v: <https://www.iurium.cz/2018/06/08/odpovednost-duchovnich/>

BRUNCKO, Stanislav. *Trestné činy duchovních proti šestému přikázání Desatera s nezletilou osobou v komparativním pohledu kanonického a českého trestního práva*. Bakalářská práce, Olomouc, 2012. Vedoucí práce Doc. lic. Damián Němec, dr., s. 9-10. [cit. 2021-09-28]. Dostupné v: <https://theses.cz/id/x4k7qk/>

ONDRUŠ, David. *Syndrom vyhoření u kněží Římskokatolické církve*. Olomouc, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce ThLic. PhDr. Jaroslav Filka. Dostupné v: <https://theses.cz/id/t655au/>

Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (přijata Výborem ministrů dne 12. července 2007). Dostupné v: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2016-59>

FRANKOWSKI, Barbara L. *MD, MPH and Committee on Adolescence, Sexual Orientation and Adolescents*, dostupné v:

<https://web.archive.org/web/20080830045153/http://aappolicy.aappublications.org/cgi/content/full/pediatrics;113/6/1827>

Facts About Homosexuality and Child Molestation, dostupné v:

https://web.archive.org/web/20100419022239/http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/HTML/facts_molestation.html

Acta České biskupské konference č. 5/2010, s. 118-157. Dostupné v: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/294_00294/acta-cbk-5-2010.pdf

Acta České biskupské konference č. 10/2015, s. 110-122. Dostupné v: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/294_00294/acta-2015.pdf

Apoštolská konstituce Pastor Bonus, dostupná v: <http://vatican.va>, ve slovenském překladu dostupná v: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/pastor-bonus>

Český statistický úřad, dostupné v: <https://www.czso.cz/csu/sldb/domov>

Historický úvod vypracovaný Kongregací pro nauku víry, in motu proprio "SACRAMENTORUM SANCTITATIS TUTELA" (2001), dostupné v: https://www.vatican.va/resources/resources_introd-storica_it.html

Stanovy Papežské komise pro ochranu nezletilých, 21. 4. 2015, dostupné v:

https://www.vatican.va/content/francesco/en/letters/2014/documents/papa-francesco_20140322_chirografo-pontificia-commissione-tutela-minori.html

Emeritní papež Benedikt XVI. CITTÀ DEL VATICANO , 11. dubna 2019 (ACI Stampa): Il testo integrale delle note di Benedetto XVI – z italštiny z německého originálu přeložila Maria Spišiaková,

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/ostatne-dokumenty/c/cirkev-a-skandal-sexualneho-zneuzivania>

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20051104_istruzione_sp.html

http://www.vatican.va/recources/resources_mons-sciicluna-2010_it.html

<https://www.vatican.va/content/vatican/it.html>

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20200716_vademecum-casi-abuso_pl.html

https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2017/september/documents/papa-francesco_20170921_pontcommissione-tutela-minori.html

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010518_epistula_graviora%20delicta_lt.html

https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_cs.html

https://www.vatican.va/resources/resources_norme_lt.html

https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_en.html

https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_20020110_sacramentorum-sanctitatis-tutela.html

<https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/200716vademecum-k-reseni-pripadu-sexualniho-zneuzivani-v-cirkvi>

https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/32323_32323/2021-instrukce-ve-zneni-1-novely-schvaleno127-fin.pdf

<http://www.advancedchristianity.com/Pages/CBS/CBS.htm>

https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/293_00293/zakladni-dokument-cirkve-rimskokatolicke.pdf

<http://www.iencyklopedie.cz/klerus>

<https://www.bischofskonferenz.at/2019/presseerklaerungen-zur-fruehjahrensvollversammlung-2019>

<https://deon.pl/kosciol/statyki-przypadkow-czynow-pedofilnych,310482>

[https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/irsky-biskup-pozaduje-po-vatikanu-zruseni-celibatu/r~i:article:714024/ \(původní zdroj Reuters\)](https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/irsky-biskup-pozaduje-po-vatikanu-zruseni-celibatu/r~i:article:714024/ (původní zdroj Reuters))

https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/293_00293/zakladni-dokument-cirkve-rimskokatolicke.pdf

<https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2016-59>

<https://www.bischofskonferenz.at/2019/presseerklaerungen-zur-fruehjahrensvollversammlung-2019>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8654789.stm>

<https://is.muni.cz/el/1422/jaro2018/MVV19468K/um/CIC-1983CZ-Zednicek.pdf>

<https://www.reflex.cz/clanek/komentare/44001/je-celibat-rizikovym-faktorem.html>

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8654789.stm>

<https://www.ditekrize.cz/statistiky/>

<http://thedialog.org/vatican-news/pope-francis-names-juan-carlos-cruz-to-commission-for-the-protection-of-minors/>

https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/294_00294/acta-2015.pdf

<https://www.bischofskonferenz.at/2019/presseerklaerungen-zur-fruehjahrensvollversammlung-2019>

<https://www.hilfe-portal-missbrauch.de/startseite>

<https://ochronadzieci.eu/en/protection-of-gods-children/>

<https://www.ochrananezletilych.cz/cs/kontaktni-misto>

Anotace

Diplomová práce mapuje opatření katolické církve, kterými se snaží zabránit páchání sexuálních deliktů v církevním prostředí a jejich zatajování, mají usnadnit jejich odhalování a stanovit pravidla prevence. Práce vymezuje problematiku sexuální delikvence optikou sexuologie, kanonického a trestního práva a připomíná specifika kněžské služby. Práce vyhodnocuje vývoj přístupu Vatikánu a české církve, vymezuje zákonnou úpravu ve „světském“ a kanonickém právu, seznamuje se statistickými údaji a pokouší se zhodnotit vliv sexuálních deliktů na mínění veřejnosti o církvi a odliv věřících. Primárním cílem je vyhodnocení, zda jsou přijatá opatření dostatečná z hlediska odhalování a prevence.

Klíčová slova: církev, církevní zákony, duchovní, homosexualita, klerik, oběť, pedofilie, pohlavní zneužití, římskokatolická.

Annotation

The diploma thesis maps the measures of the Catholic Church, which try to prevent the commission of sexual offenses in the church environment and their concealment, to facilitate their detection and set rules for prevention. The thesis defines the issue of sexual delinquency from the perspective of sexology, canonical and criminal law and recalls the specifics of the priestly service. The thesis evaluates the development of the approach of the Vatican and the Czech Church, defines the legal regulation in "secular" and canon law, acquaints with statistical data and attempts to evaluate the impact of sexual offenses on public opinion about the church and the outflow of believers. The primary objective is to assess whether the measures taken are sufficient in terms of detection and prevention.

Key words: church, ecclesiastical laws, priest, homosexuality, cleric, victim, pedophilia, sexual abuse, Roman Catholic.